MUNTANYA

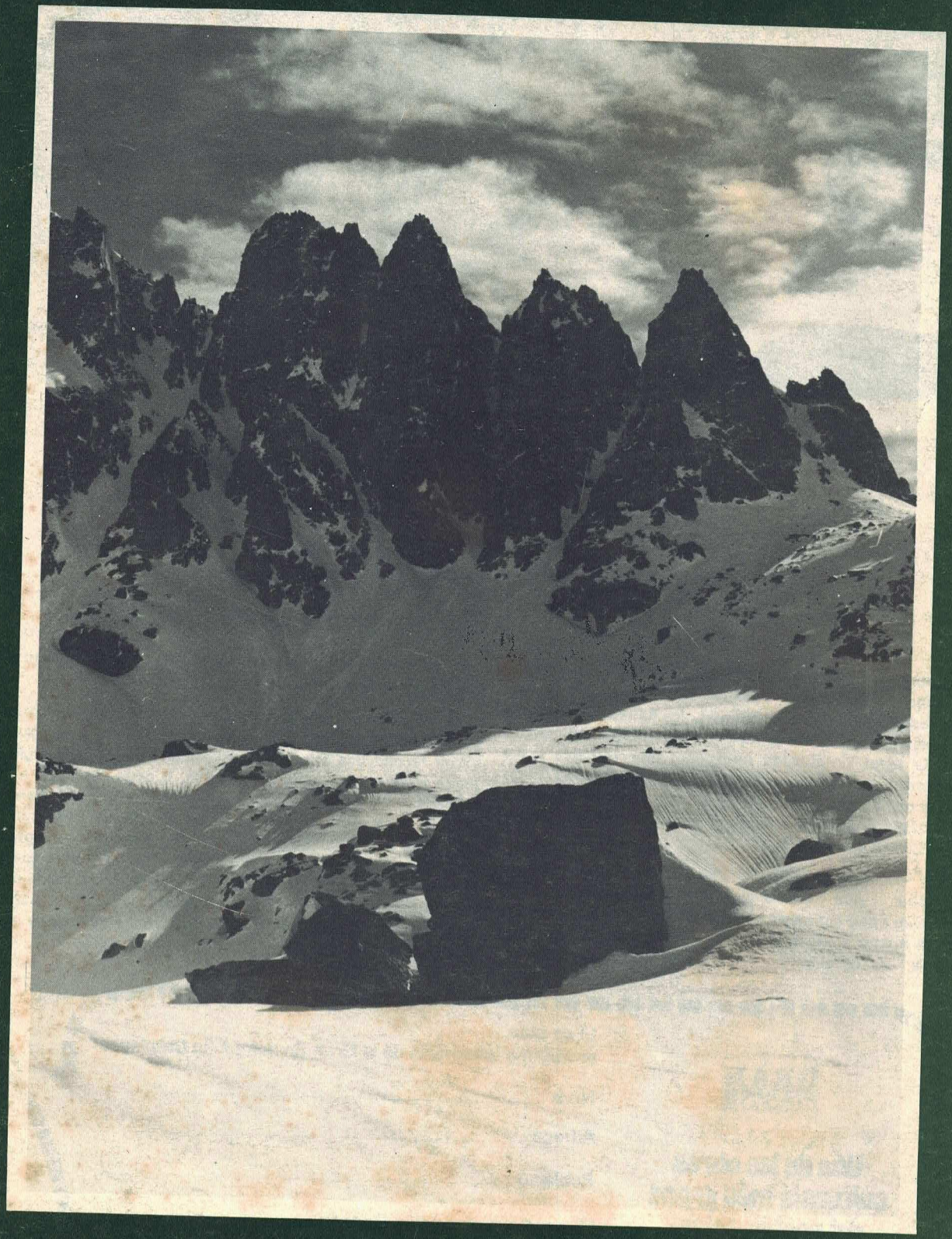

JUNY 1974

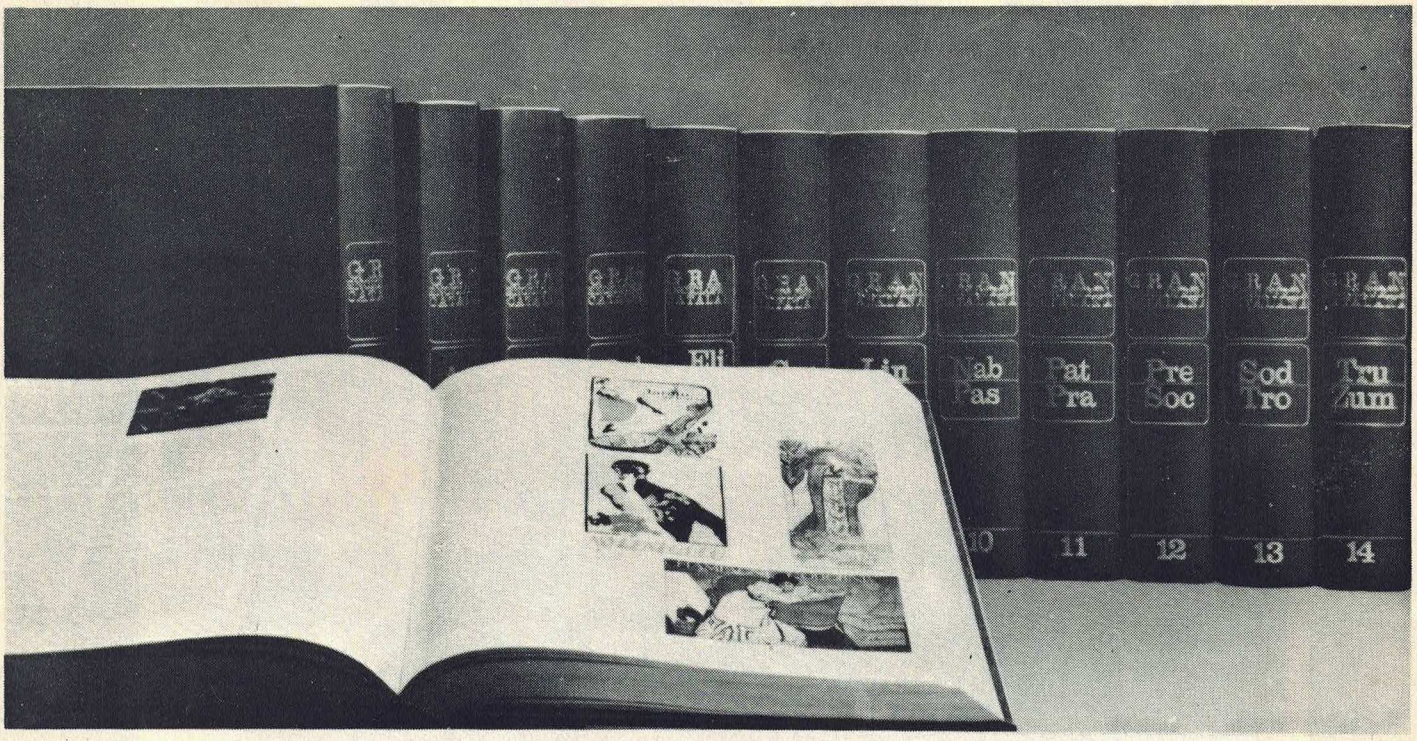

GRAN ENCICLOPEDIA CATALANA

Tot el que hi ha en una bona enciclopèdia d'edició recent i, a més a més, tot el que interessa als qui vivim a Catalunya.

Tots els grans corrents mundials de pensament, les descobertes científiques i tècniques, l'evolució humanística i la realitat històrica, les descripcions geogràfiques, les lletres i les arts, els homes i els fets... Tota la complexa realitat del món, antic i modern, ha estat sintetitzada mitjançant una veritable tasca d'investigació i d'assimilació dins la Gran Enciclopèdia Catalana, l'obra que incorpora a la nostra cultura, des d'una perspectiva genuïnament catalana, tota la diversitat, riquesa i complexitat de la cultura universal.

I, a més a més, la Gran Enciclopèdia Catalana aplega tot allò que cal saber, i que no és a cap altra enciclopèdia, sobre la terra on vivim i que estimem: els homes que han forjat la nostra cultura i la nostra història; les ciutats, els pobles i poblets del nostre país: els esdeveniments, grans o petits, que han fet dels Països Catalans el que avui són, es troben reunits i ben explicats a la Gran Enciclopèdia Catalana.

A la Gran Enciclopèdia Catalana hi ha també la informació geogràfica dels Països Catalans, més completa i exhaustiva que s'hagi recollit fins ara. Hi ha articles dedicats a cada regió històrica i geogràfica, a cada comarca, a cada municipi, a cada població... Hi ha una àmplia cartografia dels Països Catalans, amb la toponímia correcta... Hi ha estudis de cadascun dels principals accidents topogràfics... I hi ha quadres sinòptics de cada municipi, amb un conjunt de dades essencials que permeten de conèixer-ne i estudiar-ne l'evolució des dels començaments del segle XVIII fins ara (població, extensió total dels diversos tipus d'explotacions agrícoles, renda *per capita*, àrees i subàrees comercials, mercats agrícoles, etc.).

GRAN ENCICLOPEDIA CATALANA

Una de les obres culturals més grans del nostre poble.

Si us plau,
envieu-me informació de la **Gran Enciclopèdia Catalana.**

Nom .....

Adreça .....

Població .....

Gran Enciclopèdia Catalana.
Rambla Catalunya, 104 - Barcelona (8)

Dayax

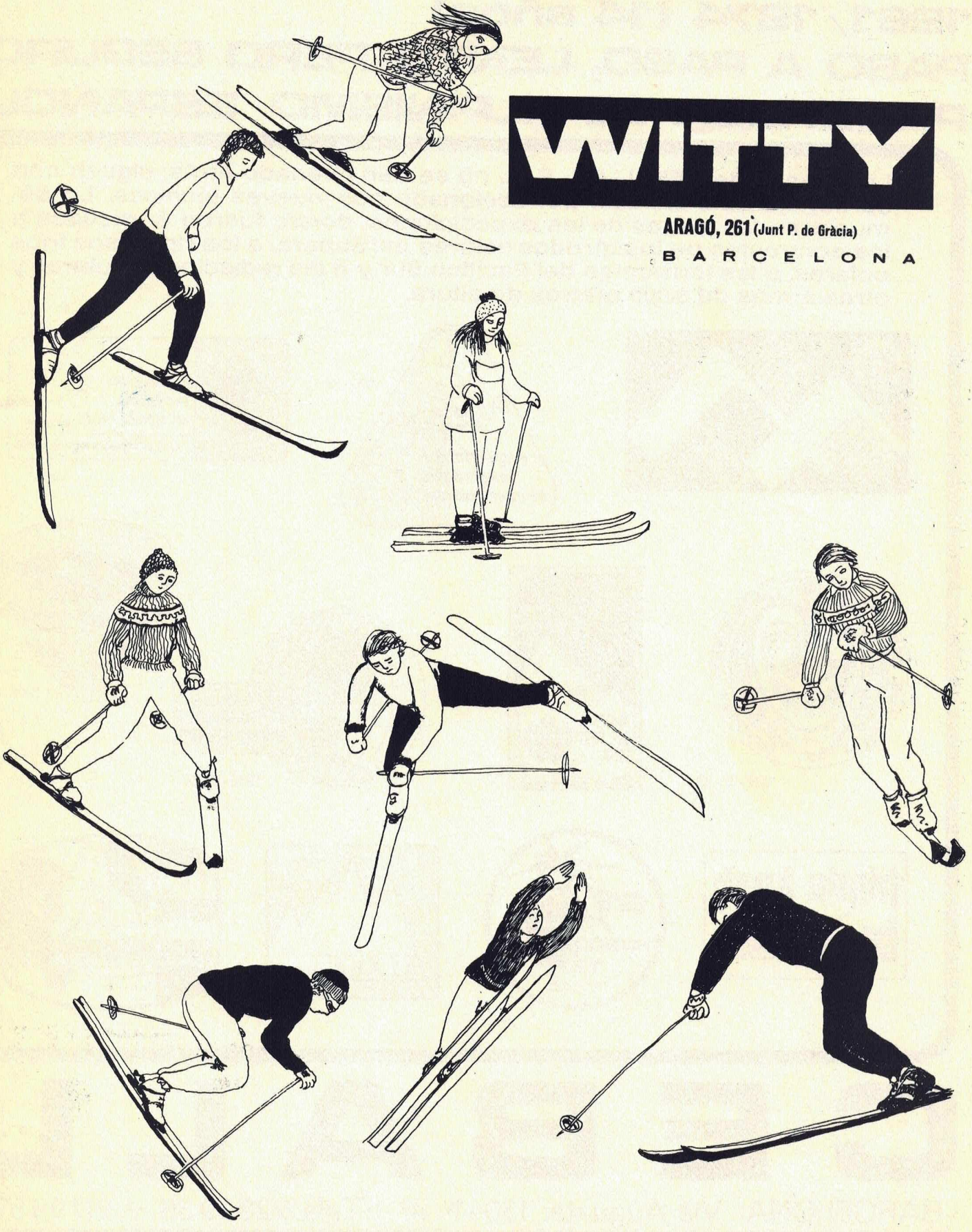

WITTY

ARAGÓ, 261 (Junt P. de Gràcia)

BARCELONA

1961/1974 (14 años)
PASO A PASO, LENTO PERO SEGURO
PROGRESA EL ALPINISMO ESPAÑOL

Las placas de CEBALLOS, S. A. no se han quedado atrás; siguen con su inmejorable calidad, perfeccionada con nuevas técnicas. Lo demuestran las placas de las expediciones, donde fueron sometidas a los contrastes de los tórridos calores del Sahara, a los rigurosos fríos polares, a las tormentas del Pacífico Sur y a las radiaciones solares y otras a más de 8.000 metros de altura.

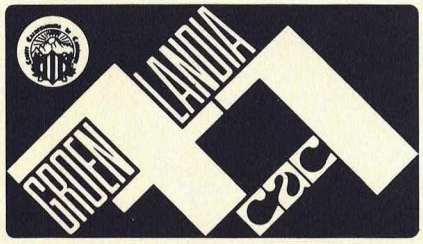

1971

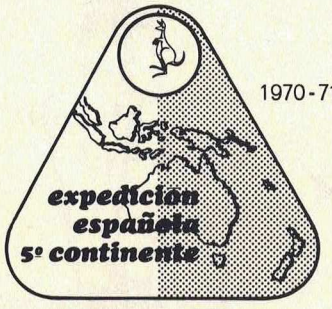

1970-71

1969

1971-72-73

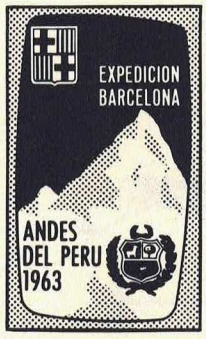

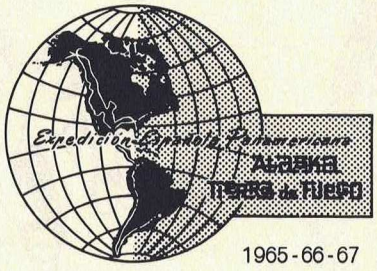

1965-66-67

1961

CEBALL

BARCELONA: Via Augusta, 130 - 1º nº 1 - Tels. 228 29 56 y 217 99 57

EXTRAEUROPEO

Paso a paso se han ido superando las máximas alturas hasta llegar a sobrepasar los 8.000 m.

1961 KILIMANJARO	6.010 m.	1973 TIRICH MIR	7.707 m.
1961 HUASCARAN	6.768 »	1974 ANNAPURNA OR.	8.026 »
1965 ACONCAGUA	6.959 »	(CUMBRE VIRGEN, EL QUINCEAVO 8.000)	
1969 ISTOR-O-NAL	7.398 »	1974 Intento al EVEREST	8.882 – 350 = 8.532 m.
		(ALTURA MAXIMA ESPAÑOLA)	

De Africa a los Andes, de Alaska a Nueva Zelanda, de Groenlandia a la Patagonia, del Hindu-Kush al Himalaya... paso a paso el alpinismo español se ha puesto a la altura internacional, como merecen sus montañeros y sus equipos.

1968-69-70

1971

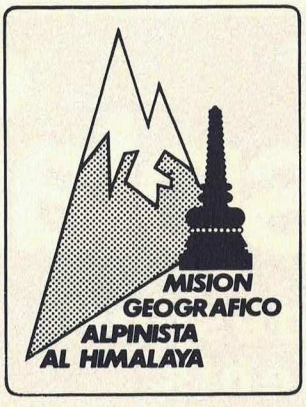

1971

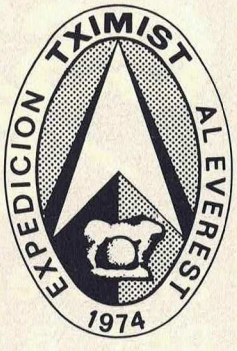

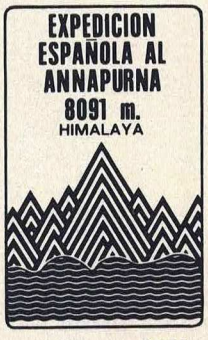

1974

O S, S.A.

MONCADA: Pla d'en Coll - MASRAMPIÑO - Tel. 264 23 50* (4 líneas)

la qualitat dels nostres clients determina la qualitat dels nostres productes

esports esplai

articles d'esport per a clients de qualitat

c. del pi nº 16, barcelona-2

tels. 231.64.34 221.28.57

Bagués

JOIERS

EL REGULADOR
BAGUÉS

Rambla de les Flors, 105 - Carme, 1
Tels. 231 04 00 (Tres línies) - 222 29 13
Aparcament gratuit a «La Gardunya»

JOIERÍA BAGUÉS

PERLES - BRILLANTS - MARAGDES

Passeig de Gràcia, 41
Tels. 216 01 73 - 216 01 74
Aparcament gratuit a S. A. B. A.

Casa Bagués

Carrer de Sant Pau, 6
Aparcament gratuit a «La Gardunya»

Les creacions més modernes en joieria, argenteria i rellotgeria
Ultimes novetats en rellotges-joia i esportius

ESPECIALITAT EN LLISTES DE NOCES

Coberteries d'argent, alpaca i acer inoxidable

Concessionaris exclussius de la marca **PIAGET**
RELLOTGES DE GRAN LUXE

AGENTS DE

PATEK PHILIPPE
EL MILLOR RELLOTGE DEL MÓN

BULOVA®
EL MILLOR RELLOTGE ELECTRÒNIC

Alpinismus International

Lufthansa

Una travessia amb trineus arrossegats per gossos a l'Artic canadenc.

Dotze alpinistes arriben al cim.
Al 26 Noshaq 7492 m.

Sis alpinistes
han aconseguit el cim.
Al 17 Mac Kinley 6187 m.

Nova Guinea Indonesia.
Una exploració a l'edat de pedra.

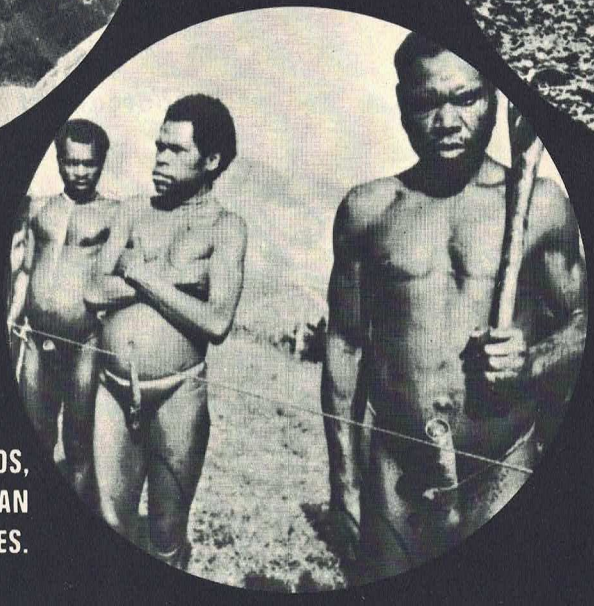

descoberta de les muntanyes de la terra

MES DE 1.300 ITALIANS, FRANCESOS, SUISSOS, AUSTRIACS, ALEMANYS, HAN VIST TOT EL MON AMB NOSALTRES.

Alpinismus International

Beppe Tenti

Via G. F. Re 78
10146 Torino (Italie)
Tel. 79 30 23

Informació:
CARLES BALAGUER
Calabria, 152
Tel. 224 71 87
Barcelona-15

29 de gener 74 - 21 de febrer 74
Al 12 Aconcagua m 6959 - Argentina

5 de març 74 - 21 de març 74
Al 9 Tasjuaq - Canadà
(Trekking sobre trineus arrossegats per gossos)

27 de març 74 - 18 d'abril 74
Al 31 Yanoama - Amazònia
(Trekking en barca pel riu Orinoco)

30 de març 74 - 21 d'abril 74
Al 2 Khumbu Himal Everest - Nepal
(Trekking al campament base de l'Everest)

Al 3 Kaly Gandako Valley - Nepal (Trekking)

18 de maig 74 - 26 de maig 74
Al 4 Demavend m 5681 - Iran
(Ascensió al cim i visita ciutats perses)

2 de juny 74 - 23 de juny 74
A l'11 Perú
(Trekking a cavall; en barca i automòbil a través de l'antiga civilització pre-colombina)

7 de juliol 74 - 30 de juliol 74
Al 14 West Irian - Nova Guinea Indonèsica
(Trekking a l'edat de pedra)

3 d'agost 74 - 27 d'octubre 74
(Trekking en una regió de l'Himalaia (encara no determinada) o bé a l'Africa Equatorial de l'Est)

5 d'octubre 74 - 27 d'octubre 74
5 d'octubre 74 - 3 de novembre 74
Al 2 Khumbu Himal Everest - Nepal
(Trekking)

Al 3 Kaly Gandako Valley - Nepal
(Trekking)

1 de novembre 74 - 17 de novembre 74
Al 32 Gran Erg - Sahara
(Trekking amb camells)

21 de desembre 74 - 30 de desembre 74
21 de desembre 74 - 6 de gener 75
21 de desembre 74 - 5 de gener 75
Al 6 Ruwenzori m 5123 - Uganda
(Ascensió al cim)

Al 7 Kènia m 5199 - Kènia
(Ascensió al cim)

Al 8 Kilidmanjaro m 5890 - Tanzània
(Ascensió al cim)

Al 15 Lantang - Nepal (Trekking)

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Any XCVIII Núm. 673 Vol. 85

Juny de 1974 Dipòsit Legal B. 545 - 1953

Sumari

	Editorial	**82**
	Campanya, prudència a muntanya	**83**
Josep M. Garrut	**El nostre Centre, damunt el Mont Tàber**	**84**
Antoni Campañà	**IV Copa Barcelona, Gran Premi Banca Catalana**	**86**
Antoni Campañà	**Copa Pirineus Catalans**	**91**
Miquel Albert	**El Rallye d'Esquí**	**92**
Ramon Pujol i Alsina	**Evocació de l'esquí de muntanya**	**96**
Artur Sarró	**El Parc Nacional de Doñana**	**100**
Joaquim Callén	**La zona de Sant Segimon**	**106**
Josep Nuet i Badia	**Notes sobre els molins fariners de la vall de Llémena**	**110**
	Crònica del Centre	**124**
	Festa de Sant Jordi	**124**
	El proper centenari del Centre	**125**
	Crònica	**126**
	Victòria sobre l'Annapurna	**126**
	Operació Kènia 74	**126**
	Vandalisme al cremallera de Núria	**126**
	Universitat Catalana d'Estiu	**126**
	Convocatòria del premi "Elisard Sala"	**126**
	Bibliografia	**127**
Albert Jané	**Els ocells de les terres catalanes, per Joaquim Maluquer**	**127**
Anna Borbonet	**Le Pays et le Vicomté Féodale de Fenollède, per Anny de Pous**	**127**
Albert Jané	**Atlas didàctic Universal Spes**	**127**
Albert Jané	**Atlas de Catalunya. Geogràfic, econòmic, històric**	**128**

Redacció i Administració:
Paradís, 10, Barcelona (2)
Tel. 232 45 01, 01, 02, 03

Director: Josep Llaudó i Majoral

Consell Assessor: Agustí Jolis i Felisart, Francesc Gurri i Serra, Jaume Fabrés i Amorós, Miquel Albert, Josep M. Sala

Assessor tècnic: Albert Jané

Maqueta: Josep Nuet

Secretària: Anna Borbonet

Comptador: Manuel Casanova

Publicitat: Lluís Puntís, Via Augusta, 47, 6.e Barcelona (6) Tel. 218 69 60

Col.laboradors: Jaume Granell, Ramon Pujol i Alsina, Albert Oliveras, Hermenegild Carreté, Josep M. Sala Albareda, Agustí Jolis i Felisart, Josep Abril, David M. Aloy, Gabriel Jaraba, Enric Font, Roger Tarragó, Josep Girona, Modest Montlleó.

Subscripció: 195 pessetes anuals (sis exemplars); estranger 225 pessetes; preu d'aquest exemplar, 35 pessetes

(Comanda de números endarrerits a la redacció de la revista)

Impressió: Suimpa, Indústria, 110 Barcelona (13)

Portada: Les agulles de Travessany (Pallars Sobirà) (foto: J. M. Sala)

Editorial

Una commemoració de transcendència

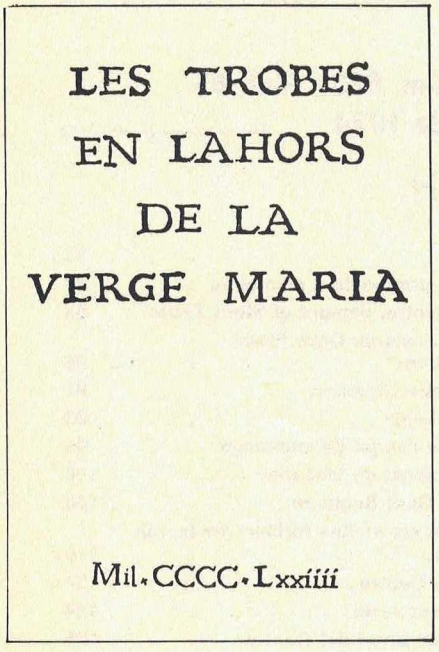
LES TROBES
EN LAHORS
DE LA
VERGE MARIA

Mil·CCCC·Lxxiiii

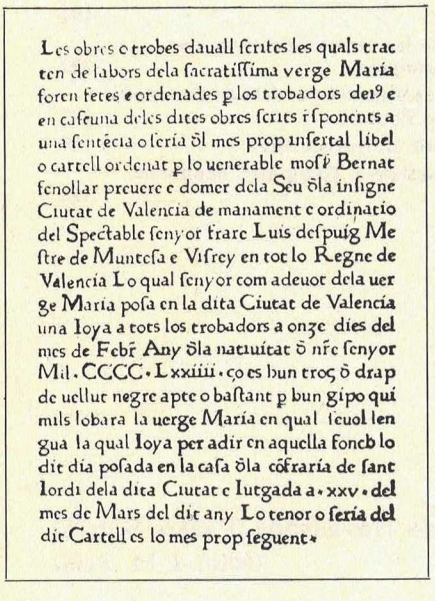
Les obres o trobes dauall ſcrites les quals trac
ten de labors dela ſacratiſſima verge Maria
foren fetes e ordenades p los trobadors de⁹ e
en cafcuna deles dites obres ſcrits rſponents a
una ſentẽcia o feria õl mes prop inſertal libel
o cartell ordenat p lo uenerable moſ⁹ Bernat
fenollar preuere e domer dela Seu õla inſigne
Ciutat de Valencia de manament e ordinatio
del Spectable ſeny or frare Luis deſpuig Me
ſtre de Munteſa e Viſrey en tot lo Regne de
Valencia Lo qual ſeny or com adeuot dela uer
ge Maria poſa en la dita Ciutat de Valencia
una loya a tots los trobadors a onze dies del
mes de Febr Any õla natiuitat õ nr̃e ſenyor
Mil·CCCC·Lxxiiii·ço es bun troç õ drap
de uellut negre apte o baſtant p bun gipo qui
mils lobara la uerge Maria en qual ſeuol len
gua la qual loya per adir en aquella foncb lo
dit dia poſada en la caſa õla cõfraria de ſant
Iordi dela dita Ciutat e Iutgada a·xxv·del
mes de Mars del dit any Lo tenor o feria del
dit Cartell es lo mes prop ſeguent·

Aquest any s'escau el cinquè centenari de la publicació, a la ciutat de València, de les Trobes en llaor de la Verge Maria, *fins ara el llibre més antic que es coneix imprès en llengua catalana. Si recordem que Gutenberg va donar a conèixer la seva impremta cap a l'any 1440, que Itàlia la conegué al 1464, França al 1470, i Anglaterra al 1479, bé podem dir que la nostra cultura va fer seu el nou mitjà de difusió del pensament humà tan aviat com va tenir-ne coneixement. Cosa aquesta, per altra banda, que no cal estranyar gens, ja que, en aquell temps, la comunitat catalana es trobava perfectament arrenglerada amb les dels altres països europeus en qualsevol aspecte polític, cultural i econòmic.*

Amb l'entrada de la lletra impresa es tanca tota una època cultural, algunes manifestacions de la qual són particularment brillants a casa nostra. En són testimonis rellevants els nombrosos manuscrits catalans que conjuminen la vàlua universal del seu contingut amb l'incomparable treball miniat que els ornamenta i en fa veritables joies.

Són, doncs, cinc segles de llibre català imprès els que queden endarrera. Molt es podria parlar de les vicissituds que ha hagut de sofrir en un període de temps tan llarg, de la seva naixença prometedora, dels seus atüiments i dels seus redreçaments, de la ferma esperança en el futur. Però altres ho faran millor i en lloc més adient. Nosaltres volem unir-nos a la commemoració d'aquest fet de tanta transcendència en el desenvolupament de la nostra cultura, només fent ressaltar un dels aspectes del llibre català imprès que, com a excursionistes que som ens afecta de més a prop: la permanent fidelitat del nostre llibre de tema excursionista.

Aviat farà un segle que l'excursionisme català naixia formalment. I naixia dotat amb un esperit ample i profund. Els nostres primers excursionistes no es limiten a escampar-se per tots els racons del país i a descobrir solament una orografia aspra, una vegetació variada, uns climes canviants; abans que tot retroben una terra que és el suport de la nostra existència com a poble; s'endinsen també pels camins de la Història i esbrinen per què les coses són com són i no d'una altra manera; escorcollen pergamins i manuscrits i fan aflorar els valors universals del nostre pensament; recullen d'entre les runes i les bardisses, pintures i capitells que ensenyen al món la sensibilitat del nostre art; parlen amb la gent del poble i refan l'oblidada harmonia de la nostra llengua.

Tot allò que el nostre excursionisme naixent vivia i sentia calia que fos expressat, i de seguida apareixen publicacions, butlletins i llibres que mostren les múltiples facetes del seu ric bagatge. I no hi ha cap dubte, cap vacil·lació: la fidelitat a la llengua catalana és absoluta, d'entrada i sempre més. Amb tota seguretat, aquells homes de consciència retrobada ni tan sols no van arribar a preguntar-se si hi podia haver alguna altra opció. I és que, de fet, la cosa no podia anar d'altra manera, a menys de caure en el més absurd dels contrasentits. Només molt posteriorment, quan les circumstàncies han estat excessivament feixugues, ha pogut quedar momentàniament soterrada la voluntat de continuïtat; per a reaparèixer amb igual convicció, però, tan aviat com ha estat possible.

En aquesta hora de commemoració de l'aparició del primer llibre català imprès, és bo i convenient de recordar aquest tret tan fonamental del llibre excursionista de casa nostra. I que és, alhora, tan consubstancial amb aquelles primeres pàgines impreses ara fa cinc-cents anys.

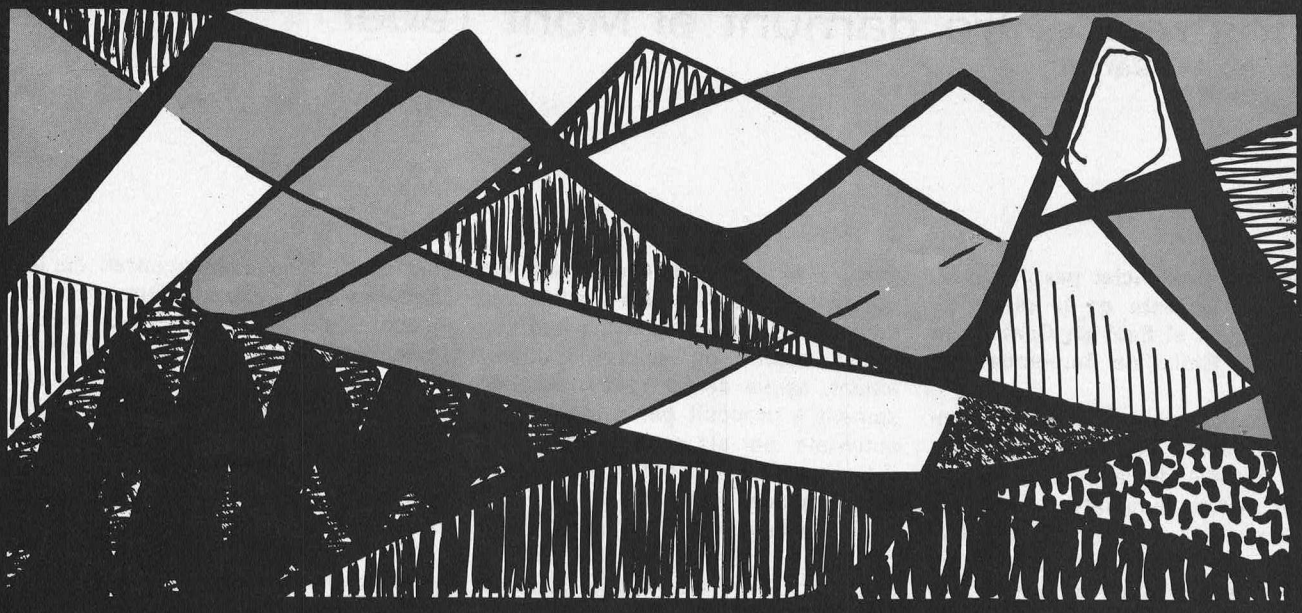

CAMPANYA, PRUDENCIA A MUNTANYA

1. En preparar l'itinerari cal informar-se amb persones i organismes competents.
2. No sortiu sols i sense dominar la tècnica de muntanya. Agafeu un guia o sortiu amb un company experimentat.
3. Aneu ben equipats i no us deixeu la corda, el piolet i els crampons. Abans de sortir de qualsevol refugi, indiqueu el vostre itinerari.
4. La tècnica a muntanya s'obté després d'una llarga pràctica a muntanya. L'ús de la corda és obligatori en la travessia d'una gelera coberta de neu nova, així com en tots els casos en què hi pot haver perill.
5. El mal temps a muntanya es pot presentar sobtadament. No vacilleu a abandonar una excursió des del moment que les condicions esdevenen desfavorables.
6. L'alta muntanya és particularment perillosa els dies següents a fortes nevades.
7. Al final de llargues jornades d'escalada, els reflexos d'atenció disminueixen de seguretat. Cal també menjar sovint per no arribar a l'esgotament de les vostres forces.
8. La noció de dificultat no ha de ser mai confosa amb la de perill.
9. Sortiu aviat i arribeu aviat.
10. El CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA s'adhereix a la campanya de prudència a muntanya promoguda per tots els clubs alpins.

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
1876

jnb.74

El nostre Centre damunt el Mont Tàber

per **Josep M. Garrut**

Parlament pronunciat per Josep-M. Garrut, en la festa de la diada de Sant Jordi, en el Saló de Cent de la Casa de la Ciutat de Barcelona.

Amics i companys: amics i companys perquè ho som tots els qui tenim la vocació de la muntanya. Parlem un mateix llenguatge, i això és prou motiu per a sentir-nos agermanats per la coincidència envers un mateix ideal. Trescant per valls i clotades, resseguint prats, recorrent carenes i conquerint cims.

Però en aquesta ocasió vull fer esment de dos pols que queden concentrats en el nostre Centre. La seva idiosincràsia, que es deu a la seva pròpia vitalitat; la ubicació urbana, i reiterant el mot, centre encara de la ciutat d'avui i a la vegada centre històric. El nostre Centre, en majúscula, damunt la muntanya que fou el lloc de naixença de l'antiga Bàrcino. Ben cert que la muntanya a què em refereixo és, tanmateix, ben petita, només 18 metres d'altitud damunt el nivell del mar, però tan il·lustre com aquells set tossals de Roma que veieren alhora la naixença de la capital mare, d'aquesta Roma mare de pobles en els quals cal incloure el nostre, la nostra ciutat.

La situació de l'entitat ha estat molt criticada. He sentit a dir en diferents ocasions: —«Les columnes romanes ens ofeguen! —Les columnes romanes ens maten! Desenvolupar la nostra actuació en el barri antic ens anul·la!». Jo confesso que penso a l'inrevés. La força jovenívola del Centre es deu, en una porció no gens menyspreable, a les arrels profundes de la seva situació històrica, de trobar-se en el punt vital de la ciutat, i, així mateix a l'acció benemèrita dels seus fundadors d'ara farà cent anys.

Voldria exposar, breument, aquesta tesi. La tradició mil·lenària és com un trampolí que ens permet de pujar als cims. Diu un pensament oriental: «Puja adeleradament i amb pausa al lloc més alt de la muntanya; quan siguis al cim... continua pujant!» Diria que els excursionistes de casa nostra han realitzat aquesta proposició, sense, però, tenir-ne consciència; ells han pujat al cim amb pausa i adeleradament d'una manera física, i han continuat pujant en esperit, sempre amunt, sense deixar l'ascensió. Pensament a propòsit per a les nostres activitats, per als nostres ideals, per a aquesta vocació plena d'il·lusions i d'esperances.

Però la muntanya de la qual vull parlar avui és insignificant, el Mont Tàber, nom sorgit en l'època medieval, segurament per iniciativa de l'estament canònic de la Catedral, però el que ennobleix aquest cim d'escassa altitud és que fou escollit pels romans fa dos mil anys amb l'objecte de fundar-hi Barcelona.

Aquesta fundació d'una colònia tingué certa importància durant els tres primers segles, una ciutat monumental, com ho testimonien les troballes fetes aquests últims anys; ciutat, sembla, oberta, amb motiu que l'ordre interior de l'imperi no presentava perill. Però en arribar al final del segle III, els pobles integrats en la denominació genèrica de franco-alamans trencà la línia del Rin, el **limes,** on els exèrcits romans tenien guarnicions permanents per defensar-se contra la constant instigació de les tribus més o menys organitzades de Centreuropa. En aquesta incursió, trenquen la susdita línia defensiva, travessen la Gàl·lia, penetren pel Pirineu i destrueixen les ciutats de Girona, Barcelona, Tarragona i arriben, en aquesta primera incursió, fins a Tortosa.

No sabem si foren els indígenes que es refugiaren per les muntanyes veïnes o els mateixos invasors que decidiren de quedar-se aquí; el fet és que s'inicià la reconstrucció de la ciutat. Aquesta població sorgida de la desfeta i de la destrucció, la més cruenta, potser, que ha sofert Barcelona.

I la ciutat és reconstruïda, però d'una manera pobra i gairebé miserable, com així es pot comprovar en les restes que conserva el Museu d'Història de la Ciutat en el seu subsòl de la casa Padellàs i així mateix dessota la plaça del Rei, el Tinell i el carrer dels Comtes de Barcelona, car sembla que tot ho despengueren en les muralles, que dedicaren llurs recursos i energies a fer una defensa virtualment inexpugnable, la qual ha donat grandesa a Barcelona. Sense aquesta muralla la ciutat no fóra, a ben segur, més que una de tantes poblacions de la costa; però arriben els invasors i comprenen que a l'entorn no hi ha ciutat més ben defensada i protegida, i fins i tot situada, que Barcelona; envoltada de muntanyes, amb un port natural que era a l'altra banda del Montjuïc i una muralla que ofrenava una seguretat als qui hi habitaven a dins. I la ciutat esdevé capital d'un nou regne i aquesta capitalitat perdura al llarg dels segles fins al XV, i després, per inèrcia, continua engrandint-se i multiplicant-se.

Aquesta és la síntesi de la ciutat, però hi ha el nostre carrer, específicament interessant per a nosaltres, el carrer per on tantes vegades passem per anar al nostre Centre i que duu el nom de carrer del Paradís. Un nom sorgit de la denominació espontània del poble i que defineix una funció o un fet determinat que pot fernos sortir de dubtes. Les hipòtesis llançades per explicar aquest nom han estat moltíssimes, des dels historiadors del segle passat fins avui. Jo, en aquesta ocasió, dono la meva hipòtesi, que és la següent; el carrer sembla ésser d'origen romà, un dels molts carrers paral·lels al **Decumanus** i que devia portat alhora al temple dedicat a August, del segle I. Però el carrer devia prendre a la vegada, forma i caràcter en època paleocristiana, o, si es vol, en temps tardocristià, quan ja s'ha erigit la basílica del segle IV i posteriorment, el segle V, el baptisteri. Aquest baptisteri, que és una de les troballes més recents i espectaculars de l'arqueologia barcelonina, i que dessota la Catedral gòtica ocupa el subsòl, comprès entre el reracor i la façana principal, devia tenir un nàrtex o porxada amb una sortida i donar al carrer del Paradís, ja que si prolonguem damunt el plànol el susdit carrer passant pel lloc que avui ocupa l'absis de la Catedral i una ala del claustre, ve a parar amb bastant

d'exactitud, davant aquesta hipotètica façana del baptisteri, que, però, existí indubtablement. D'altra banda, tenim que el nom de Paradís que porta el nostre carrer, és l'equivalència del **parvis** francès, que així s'anomenava l'atri o plaça davant una església, lloc on també hi devia haver la necròpolis, i, ambdós, derivats del llatí **paradisus,** o sigui paradís. Un espai a l'entrada de les basíliques cristianes reservat als catecúmens que assistien només a una part de les cerimònies litúrgiques; sinònim, a vegades, d'**atrium** o **nàrtex** d'un temple. Arribem així a la conclusió d'aquesta hipòtesi; que «paradís» és equivalent a aquest espai enfront de la basílica, lloc on hi devia haver també els sepulcres dels fidels cristians pels segles V, VI i següents. El nom susdit es faria extensiu a tot el llarg del carrer que, però, degué desaparèixer en la seva part més important en construir la Catedral d'avui en el segle XIV, si no ho fou amb l'edificació de la Catedral romànica del segle XII.

Passant a temps moderns, en ple segle XIX, recordem aquella litografia de Parcerisa del 1843, en la qual es veu el pis arran dels capitells de les columnes del temple romà i una fotografia de l'any 1877 on hi ha instal·lat l'estatge del Centre, convertit en museu arqueològic de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques.

L'estudi del temple, el va poder fer l'arquitecte Antoni Celles l'any 1836, quan les cases que avui fan angle amb la que ocupa el nostre Centre encara no eren edificades, i pogué veure la base de les columnes **in situ** i deduir-ne que era hexàstil i amb peristil, o sigui sis columnes a la part davantera i posterior i onze a les dues laterals.

Però tornem a la pregunta: perjudica, aquest testimoni històric, el nostre Centre? Les columnes, maten la nostra institució? Afirmaria que no, i aquí reitero la tesi, la de l'agermanament de la tradició i la creació, és a dir, l'esperit del passat i del futur. Diu Rafael Benet que els pobles que no tenen tradició la cerquen i que, si no la troben, la inventen. I és ben cert, perquè ens permet de saber d'on venim i conèixer el nostre origen, cosa que ens dóna consciència de saber qui som, i això ens obre el camí del futur. És l'articulació necessària a tot poble i necessària a tota llengua, conjugar els tres verbs: passat, present i futur. Si ens en fallés només un, no podríem expressar-nos.

D'altra banda, si la nostra ubicació ens dificultés, és que no estaríem a l'altura de les circumstàncies, i seria malaurada situació la nostra que un passat pogués invalidar un futur.

Posaré l'exemple dels leningradesos, orgullosos de llurs palaus i de llurs tsars, que, traduint-ho vénen a dir: «No us cregueu, nosaltres no som descendents de qualsevol infeliç; els nostres passats eren grans, com ho demostren aquestes pedres i aquestes obres». Diria que, en aquell moment, el més fanàtic del Partit se sent monàrquic pels quatre costats.

Permeteu-me, ara, la redundància: tenim un centre nobilíssim per al nostre Centre i una orientació i una trajectòria també nobilíssimes. Centre de civisme, de cultura i d'esport. CIVISME: només aquell «clot de les deixalles», pel qual ja s'indica que no es pot abandonar damunt del prat ni a les voreres de la font un paper o unes sobralles, gran lliçó de civisme per a totes les edats, i amb més transcendència, aquella ajuda al company en el perill, per salvar el qual ens jugarem la vida. CULTURA: inicialment el Centre tingué una projecció de caràcter científic, que, en part, encara conserva, però que específicament ha passat a institucions més idònies i especialitzades. Cal tenir, però, en compte, que l'excursionisme ha fet per la cultura del país, tant, almenys, com les més altes institucions culturals, principalment en el que en podríem dir cultura popular. L'ESPORT: amb tota la seva càrrega sanitosa i de noble i amistosa competició, podríem dir —glossant la frase divulgada pels mitjans més poderosos de la informació—, que, des de fa cent anys, els nostres antecessors i nosaltres procurem de «mantenir-nos en forma».

Aquests i tants altres conceptes en elogi de la nostre institució. Perquè, en el Centre i en tots els centres i clubs excursionistes de Catalunya, hi domina una asèpsia moral i material digna d'enveja. Voleu més gran elogi?

Tot això damunt del Mont Tàber. Tot això, en el punt més alt de la vella Colonia Julia Augusta Paterna Faventia Bàrcino! I tot això en la diada de Sant Jordi, el nostre patró: diada de llibres i de roses. Heus aquí un món de poesia que acredita un poble, la medul·la i la saba de qualsevol nucli d'**hàbitat.** I l'excursionista, com un nou sant Jordi, matant dracs, sempre en possessió de la seva «forma» física, com resa la frase susdita, mantinguda per un exercici constant, sanitós, els dracs de l'anticultura i de l'anticivisme.

Fa cent anys que els fundadors assoliren el cim d'aquesta muntanya, el Mont Tàber, fins i tot aquell turó de Montgat. Dos cims insignificants, però mercès a aquests inicis fets amb seguretat i amb il·lusió del qui acompleix un designi providencial, avui estols de joves excursionistes pugen a les més alteroses cotes del món, més enllà del Pirineu, resseguint els cinc continents. I el Centre, amb el propòsit de tots els seus fidels associats, té la mirada serena i fixa en l'esdevenidor, la projecció venturosa de cara al futur, com aquell sol que surt darrera el Montserrat representat en la insígnia que avui honora els fidels seguidors que han acomplert les noces d'or o d'argent.

I ara, per arrodonir l'acabament, caldria que posés fi a aquestes idees només iniciades, amb l'HE DIT de consuetud, però em queden tantes, tantíssimes coses a dir...!

Barcelona, 23 d'abril de 1974

IV Copa Barcelona
Gran Premi Banca Catalana
per **Antoni Campañà**

foto: A. Campañà

Presentació a la premsa de la IV: Copa Barcelona, als locals de la Banca Catalana. ▼

Fa quatre anys que el Centre Excursionista de Catalunya cercava l'organització d'una cursa de categoria, que donés nom al Club i que en reivindiqués la tradició en les competicions internacionals.

Ha estat, en realitat, una trajectòria ràpida, una mena d'escalada vertiginosa cap a l'ascens internacional, el que ha conseguit la Copa Barcelona en el breu terme de quatre anys.

Es tracta d'un salt en escales progressives, de regional a internacional, i puntuable, a més, per a la Copa d'Europa d'Esquí. No és poca la labor desenvolupada al llarg d'aquests quatre anys d'ascensió, però queden curts al costat del gran desplegament de forces i de capacitat organitzadora que es van conjuntar a la Molina per tal de culminar amb èxit la prova més important d'esquí alpí que s'ha celebrat aquesta temporada a Espanya.

En principi es temia per la continuïtat de la prova. L'escalada de la Copa Barcelona no ha acabat ací, ja que els plans a seguir són una nova Copa d'Europa i, més tard, com a culminació de les aspiracions d'un club, la Copa del Món.

Si la continuïtat depèn de l'èxit aconseguit en l'edició anterior, aquesta està assegurada i es pot afirmar que la meta d'una Copa del Món no és tan llunyana.

Els esforços estan plenament compensats: s'ha portat a terme la primera part del programa.

S'ha aixecat el pilar que substitueix la primera pedra, sobre el qual es pot edificar sòlidament una Copa del Món.

La tasca comença a les oficines

Efectivament. El moviment burocràtic de la Copa Barcelona, comença amb les primeres nevades de l'any anterior.

No es pot negligir cap detall. Amb més d'un any d'antelació el C.E.C. coneixia el dret que li donava la Federació Internacional d'Esquí a organitzar una cursa puntuable per a la Copa d'Europa, femenina.

Això obliga a lliurar els primers senyals, sol·licitar el concurs dels millors esquiadors del moment, a l'homologació de pistes, la previsió de la seva preparació i un gran nombre de detalls, que degudament coordinats al llarg d'un any, havien de donar a la seva hora el fruit esperat.

S'arribà a la setmana anterior a la celebració de la Copa Barcelona amb més de cinquanta reunions a les quals assistiren tots els col·laboradors que varen fer possible la realització d'aquesta cursa.

Es contractaren serveis, es cercaren les firmes comercials per al finançament de la cursa, es buscaren i rebuscaren premis per als participants, s'elaboraren trofeus i plaques i es mogueren un gran nombre de portes per tal d'esbrinar quina era la millor condició a què es podia arribar el dia 9 de març, data clau en la història de la Copa Barcelona.

Banca Catalana ajuda

De qualsevol forma, a l'organització, al Comitè Executiu d'aquesta cursa el preocupava el desenvolupament econòmic de la prova, ja que una cursa d'aquest tipus pot superar el milió de pessetes en la seva organització.

Es trobà l'ajut indescriptiblement raonable de la Banca Catalana, que ens va obrir les portes de la internacionalitat per la via directíssima de la Copa Barcelona.

Avui, quan la Secció d'Esquí encara trontolla en les xifres finals d'aquesta cursa, quan ja es pensa en la propera edició, neixen noves preguntes sense resposta. ¿Tindrem un altre cop l'ajut de la Banca Catalana? ¿Seran suficients les xifres que han cobert aquesta temporada el programa d'acció? Quan totes aquestes preguntes ballen pel cap és perquè ja quasi han oblidat els dies en què es materialitzà la victòria del C.E.C. com a organitzador. Els dies en què es mogueren gavadals de material per tal que les millors esquiadores europees lluitessin en les pistes de la Molina, els dies en què un batalló d'incansables col·laboradors es van posar a disposició de l'esport, per això, per un esport.

Els dies més durs, els més alegres

Són els dies en què es mogueren cinc mil metres de tancat de canya

Vista general del traçat de la cursa de la IV Copa Barcelona, a la pista Alabau, de la Molina, closa amb cinc mil metres d'encanyissat. ▼

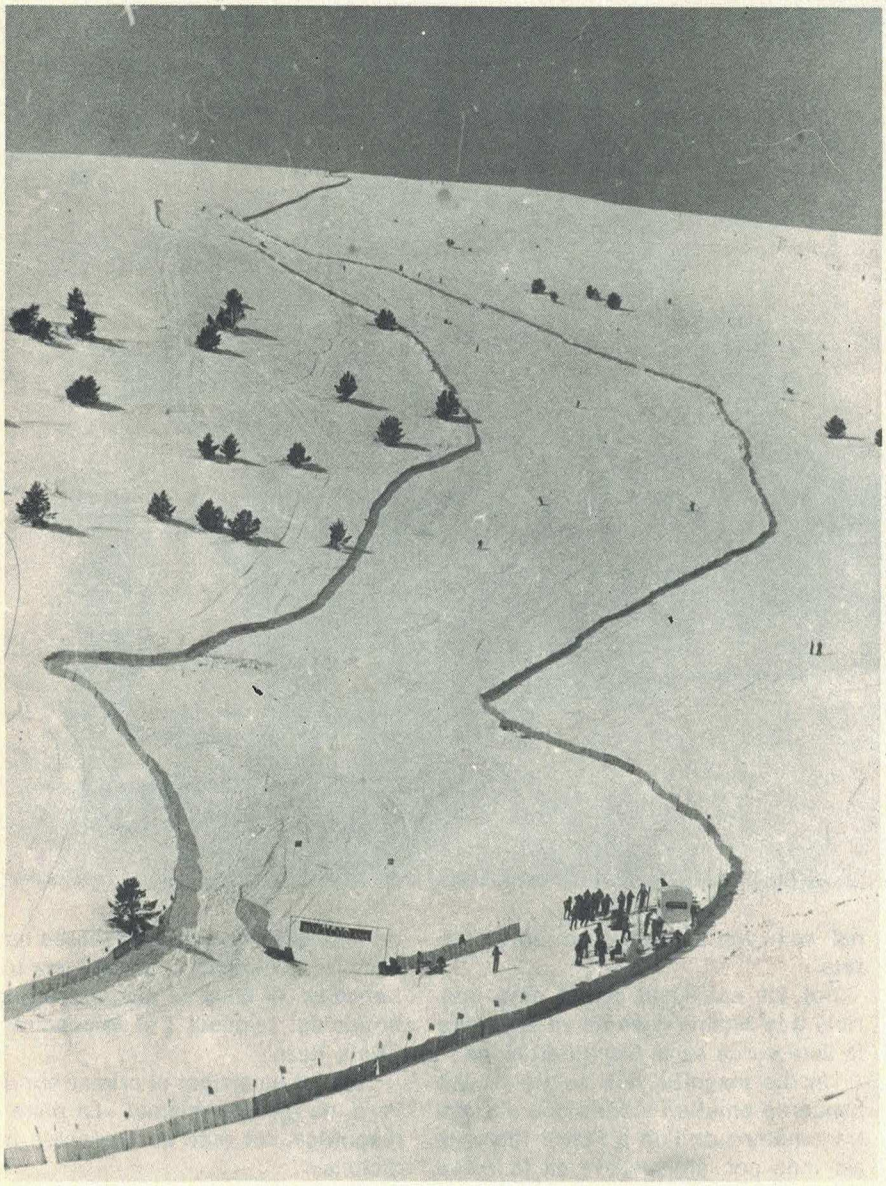

foto: A. Campaña

per a cloure el sector de pista. Tant per al slalom com per al slalom gegant.

Es va transportar, a més, gairebé una tona de sal repartida entre la pista Alabau i el Roc Blanc.

Es van muntar casetes d'acer a les arribades de les curses i de fibra de vidre a les sortides.

S'installaren altaveus, una emissora de ràdio, cables telefònics i s'adaptaren tots els mitjans de comunicació necessaris per tal que no fallés res en els dies clau.

Foren els dies en què el Xalet del C.E.C. es va veure proveït d'una computadora per tal de preparar les llistes de sortida i els resultats, en qüestió de segons.

Fou quan es projectà una sala de premsa per als corresponsals i els enviats especials.

Quan tots els efectius de la Secció d'Esquí estaven en moviment.

No tan sols s'estava sortint del pas sinó que, a més, l'empresa estava prenent caràcters triomfals.

Els inconvenients es van superar un a un, no sense esforç, però sí amb intel·ligència. Sabíem on anàvem i, per tant, quin era el camí més recte. De qualsevol manera la solució era actuar. Des dels pedestals o a l'ombra, tothom es va bellugar. En principi perquè desitjaven l'èxit i després perquè la responsabilitat de cada un era greu, i sobre seu requeia el prestigi del Club.

El club organitza

Som, i s'ha comprovat a la Copa Barcelona, en l'època grisa dels clubs d'esquí.

Ara ja no es pot arribar dalt la muntanya i fer un crit tirolès o meravellase de la bellesa del panorama a fi d'aconseguir una gran cursa.

En l'esquí, ara competeixen grans interessos econòmics que provoquen també una competència en matèria d'organitzacions.

Les estacions d'esquí es juguen el prestigi i la clientela amb les curses puntuables per a la Copa de Món i la Copa d'Europa. A través de les curses d'esquí es mouen grans muntanyes de diners entre les quals és difícil de trobar un club competint a l'alçada de les circumstàncies.

Per això, si hi cap, el mèrit del C.E.C. és més gran.

De res material no li serveix al club d'organitzar una gran cursa.

No hi ha beneficis econòmics, sinó més aviat al contrari.

El club d'esquí, quan organitza una cursa, es juga el prestigi. Prestigi esportiu i social, però no entra mai en el joc dels interessos ja que per això l'ajuden les empreses amb la publicitat i una mica de filantropia. Però tot té els seus límits i ara ens veiem tancats en la glòria del deure complert, de la missió en marxa i ésser, a més de tot això, portaveus d'una nova faceta de l'esport espanyol: organitzadors de grans competicions.

La Copa Barcelona en si

Un slalom i un slalom gegant han estat la culminació d'aquests esforços i la seva compensació.

Aspecte de l'arribada de la prova de slalom de la IV Copa Barcelona, a la Molina, durant l'interval entre dues mànegues. ▼

foto: A. Campañà

Primer fou el slalom que, tal com era previst, es va córrer a la pista Alabau, sobre el mateix recorregut que l'estiu anterior havia estat homologat per la F.I.S. i del qual en honor a la veritat, tots els equips participants han sortit satisfets.

S'havia previst per la cursa de slalom una participació de més de setanta corredores i dies abans s'havia arribat a la Molina un delegat de la F.I.S., per tal d'inspeccionar els treballs que s'estaven realitzant a fi que la pista no oferís cap mena de dificultat.

Es van contractar els serveis de l'Escola d'Esquí de la Molina amb els membres de la qual, ajudats per una màquina Ratrac, s'efectuà un excellent trepitjat sobre la pista de slalom, al mateix temps que s'anava perfilant la preparació de la pista del gegant.

Es mobilitzaren durant quatre dies més de quaranta homes per tal de portar a terme aquests treballs i al final se'n van materialitzar els resultats.

Sol. Un sol lluent féu la seva aparició a la Molina quan es va encendre la llum verda de la Copa Barcelona.

Un dia magnífic. Els colors de les banderes emetien alegria que s'anava transmetent de l'un a l'altre fins que als més poc afortunants en la cursa se'ls encomanava la bellesa del panorama, un dels millors que ha vist la Molina des de fa uns quants anys.

Pista perfectament trepitjada. Cursa a punt a les deu del matí, després d'unes quantes hores de comprovació de tots els seus elements mecànics. Tancat total de la cursa amb limitades portes d'accés. Tot a punt, com poques vegades s'havia aconseguit a Espanya, per a no dir mai.

Cronòmetres engegats. Controls en el seu lloc. Tots els cors bategaven amb força quan es va donar la sortida al primer obridor. Es va aturar el so de la música que fins aleshores havia escalfat l'ambient. El silenci era total i absolut. Al lluny se sentia el lleuger brogit del telesquí i el telecadira de Costa Rasa.

Tot just ha arribat el primer obridor. Para, es gira i exclama: «La pista és magnífica, tot està en perfectes condicions.»

Ja se sent el parlar de tots els qui havien posat el seu esforç per tal que allò fos una realitat. No parlava ningú, més aviat cridaven i els altaveus tornaren a funcionar.

«Segon obridor en pista.»

«Preparada la primera corredora.»

«Corredora amb el dorsal u a l'arribada.» «Preparada la del dorsal dos.» «Temps de la primera corredora...»

La cursa estava engegada. Una corredora seguia l'altra. El sol començava a escalfar i en la ment de tothom ja hi havia la segona mànega. El C.E.C. havia complert la primera part

Conxita Puig durant un moment de la cursa de slalom especial. ▼

Elena Matous, que es proclamaria la gran guanyadora de la IV Copa Barcelona, durant la prova de slalom. ▼▼

fotos: A. Campañà

de la seva missió amb un excellent. Ataquem la segona part, el slalom gegant.

Canvi de programa sense alteració d'èxits

La pista del Roc Blanc fou llargament discutida per tots els entrenadors i delegats de les diferents nacions participants a la Copa Barcelona.

Molt desnivell, pendents pronunciats, neu excessivament fresca. S'allegaven diversos inconvenients a la pista del Roc Blanc com a escenari del slalom gegant.

L'organització, el Comitè de Copa Barcelona i tots els collaboradors, amb l'ànim d'oferir el millor, acceptaren les condicions de canvi.

Es preferí la pista Alabau, de pendent més suau, de desnivell inferior, i de característiques més adients a la tècnica femenina.

Ja no servia de res la tasca realitzada sobre la pista del Roc Blanc. Calia començar de nou o, com a mínim, des de la meitat a la pista Alabau.

Però tot això és poca feina quan hi ha ganes de fer-ne de debò. L'endemà, a l'hora prevista, tot era a punt per al slalom gegant, cosa que feia suposar que la cursa es desenvoluparia sota el mateix signe de l'èxit que el dia precedent.

El delegat tècnic de la F.I.S., Mme. Faure, que havia restat totalment satisfeta pel desenvolupament del slalom, considerà igualment un èxit la cursa del gegant que, en 24 hores, es disposà en un altre lloc que no era el previst.

Res no havia fallat. Absolutament res. Signe inequívoc que s'havia treballat amb eficàcia.

Curses, llistes de sortida, dorsals, reunions, resultats, horaris previstos, pista en condicions excellents, tancat perfecte. Tot perfecte. Alegria i bon humor a l'hora del repartiment de premis a l'hotel del Roc Blanc.

Els corredors, meravellats de l'acolliment. Primer a Barcelona a l'Ajuntament, després a la Molina amb reunions, còctels i projeccions cinematogràfiques.

Els delegats s'acomiadaren amb els bons records del desenvolupament de les curses i de les atencions rebudes.

Ja estaven carregant els cotxes plens fins dalt de tot d'esquís i maletes quan la gran guanyadora de Copa Barcelona, Elena Matous, posava per als fotògrafs.

Es deia adéu a un món que encara no sabem si l'any que ve tornarà.

Se n'anaven els tràfecs, les anades i vingudes, i tornava la normalitat que queia com un buit.

La Molina restava silenciosa i trista, la Copa Barcelona s'havia acabat

fotos: A. Campañà

Mme. Faure, delegada de la FIS, i Amadeu Jori, director de la prova. ◀

El president i el vice-president de la FEDE i el president de la FCE, amb Carles Pardo, Lluís Mestres i Abel Pascual. ◀◀

Caseta de sortida, dissenyada i fabricada especialment per a la IV Copa Barcelona. ◀◀◀

La IV edició ha obert una porta per la qual ha entrat un món nou. Ara es pensa ja en la propera edició, la que ens ha de dur a una Copa del Món, la culminació d'un cicle. ¿Serà o no serà?

Palmarès de la Copa Barcelona

I (La Vaqueira)

Categoria masculina
1 Manuel Rubió CEVA
2 Antoni Campañà CEC
3 Jaume Adserà CEC

Categoria femenina
1 Clara Cervetó CEC
2 Rosa M. Cervetó CEC
3 Núria Viñeta CEVA

II (La Molina)

Categoria masculina
1 Adam Bisbe CEC
2 Carles Trabado CAE
3 Pere Arpa PEC

Categoria femenina
1 Núria Puig CANM
2 M. Antònia Fontdevila CEC
3 Maria Neville SSN

III (La Molina)

Categoria masculina
1 Francini (Itàlia)
2 Tefano Meloni (Itàlia)
3 Cane (Itàlia)

Categoria femenina
1 Anaide Tasgian (Itàlia)
2 Berbal Eedelsbrunner (Àustria)
3 Manuela Van Straaten (França)

Resultats

Slalom

1 Elena Matous	SMA	1.31'87
2 Brigite Totschnig	AUT	1.32'18
3 Tiziana Braceli	ITA	1.32'37

Slalom gegant

1 Elena Matous	SMA	1.29'14
2 Agnes Vivet-Gros	FRA	1.29'36
3 Conxita Puig	SPA	1.29'85

Combinada

1 Elena Matous	SMA	—
2 Wilma Gatta	ITA	26'21
3 Tiziana Bracelli	ITA	32'79

Copa Pirineus Catalans

per **Antoni Campañà**

Josep M. Luengo, guanyador de les proves de slalom gegant i combinada de la IV Copa Pirineus Catalans. ▼

Les activitats del C.E.C. en aquesta temporada no s'han limitat a l'organització d'una cursa puntuable per a la Copa d'Europa d'esquí alpí, i a esmerçar-hi el contingut de la seva gran capacitat organitzadora.

A més d'aquesta cursa, que pot suportar molt bé tota la càrrega d'un delit excellent i manifest, tal com ho han demostrat els actius socis del C.E.C. en la seva organització, ens referim a la Copa Barcelona, un Campionat de Catalunya de Veterans i una cursa puntuable per al Trofeu Banca Catalana, del qual formen part les curses més prestigioses que s'organitzen a Catalunya, han estat les activitats organitzadores del C.E.C. pel que fa a esquí alpí.

Ens limitarem a Pirineus Catalans, tenint en compte les dificultats que a darrera hora es van haver de superar i també que hi van prendre part els millors esquiadors nacionals, dels quals van destacar els components de l'equip nacional.

La V Copa Pirineus Catalans, que va interrompre la seva celebració una temporada, consta d'un slalom i un slalom gegant amb classificació per a la combinada i es corre en les categories masculina i femenina.

De fet, és una més de les curses que componen el calendari regional i que, a més, són puntuables per al Trofeu Banca Catalana, però les circumstàncies, que més endevant explicarem, envoltaren aquesta V edició d'una aurèola de gran interès, per la qual cosa es lluità des del principi fins al final per tal que resultés un èxit més, malgrat les condicions climatològiques que regnaren durant els dos darrers dies del mes de març.

Quan, normalment, en les curses puntuables per al Trofeu Banca Catalana, només hi poden participar corredors qualificats amb menys de 400 punts F.E.D.E., es va fer una excepció per tal que hi prenguessin part esquiadors juvenils i infantils que en curses de la seva categoria haurien obtingut aquesta temporada bons resultats i que no es van trobar en posició d'actuar pels seus propis punts.

Per consegüent a la Molina, a la pista Alabau, on dies abans s'havia celebrat la Copa Barcelona, s'installaren les quatre mànegues de què constaven el slalom i el slalom gegant.

La Copa Pirineus Catalans ha estat per al C.E.C. una agradable experiència esportiva en la qual ha pogut comprovar que el rendiment està per sota dels valors humans i que els que lluiten en el camp esportiu demostren que han après alguna cosa de positiu.

Es celebrà el slalom gegant amb un guanyador indiscutible, com ho ha estat durant tota la temporada: Josep M. Luengo Planas, descendent d'una dinastia de campions d'esquí, que restà a l'alçada de les circumstàncies i obtingué, per al C.E.C., una victòria més en aquesta temporada. Després de Luengo es classificaren una sèrie de nous i joves valors, que molt aviat caldrà tenir en compte, en un futur que es pot ja tocar amb la punta dels dits.

Resultats de les proves

Slalom

1	Adam Bisbe Lluch	CEC	115"98
2	Joan F. Vidaurreta	CANM	118"89
3	Carles Adserà Puig	PEC	125"25
5	Carles Canivell	CEC	131"13
9	Josep M. Luengo	CEC	142"66
12	Josep M. Zendrera	CEC	149"34
25	Jordi Ollés Comas	CEC	198"93

Femenines

1	Maite Luengo Planes	CESM	140"51
2	Verònica Trullàs	CANM	145"00
3	M. Lluïsa Joaniquet	CESM	180"14

Slalom gegant

1	Josep M. Luengo	CEC	2.37.05
2	Josep O. Pujol	CEC	2.49.13
3	Antoni Trullàs	CANM	2.52.29
8	Albert Buendia	CEC	3.06.44
9	Carles Canivell	CEC	3.07.66
19	Lluís Ballbé Mallol	CEC	4.03.38

foto: A. Campañà

El Rallye d'Esquí

per **Miquel Albert**

L'equip italià en el moment d'arribar al refugi. ▼

Visió de les esveltes agulles de Travessany que emergeixen entre els grans camps de neu. ▶

Cada any, en el plantejament del Rallye d'Esquí topem amb les mateixes dificultats. Són més d'una les regions que trobem aptes per a dibuixar-hi els recorreguts, amb un intent de no repetir-los, però sempre surt el mateix problema: una base amb el màxim d'aproximació a l'escenari de la prova. Excepte la Renclusa, no tenim cap altre refugi prou gran i en condicions per a l'organització d'un rallye i cal, llavors, comptar amb allotjaments a poblacions properes, que obliguen a desplaçaments constants, que dificulten i retarden l'organització i l'horari i, potser, fan perdre una mica la convivència i el contacte entre els participants.

Aquest any, però, totes aquestes dificultats van desaparèixer en comptar, en una regió que té totes les qualitats per a les nostres ambicions, amb una excel·lent base que ENHER, amb una amabilitat i preocupació que cal agrair i elogiar, va posar a la nostra disposició: la seva residència al peu de la presa de Cavallers, a la vall de Boí. Si hi afegim, a més, que entre les màquines llevaneus tant de la mateixa ENHER com del Servei d'Obres Públiques de Lleida, el dia abans van deixar-nos la carretera completament oberta i que l'encarregat de la residència la va posar en funcionament, amb estufes, cuina i bar, hem de convenir que probablement aquest any ha estat un dels millors i més còmodes en les condicions d'allotjament, habitabilitat i centralització d'organització i participants al peu dels recorreguts.

La neu era abundant i bona; el temps, el primer dia i el segon molt bo, el tercer una mica gris, però amb visibilitat i, en general, poc fred.

Van presentar-se deu dels catorze equips inscrits. La gran quantitat de proves d'esquí de muntanya que actualment s'organitzen i la falta de coordinació, fa que en unes mateixes dates, la gent hagi de triar on anar, amb perjudici de tots. Potser fóra ja convenient pensar en un calendari, a nivell de Federació Espanyola, alternant, si convé, les més importants o significatives de cada regió, amb què aconseguiríem, tots plegats, una participació més nodrida.

El recorregut de la primera jornada era tot ell obligat, amb pas pel refugi de Besiberri, sota la bretxa Peita, i pel cim del Besiberri sud, tornant a Cavallers per la pleta del riu Malo: una ascensió de 1300 metres, amb la petita emoció del seu

foto: J. M. Sala

foto: J. M. Sala

L'enlairat i abrupte coll de Contraig vist des del refugi Ventosa i Calvell. ▼

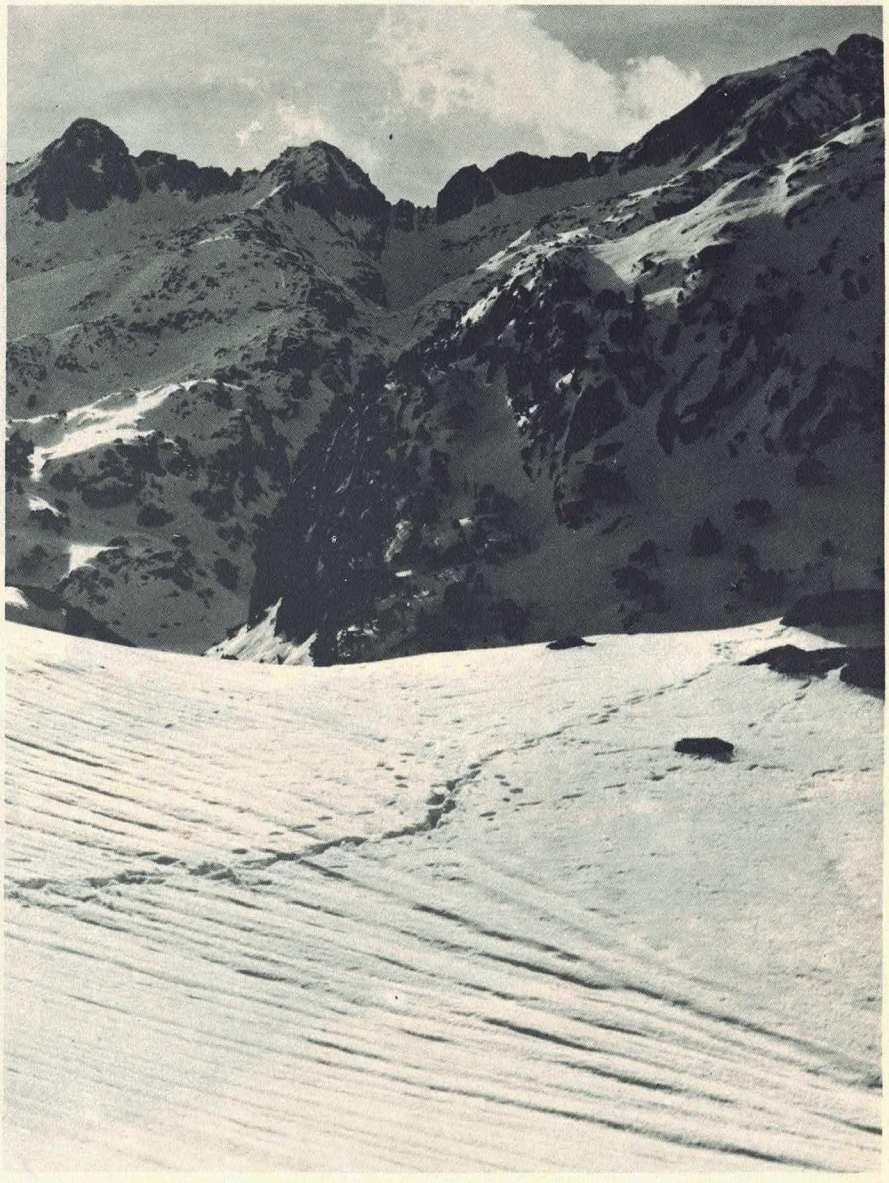

foto: J. M. Sala

final, i el corresponent descens que podien satisfer, ja el primer dia, el més exigent. Els controls havien dormit al refugi Besiberri, en magnífic estat de conservació, potser la millor realització del Comitè de Refugis de la Federació Catalana.

Donat un temps màxim de 6,30 hores, els equips hi van esmerçar entre 4,50 i 8 hores, i a les tres de la tarda, havent ja arribat tothom, la terrassa de la residència, a ple sol, va ésser lloc de concentració, converses i comentaris i creació de noves amistats.

La segona etapa era la que podia complicar-se i que més havia preocupat l'organització. Es tractava de passar per l'estany Negre, seguir per Culieto i saltar al barranc de coma les Bienes pel collet de les crestes de Culieto. Amb malt temps o boira no es massa clar ni tampoc segur encertar bé la baixada cap al Tort; facultativament podia ascendir-se a la Punta Alta, cim tampoc gaire fàcil per a una «collectiva» com és un raylle, però sortosament el dia va ésser bo, la neu estava en bones condicions i no va sorgir cap dels problemes preocupants.

Els controls, que havien dormit en tendes lleugeres d'alçada, al mateix collet i a pocs metres sota la Punta Alta, van certificar el pas dels participants que van tardar a fer el llarg recorregut i també amb 1300 metres de desnivell, entre 5,15 i 6,30 hores, tots ells inferiors al temps màxim donat que era de 7.

L'etapa final consistia en l'ascensió obligada al Montardo d'Aran i facultativa al pic de les Monges. També un llarg recorregut però solament amb 1130 metres de desnivell en el recorregut obligatori. Els controls havien dormit al nostre refugi Ventosa i Calvell, malauradament cada dia més arruïnat i que necessita forçosa i urgent reconstrucció total. Va aixecar-se dia gris i mig tapat que, a primera hora, va fer dubtar de si podria fer-se el recorregut, però sense millorar del tot, va estabilitzar-se i es destaparen els cims, cosa que va permetre de complir l'itinerari sense problemes ni gaires preocupacions.

Va ser el dia d'horaris més comprimits, ja que donat un temps màxim de 5'45 hores, els primer van estar-n'hi 5'35. El temps dels més tardans va ser de 6'50.

A primeres hores de la tarda, havent arribat tothom, i en el transcurs d'una reparació de forces que veritablement es necessitava, es va donar la classificació i es repartiren les medalles. Cinc medalles d'or, dues de plata i dues de coure van ser lliurades pel vice-president del Centre Lluís Puntís, pel representant del president de la Federació Catalana, Jordi Pessarrodona, i pel d'ENHER, que també ens hi volgué acompanyar.

Un altre rallye, aquest era el 16, ha passat a la història. En aquestes setze edicions hem vist ja desfilar molts equips participants de diferents entitats. Algunes, conseqüents, vénen cada any, d'altres desapareixen. Han vingut representants de les federacions del Centre, Aragonesa, Andalusa; equips d'Itàlia, que no fal-

Pujant a la Punta Alta. ▼

ten a cap edició, equips francesos, no gaires. Hem vist l'evolució de l'equip personal, del material, des de la fixació normal que portàvem l'any 58 a la lleugera Silvretta actual, des de lones, Trimas, Vinersas a les pells de «collage», però l'evolució més important, i que més ens satisfà, per la petita part que hàgim pogut aportar-hi amb les nostres organitzacions, ha estat la del nivell tècnic dels participants, arribats a una alçada que permet projectar per al futur, els més durs i difícils itineraris, segurs que seran coberts amb una seguretat i una regularitat admirables.

Classificació

Medalla d'or
Unió Excursionista de Catalunya
A. Blanc, M. Navarro, J. Pessarrodona.
Federació Castellana
F. Casado, A. L. Santamaria, M. Torrebedoya.
Centre Excursionista de Catalunya
E. Font, F. X. Gregori, J. Casanellas.
Sesto S. Giovanni, Itàlia

Medalla de plata
Unió Excursionista Urgellenca, de la Seu d'Urgell
G. Obiols, E. Vidal, R. Ferras.
Agrupació Excursionista de Catalunya
F. Estanyol, J. Casafont, J. Albareda.

Medalla de coure
Agrupació Excursionista de Catalunya
A. Sambola, E. Ruiz, V. Aris.
Club Muntanyenc Barcelonès
F. Bofarull, J. Sallent, J. Buncosa.

foto: J. M. Sala

Evocació de l'esquí de muntanya

per **Ramon Pujol i Alsina**

Ja fa uns quants anys que un accident malastruc em féu deixar abandonats en un racó de casa el meu parell d'esquís. Tenia, però, una certa esperança que encara un dia, altra vegada, em poguessin fer un bon servei.

Ai las! no ha estat pas així! Els esquís han seguit arraconats; jo, amb uns quants anys més, i la certa esperança totalment esvaïda!

¿Em deixeu, doncs, que ara faci l'apologia del que ha estat per a mi un dels més bells esports que es puguin practicar?

Cal dir-ho: l'esquí de muntanya és un esport dur, però la seva duresa està en relació directa amb les grans satisfaccions que dóna als seus seguidors. No hi ha res comparable a la joia que proporciona llençar-se muntanya avall per les immaculades comes, la colla de companys, cada u al seu albir, cada u marcant damunt la neu verge, l'arabesc de la seva pròpia traça!

L'esquí de muntanya: quina meravella! I com m'hi deleixo, quan els companys sortosament en actiu, m'expliquen les seves travessies pel nostre Pirineu! Llavors revisc les grans sortides de Setmana Santa, amb la meva colla, les travessies, les estades als refugis, lliscant per carenades i valls de les nostres incomparables comarques del Pallars, l'Aran i el Ribagorça.

Quants i quants records s'agombolen! L'un darrera l'altre, en desfilada brillant passen davant meu tots els refugis pirenencs: la Renclusa, Estós, l'Hospital de Viella, la Restanca, Colomers, Estany Gento, el «Joan Ventosa i Calvell», el «Josep M. Blanc», Estany Llong, l'hostal de la Bonaigua, les Ares, Vallferrera, Envalira..., a cada un d'ells hi ha un bocinet de la nostra història. L'evocació és tot un enfilall de fets viscuts amb companys entranyables, que em semblen a la vegada molt llunyans i molt propers. Els anys no passen debades, però les belles recordances se'ns fan sempre inoblidables.

Quin goig pujar i davallar per aquelles altures engalanades per la neu, el gel i la llum cegadora! Tot pel nostre únic gaudi! A tot l'ample de l'ho-

foto: R. Pujol i Alsina

Anem pujant pel fons de la coma, suaument, fent bones llaçades. ◀

Des del cim del Ratera gaudim d'una apoteosi extraordinària del joc de la llum fulgurant i les grans ombres blavoses. ▼

foto: R. Pujol i Alsina

ritzó no hi ha cap enginy de l'home que ens enlletgeixi el paisatge! Aquest és el millor premi que rep el qui practica l'esquí de muntanya. Lluny del soroll i les muntanyes sofisticades, lluny de la massa, sols, ben sols, dialogant amb la Natura. Som únicament nosaltres els pertorbadors de la pau i del silenci de cims i carenes. Fem el «nostre» camí, obrim la traça damunt de la neu verge, i anem escoltant el refrec rítmic dels esquís, com una lleu remor de seda.

Som dalt d'un cim, passem una collada, sortim tot just del refugi? Tant és! Tota la muntanya és per a nosaltres.

La muntanya! Com l'estimem! Sempre bella, sempre nova, al llarg de les estacions, en temps rialler i en temps tristoi, amb jornades brillants, i amb jornades bròfegues, però, quan la neu ho cobreix tot, llavors l'espectacle és l'apoteosi del joc extraordinari de la llum fulgurant i les grans ombres blaves. Si fa bo, la transparència de l'aire, i l'esclat del sol damunt de la neu, magnifica els perfils d'agulles, crestes i cims, i ens en dóna imatges imprevisibles, sublims. La pau i el silenci són totals. Les valls es perden en la immensitat blanca i blava. Si fa mal temps, les nuvolades ens escamotegen els cims, tot s'agrisa, els relleus s'esfumen, i comencen a despenjar-se els borrallons, va limitant-se l'espai de la nostra visió, fins a moure'ns dins d'una blancor lletosa, llòbrega, i llavors pensem en com estarem de bé al Refugi...

Que bonic sortir-ne de bon matí, quan tot just els primers raigs de sol besen la carena! El cel és tan transparent i clar, que gairebé no té color, i la neu dels cims brilla amb tonalitats daurades. Anem pujant pel fons de la coma, suaument, fent bones llaçades, i de cop ens arriba l'escalforeta del sol, que ens dóna el bon dia amb la seva abraçada de fidel i vell amic. Llavors ens plau d'aturar-nos, mirar enrera, i contemplar el nostre rastre fins al fons de tot de la coma perduda en l'ombra.

Quina joia, de poder córrer per aquest tros de terra nostra, a cavall dels esquís i admirar amb enamora-

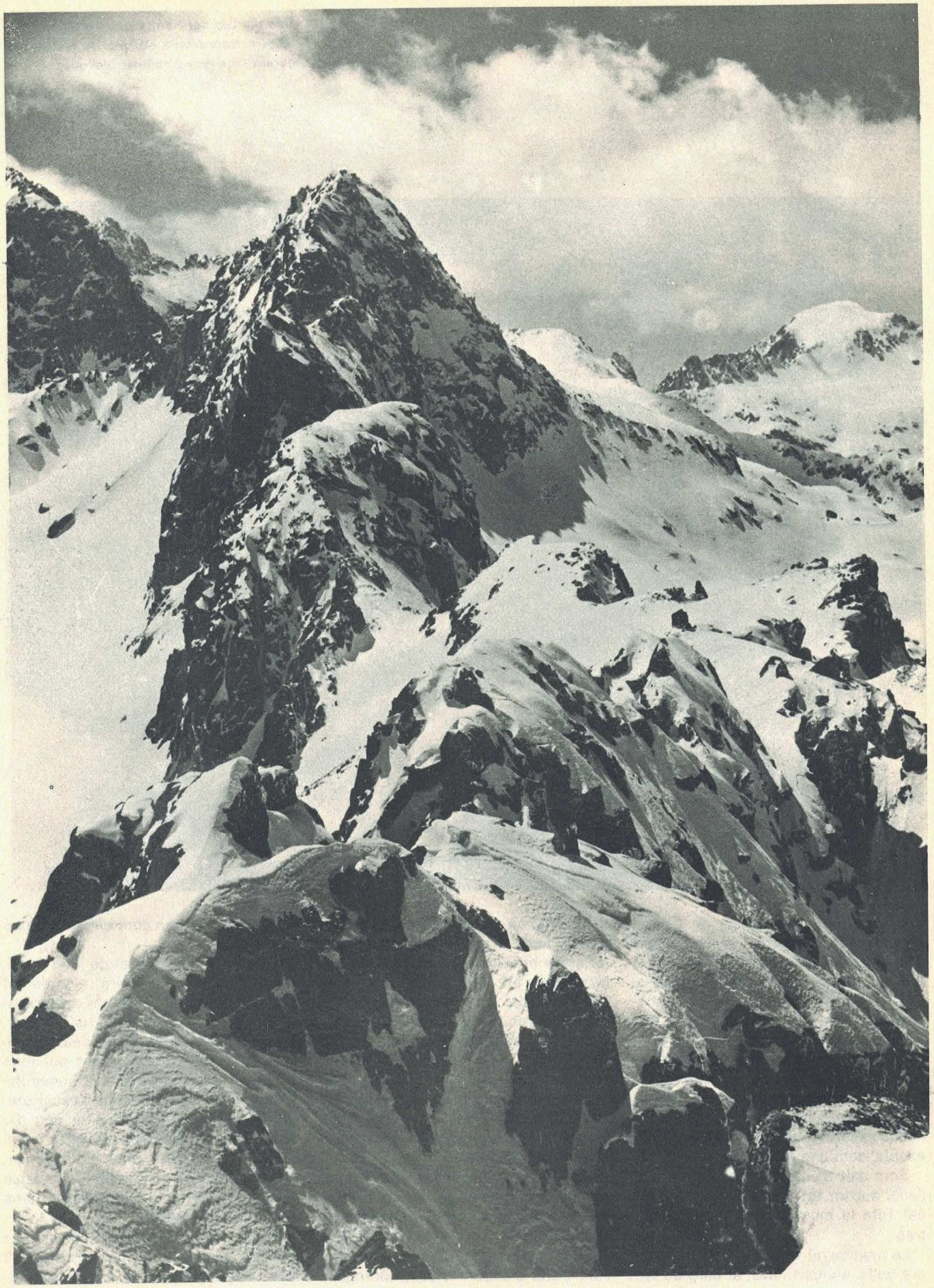

foto: R. Pujol i Alsina

A la trencada cresta del Tumeneja, som els únics a pertorbar la pau i el silenci dels cims i les carenes. ◀

Al cim del Basiero oriental. Al davant, el pic Saliente. A cavall dels esquís, hem tingut la joia de recórrer aquest bell tros de la nostra terra. ▼

foto: R. Pujol i Alsina

ment sempre renovellat la seva gran bellesa!

Beneïdes serralades del Pallars, l'Aran i el Ribagorça, paradís dels esquiadors de muntanya; que us en devem, de reconeixença, per haver-nos fet el regal dels vostres racons més bells!

No he pretès descobrir cap món nou. Gràcies a Déu, al Centre, tenim un bell estol de bons i fidels practicants de l'esquí de muntanya. Voldria, però, que si algun dels nostres novells esquiadors llegeix aquestes ratlles, tinguessin la virtut d'incitar-lo a fer ell també la coneixença amb la pau, el silenci i la claror dels cims.

I encara una altra cosa. A tots els meus volguts companys, als que d'una manera permanent formem la «colla», i als que hi han estat enrolats esporàdicament, a tots el meu agraïment, perquè sense uns bons amics, el joc de la vida fóra una cosa molt trista. I finalment, un record emocionat, per als qui foren, i ja no hi són: Joan Brunet, Emili Estradé, Pere Guasch, Josep Puntas i Jaume Tiana (A.C.S.).

El Parc Nacional de Doñana

per **Artur Sarró**

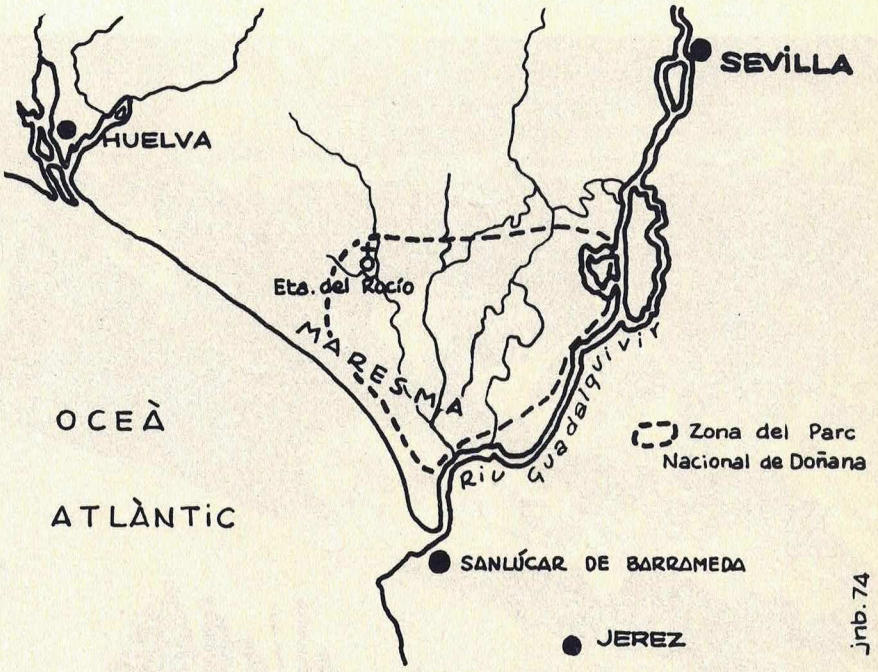

Introducció

Molts anys ha, vaig visitar Doñana la primera vegada i encara puc fer reviure totes les emocions d'aquell descobriment tan significatiu per a mi. El nom de Doñana, que sempre ha desvetllat un pregon ressò en tots els amants de la natura, llavors era un lloc remot i inaccessible del qual havíem tingut referències vagues que feien més intens el seu atractiu i el seu nimbe misteriós. Ens havien dit que els ocells hi eren abundosos, que garsetes blanques cobrien els seus arbres, que el Maresme a l'hivern era poblat de miríades d'anàtides i que la veu dels llunyans ocs nòrdics, mesclada amb la de les granotes i d'altres animals aquàtics, formava una estranya melodia anomenada «cant del Maresme». Ens havien parlat de la seva solitud, del seu aïllament i de la seva semblança amb les immenses sabanes africanes. Tot plegat encenia la nostra imaginació, delerosa de fugir del patològic ritme ciutadà, del desordenat creixement urbà i demogràfic de la civilització industrial.

Al capdavall, el miracle va fer-se realitat i el juny de 1964, havent fet un interessant trajecte ornitològic a través del sud d'Espanya, vam arribar a El Rocío, el darrer punt que hom podia atènyer fàcilment aleshores. Des del qual anàrem penetrant a poc a poc en aquelles solituds, alhora que els nostres sentits no cessaven de meravellar-se davant aquell insòlit espectacle. Més enllà d'un extens bosc d'eucaliptus, nat de la primera empenta no reeixida del «desenvolupament» contra la darrera zona verge d'Espanya, descobríem el dilatat paisatge del Maresme, on les possibilitats de visió no topen amb cap obstacle. Durant el juny, arriba a perdre's en l'horitzó tota una immensa verdor, d'on emergeixen esporàdicament petits esbarts d'ànecs, algun grup de garsetes blanques o la polla d'aigua de pas veloç. De tard en tard, un ramat de daines corren vers un refugi de terra ferma, o bé una cérvola, amb els músculs tensos i a punt de fugir, roman esguardant-nos talment una estàtua viva.

A la mateixa vora del Maresme, passem més tard sota les immenses sureres, alhora que becs planers i garsetes a punt de volar, ens observen des de dalt de tot. Més amunt, com un espectacular celatge, els ocells sobrevolen la colònia tot esperant la nostra partida. Deixem a la dreta la pineda de Martinazo i, seguint el camí voltat d'una espessa bardissa de mòdega, anem acostant-nos al nostre objectiu que, finalment, després de tota aquella inoblidable passejada, es va descloure darrera els arbres de La Aulaga. Era allà on ens esperava acollidor el Palacio de Doñana, protegit per la pineda de San Agustín.

Història i localització

Doñana és el nom d'un antic vedat de caça de la vora oest dels Maresmes del Guadalquivir, l'extensió del qual anava des de Sanlúcar de Barrameda fins a El Rocío. L'actual «Palacio», antiga «Casa del Bosque», fou edificat l'any 1624, per tal d'albergar el rei Felip IV. Es troba al costat del camí que va des de Sanlúcar a El Rocío, a la mateixa vora del Maresme, i avui alberga l'Estació Biològica que depèn del C.S.I.C.

Doñana ha sofert diverses vicissituds i va restar pràcticament desconeguda per als espanyols fins que Bernis i Valverde hi van fer una visita l'any 1952, data assenyalada que inicia el camí vers la seva protecció definitiva.

L'any 1954, un grup d'anglesos efectuà l'anomenada «Doñana Expedition», que donà com a fruits el llibre «Portrait of a Wilderness» i la pellícula «Wild Spain», els quals contribuïren d'una manera definitiva a la seva fama internacional. Les belleses de Doñana i el treball infatigable de Valverde, van fer que es mobilitzessin recursos de tot el món, per tal de salvar aquest joiell geogràfic, i l'any 1964 World Wildlife Fund, l'entitat internacional per a la protecció de la natura, adquirí 7.000 ha de l'antic vedat que foren donades a l'Estat. Més tard, ADENA comprà el Maresme de Guadiamar de 3.000 ha, i finalment l'abnegada tasca de Valverde culminà l'any 1963, amb la creació del Parc Nacional de Doñana, que amb les seves 35.000 ha és el major Parc Nacional d'Espanya i, indiscuti-

L'home té necessitat dels deserts i tot, encara que només sigui per a gaudir-ne de la solitud. ▼

L'estació biològica de Doñana constitueix la realització espanyola més important pel que fa a la protecció i l'estudi de la naturalesa. ▼▼

fotos: A. Sarró

blement, el més important de l'Europa occidental. Comprèn la primitiva Reserva i Guadiamar, ultra un conjunt de propietats privades, pendents de compra per part de l'Estat.

Biòtops de Doñana

Si entenem per biòtop un determinat tipus de paisatge natural, podem dir que Doñana conté quatre biòtops fonamentals: les suredes, les dunes i pinedes, els estanys i el maresme.

Les suredes constitueixen un boscparc format per arbres centenaris i gegantins, aprofitats per a fer niu durant la primavera per les espècies del gènere **Ardea.** Entre els arbres, una densa vegetació de brucs i estepes constitueix un magnífic cobertor, on es refugien els abundosos mamífers de la zona.

Per tot el tirat de costa hi ha una cadena de dunes, que al meu parer fan un dels paisatges més atractius del Parc Nacional. La seva amplitud, en ocasions de diversos quilòmetres, li confereix un aire saharià, dins el qual no ens sorprendria pas l'aparició d'una caravana de camells. Entre les dunes trobem pinedes extenses, que a Andalusia són anomenades «corrales», potser perquè són punt de reunió de bestiar domèstic i salvatge. Aqueixes pinedes són contínuament sotmeses a l'amenaça de les dunes impulsades pels vents atlàntics, les quals avancen sense aturar-se terra endins, sepultant els enormes pins pinyers que van trobant. És colpidor de veure apuntar, entre la blanca sorra, les branques cimals dels arbres morents que ja han estat soterrats, però cal pensar que la natura és mort i renovació, i darrera la duna apareixeran pinedes i animals nous. Ací a Doñana, podem comprovar la intensitat de la vida, que moltes vegades per la seva nocturnitat, s'esmuny de la nostra percepció. Sobre la calda superfície de la sorra, resta efímerament marcat el pas nocturn dels misteriosos animals i constatem amb sorpresa el pas petit del «meloncillo» (espècie de mangosta), el salt intermitent del conill o la cautelosa petja del linx o llop cerver. O potser, al costat, la ratlla sinuosa de l'escurçó, el senyal de tortugues caminant a rossegons, la profunda petjada de les peüngles del cérvol o del porc senglar. M'he detingut sovint a la matinada, contemplant aquesta intensitat vital i lamentant de no poder veure-hi en la foscor i no poder ésser testimoni de tota aquella vida i drames que fugen dels nostres sentits.

Els estanys

Parallel a les dunes, hi ha un seguit d'estanys de noms evocadors. El Sopetón, El Zahillo, Taraje, Dulce, Charco del Toro, Santa Olalla... Alguns d'amagats entre els alts brucs apareixen, de cop i volta, en un giravolt del camí. D'altres, com Santa Olalla, voltats de vegetació palustre més baixa, són visibles des de lluny. D'altres, com El Charco del Toro, amb

altíssimes dunes tot al voltant, són paisatges de bellesa i silenci impressionants. A l'hivern, llurs aigües acullen una massa densa d'ocells aquàtics, i llur silenci és trencat sovint per la cridadissa ronca dels flamencs. A llur riba són abundoses les tortugues, i si ens amaguem, i tenim paciència i sort, fins podrem veure l'alegre joguineig de les llúdries i la passejada enjogassada del «meloncillo». Constitueixen, doncs, un veritable joiell, sortosament protegit pel Parc Nacional.

El Maresme

A gratcient, hem deixat el Maresme per a la fi, com a veritable pare de Doñana que és. Malgrat que hom no el vegi, el Maresme és present pertot, i en depèn l'existència de tot el Parc Nacional. Gairebé tots els animals en depenen, car cap al tard els cérvols i els senglars hi peixen, i la majoria d'ocells que nidifiquen o viuen a Doñana, hi troben llur aliment. En tota l'extensió de la terra baixa, intuïm la pròxima presència d'aquesta plana inundada, de vegades en el vol ràpid d'un ànec, d'altres en la flaire especial de l'aire, i sempre en la remor que s'hi produeix pel raucar de les granotes, pel xiuxiueig dels insectes o per la cridadissa dels ocells que hi reposen o s'hi peixen. La gent que hi habita diuen que el Maresme «canta», car com a entitat viva també té la seva veu.

Planava sobre el Maresme el perill del «sanejament», aquesta obsessió hispànica de convertir en terres seques i mortes tots els terrenys humits que constitueixen els biòtops que, des del punt de vista biològic, són més productius. Sortosament, ha prevalgut el bon sentit, i des d'octubre de 1969, una part important del Maresme ha esdevingut un «santuari» intocable.

Fauna de Doñana. Les «pajareras» (ocellades)

Seria inacabable de referir les es-

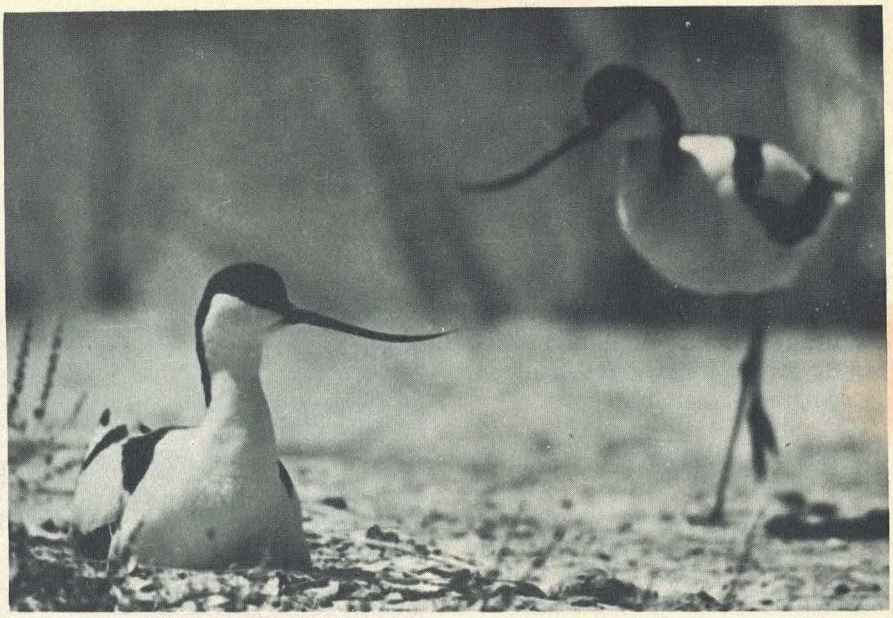

fotos: A. Serró

El bec d'alena (recurvirostra avosetta) *és molt abundant al Maresme de Doñana.* ◀

L'arrencada dels flamencs és d'una bellesa extraordinària. ◀◀

Un petit esbart de fotges pels estanyols de Santa Olalla. ◀◀◀

pècies habitants de Doñana, car com a biòtop natural, poc tocat de la mà de l'home, tots els seus hàbitats són ocupats al màxim, per la qual cosa ofereix tant d'interès a l'entomòleg, com a l'herpetòleg; al botànic, com a l'ornitòleg. La seva fauna major ofereix una ampla varietat que va des del llop cerver a la llúdria, des del senglar al cérvol. És astorador de comprovar la intensitat vital, la varietat i la diversitat de la reserva, malgrat que, corresponent a l'àrea paleàrtica, no ofereix l'espectacularitat dels parcs africans.

Malgrat tot, la cosa que ha donat més fama a Doñana, han estat els seus ocells, i els ornitòlegs n'han esdevingut els entusiastes propagandistes i defensors.

Els exemplars del gènere **Ardea** són ocells camallargs que freqüenten les zones palustres i, habitualment, Doñana és llur biòtop preferit. Milers de becs planers, garses, garsetes i martinets cerquen llur aliment en el Maresme o a les vores dels canals. Aqueixos ocells s'apleguen per dormir o nidificar i, a Doñana, per tal de fer-ho han triat les suredes properes al camí del Rocío. La Algaida, Martinazo, La Aulaga, són noms que han esdevingut famosos arreu del món, amb llur densitat faunística increïble, durant la primavera. Llurs branques es presenten carregades de tot d'ocells blancs, fent que des de lluny aquells vells arbres semblin haver florit, bo i coberts aleshores de vida. El xivarri és indescriptible i l'arribada dels progenitors és saludada per la piuladissa

En aquesta fotografia podem apreciar perfectament el bec característic de l'espàtula o bec planer. ▼

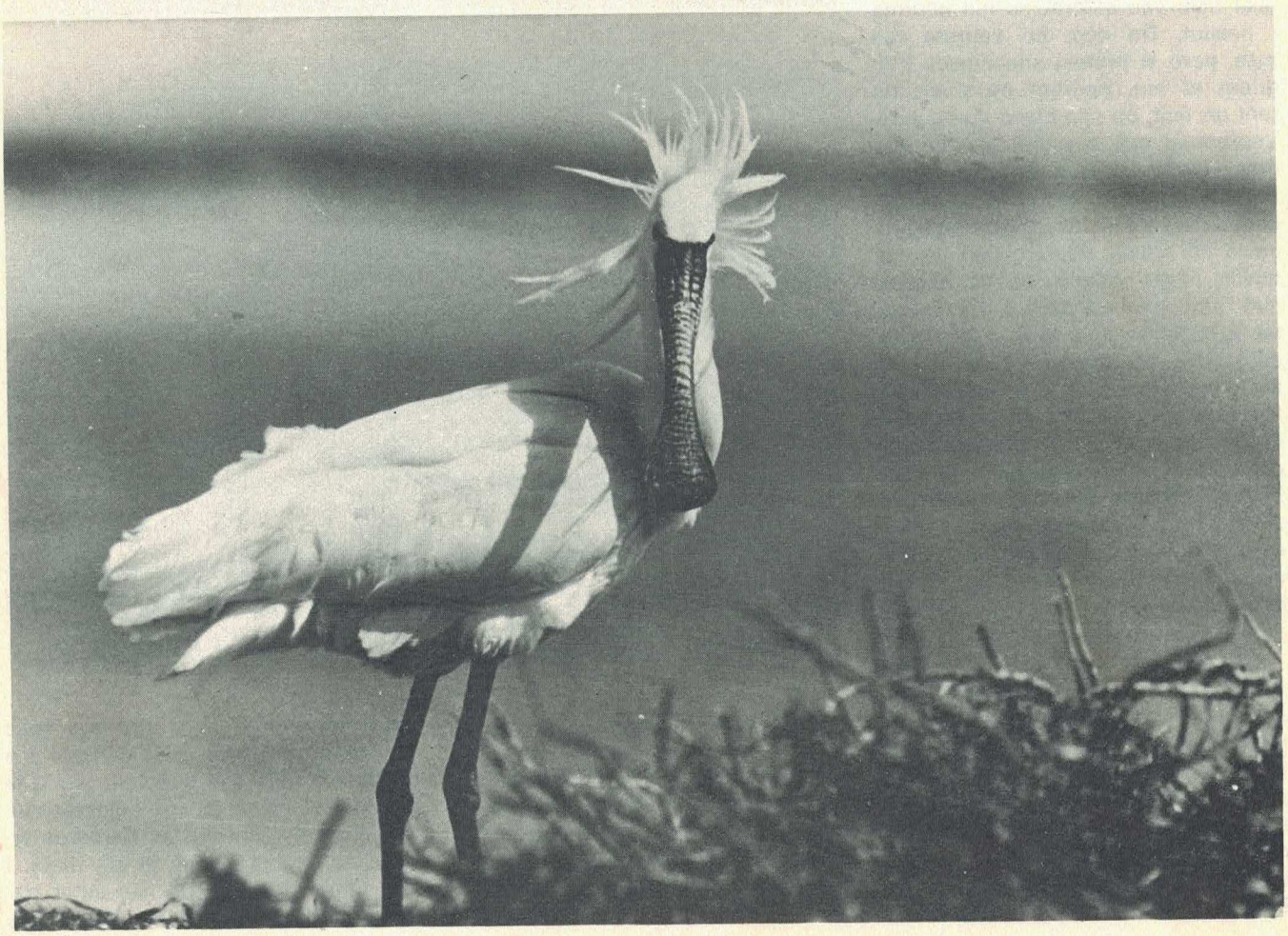

foto: A. Sarró

Espectacular arribada al niu d'una àguila imperial. ▼

Un voltor alleonat mostra la seva agressivitat a un altre individu del mateix grup. ▼▼

dels novells i la cridadissa de les garses adultes, mentre sota els arbres, els senglars percacen i devoren els polls que cauen dels nius. Aquestes ocellades, anomenades «las pajareras», constitueixen una altra de les belleses de Doñana i un dels seus principales atractius.

fotos: A. Sarró

L'àguila imperial

Si ens allunyem de la vora del Maresme i seguim els camins solitaris que munten a les terres altes, travessant les taques de bardissar de mòdega o de bruc, tot espantant els llangardaixos que prenen el sol i els lludrigons que remuguen l'herba escassa, arribarem, embriacs de sol i d'espècies aromàtiques, a una vella i solitària alzina surera, al cim de la qual hom veu astorat un niu enorme i pesant. De cop, no veurem res més, però si restem silenciosos i vigilem el niu, podrem observar, de tant en tant, un cap blanc que guaita. Veurem al cel, a molta alçada, dos grans ocells rapaços, amb les espatlles blanques brillant al sol. Seguint immòbils i silenciosos, mig amagats entre els brucs, veurem que un d'aquells punts volants es va engrandint, amb lentitud primer, i a velocitat vertiginosa més tard, i amb emoció tensa observarem l'arribada al niu d'un dels ocells més bells i malauradament més rars de la Creació: l'àguila imperial. És la senyora indiscutible del cel de Doñana i la seva imatge ens estimula a la protecció de la natura a Espanya, on un màxim de 25 parelles lluiten per llur supervivència, contra les metzines, l'escopeta, la destrucció del medi, els prejudicis i la ignorància!

És una lluita dura i desigual contra el temps. ¿Pot ésser assolit el nivell cultural que ens permetrà de preservar aqueixes joies de la nostra fauna? És que els nostros fills podran observar-ne la bella figura, en aquests indescriptibles vols pels cels d'Extremadura i Andalusia? Tant de bo Doñana fos el principi d'un llarg camí de protecció i civisme!

Problemes i civisme

Després d'aqueixa part descriptiva, caldrà que ens acarem als problemes que planteja la protecció a la natura, especialment a Doñana. Encara que molts poguessin pensar que amb la creació del Parc Nacional ja ha estat resolt tot, i que una zona de tanta extensió ja significa una protecció més que suficient per a la fauna i el paisatge, cal objectar que la natura no accepta les fronteres artificials, ni les cledes ni els filats, i els límits del Parc no han estat traçats amb mentalitat ecològica, ans

El majestuós vol de l'àguila imperial, espècie de la qual queden només unes quantes parelles. ▼

El linx té a Doñana un dels seus darrers hàbitats. ▼▼

fotos: A. Sarró

han seguit pressions i interessos ben definits. La platja i una ampla llenca costanera han restat fora del Parc, amb la qual cosa hom ha perdut l'avinentesa de presevar l'últim bocí autèntic de les costes peninsulars.

Al costat de la carretera de Torre la Higüera (la construcció de camins i carreteres superflus és un dels mals més greus dels que afecten la integritat de la natura) ja ha aparegut la primera urbanització que, com a càncer, s'estendrà, aportant l'alteració del paisatge, el brogit i la pol·lució! És impensable, i incompatible amb el concepte de Parc Nacional, que un dia Doñana pugui ésser encerclada i aïllada de la mar per una línia contínua d'edificacions turístiques! És impensable que la cadena d'estanys pugui suportar el veïnatge de la baladrera onada humana. Ningú no podrà evitar el furtivisme, la penetració incontrolada en les zones més vulnerables, i les espècies que, com el llop cerver i l'àguila imperial habiten als «corrales», desapareixeran per sempre!

D'altra banda, cal veure fins a quin punt aquestes construccions no tindran efectes fatals sobre la vegetació i sobre l'estabilitat de les dunes. Fins a quin punt, també, les necessitats hídriques d'una densa població humana que caldrà satisfer amb la brollada d'aigües subterrànies, influirà negativament sobre el nivell de les aigües superficials o sobre la salinitat del terreny, talment com s'esdevé a les terres del Prat de Llobregat.

Es presenta una altra amenaça amb el projecte de carretera entre Cadis i Huelva. Mentre el projecte que la feia passar pel límit nord del Maresme, fora dels dominis del Parc, sembla ja oblidat, hom insisteix en el traçat costaner que significaria una ferida inguarible, amb la destrucció d'una de les zones més belles d'Europa i el dreçament d'un mur d'asfalt que malmetria el fràgil equilibri ecològic del sorral d'una manera irreversible.

Hom manté bàsicament aqueix projecte, amb la finalitat del benefici econòmic que reportaria als diversos propietaris, car això revaluaria tota la costa, fent-la assequible. Hom no té en compte que, amb un suplement de pocs quilòmetres, seria evitat un dany irreversible a l'escassa natura que ens resta. Aqueix suplement seria àmpliament compensat, tenint en compte que la construcció del pont del Guadalquivir resultaria molt més fàcil aigües amunt. A Sanlúcar, a causa de l'enorme amplada del riu en la seva desembocadura, hom proposa un servei de **ferries,** amb els embussos que això representa en una tal carretera.

El martinet blanc és un dels pobladors típics dels aiguamolls del Maresme. ◀

Magnífic exemplar de daina (cervus dama) *sorprès entre les sureres.* ▼

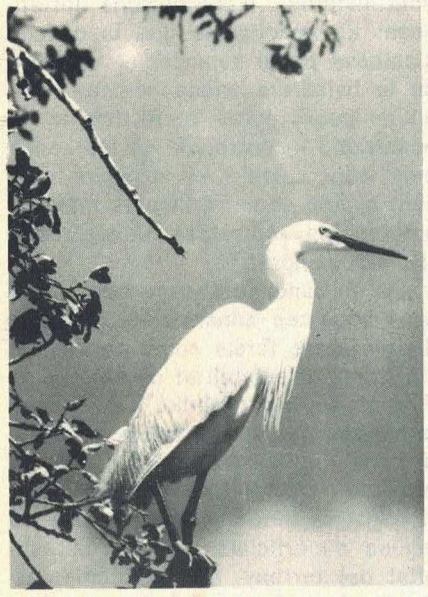

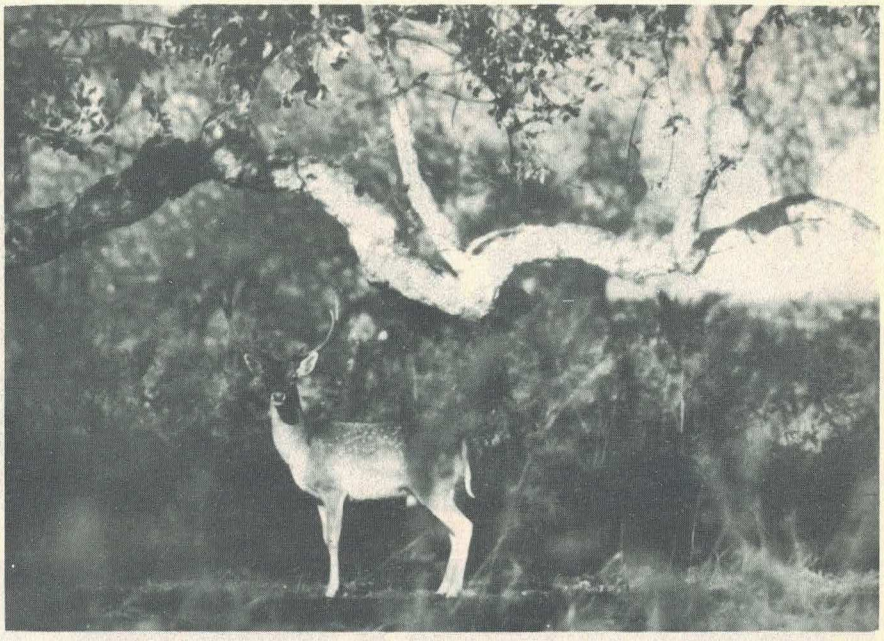

fotos: A. Sarró

El perill dels pesticides

No hi ha solament amenaces territorials sobre Doñana, i encara que hom no vulneri visiblement les seves fronteres, els perills del «desenvolupament» assoleixen una penetració subtil fins als últims racons, mostrant-nos en tota la unitat del nostre planeta, la inutilitat d'intentar de resoldre els greus problemes de la natura, que afecten a tothom com a part integrant, mitjançant pedaços o mesures parcials.

És ben inútil de provar d'impedir que els tòxics, que alegrement repartim pels camps, penetrin als Parcs Nacionals. Doñana és una immensa plana inundada i les seves aigües no fan cabal de raons administratives. Els pesticides caiguts damunt els arrossars del nord, penetren per l'aire i l'aigua a la reserva, obrant sobre peixos i altra fauna aquàtica. Els ocells que se n'alimenten constitueixen, per ara, la darrera anella d'aquesta cadena mortífera, i des de fa anys, en totes les zones humides d'Espanya, cada primavera sucumbeixen enormes quantitats d'ocells, intoxicats per plaguicides.

Al delta de l'Ebre i a l'Albufera, els darrers deu anys la població nidificant ha sofert un descens alarmant que, per a algunes espècies com les garses, ha assolit un 90 % dels efectius, i per a alguns rapaços, com l'anomenat «lagunero», l'exterminí gairebé total.

A Doñana fa temps que es poden observar senyals d'esterilitat en els rapaços i, si no minva la contaminació, és probable que fins les àguiles imperials en sofreixin les conseqüències. Cada primavera, els danys són importants, però en la de 1973 el Maresme s'ha vist afectat per una veritable hecatombe que hom ha pretès d'atribuir a causes naturals, tot i indicar tots els símptomes que es tracta d'una intoxicació massiva per insecticides, agreujada per una major concentració del tòxic a causa de la secada d'aquests anys. El fet que posteriorment alguns ocells caiguessin víctimes del botulisme, rara malaltia anaeròbia que demana condicions molt específiques per prosperar, no té importància ni atenua la responsabilitat dels plaguicides i d'aquells qui els usen irresponsablement.

Doñana solament persistirà si el món, i nosaltres com a únics éssers vius reflexius, adquireix una consciència ecològica. Mentre considerarem el planeta com una joguina que la Divinitat ha posat a les nostres mans, i mentre ens considerarem amos absoluts de la Terra, confiant en la seva duració il·limitada, serem abocats a un cataclisme ecològic del qual serem les primeres i conscients víctimes.

La zona de Sant Segimon

per **Joaquim Callén**

El nostre tan conegut Montseny, tan trepitjat per les nostres botes d'excursionistes, ens té sempre reservades sorpreses agradables; és una muntanya amiga que sempre ens fa passar bons moments. Però aquesta vegada farem una excursió diferent de les altres. Hi anirem amb un martell de geòleg i la nostra corresponent escarpra, perquè també el Montseny ens guarda sorpreses sota terra; és una muntanya de la qual podem aprendre moltes coses i que té moltes coses encara per descobrir.

Geològicament, és un massís de força complexitat en el qual es barregen molts materials: granit (a Arbúcies, Viladrau), arenisques triàsiques (la Calma), calcari (Aiguafreda), pissarres paleozòiques en els cims; però també, i per la mateixa raó, és ric en formacions mineralògiques diverses.

Les zones més característiques i més importants quant a aquestes mineralitzacions, i fent una divisió molt esquemàtica, podrien ser aquestes:

Sant Segimon. — Ortosa, quars, molibdenita.

Sant Marçal. — Fluorita, baritina.

Sant Bernat del Montseny. — Calcopirita, malaquita, calcantita.

El Figaró. — Magnetita, baritina, fluorita.

Gualba. — Calcopirita, malaquita, molibdenita, serpentina, wollastonita...

La riquesa mineralògica hi és molt variada, però cada una d'aquestes zones experimenta unes condicions característiques de formació. No totes són aptes per a l'explotació, però les més fructíferes coneixen d'antic el treball de l'home.

Entre tots aquests indrets d'interès mineralògic, aquesta vegada fixarem la nostra atenció en una de les petites valls del vessant oest, una fondalada oberta pels corrents d'aigua que baixen del Matagalls.

El camí per arribar-hi comença a uns tres quilòmetres abans d'arribar a Viladrau, partint de Balenyà i pocs metres després de passar l'alberg de la Barita. Antigament, aquesta casa era un rentador de mineral de baritina.

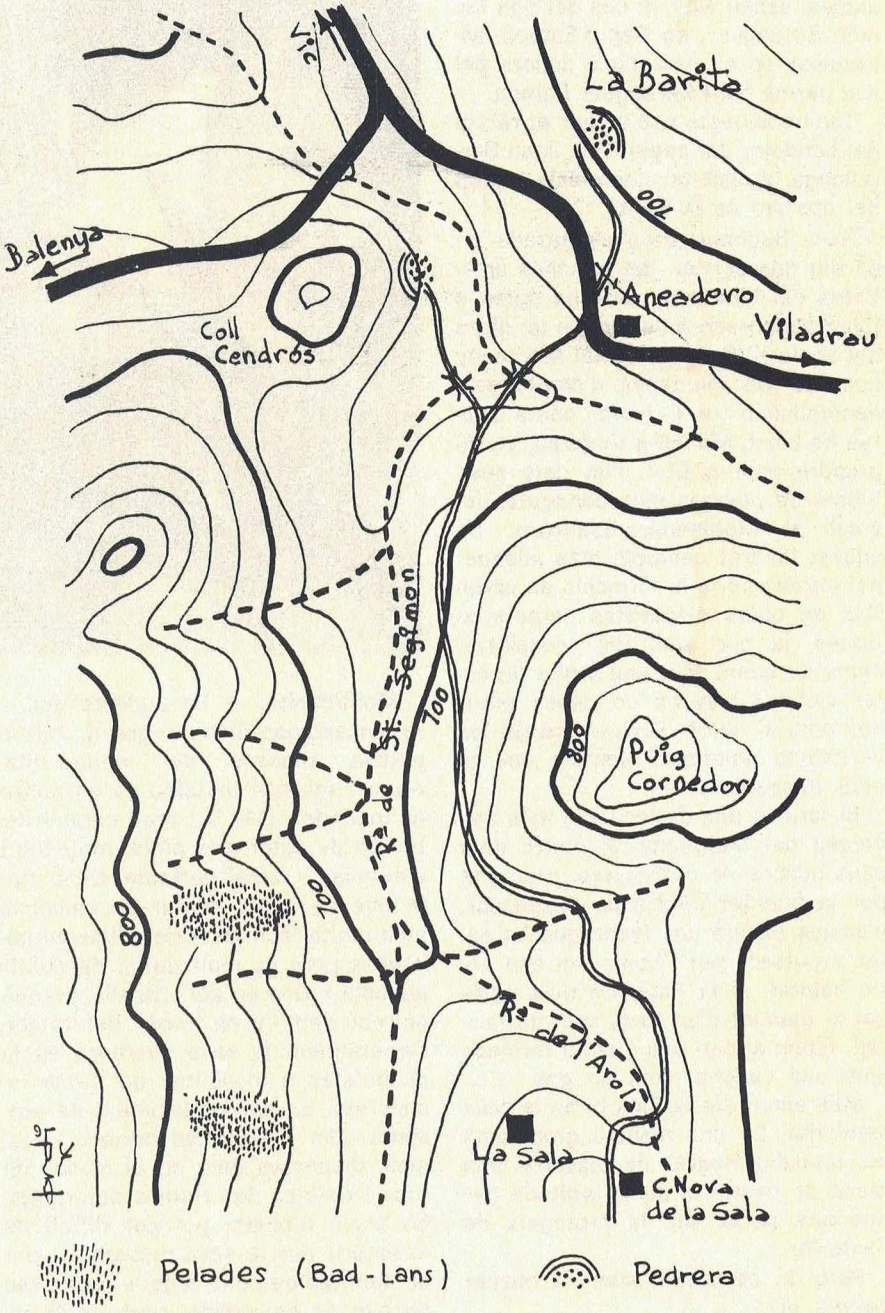

Aquest camí és el que en altre temps portava fins a l'ermita de Sant Segimon, penjada del penya-segat de la muntanya, i que abans de pujar per una de les canals del Matagalls, travessa una petita vall humida i coberta de bosc, que amaga un dels racons més bonics del Montseny.

És aquesta una zona molt interessant pel que fa a troballes mineralògiques, però també és una de les zones del Montseny més salvatges i llegendàries. És al fons d'aquesta vall coberta pels boscos de castanyers, en què el torrent es fa cascada, a l'indret del gorg Negre, on la llegenda diu que es va trobar, flotant sobre les

Exemplar de cristall de quars trobat a la zona de Sant Segimon. ▶

aigües, sense vida, el cos del bon Ramon Berenguer, en Cap d'Estopa, assassinat en el curs d'una cacera pel seu germà petit Berenguer Ramon.

També aquesta vall va ser el refugi del bandoler del segle XVII, Joan Serrallonga. Va habitar una masia a prop del que ara és la Barita.

Sant Segimon és l'encontrada on es diu que sortien les famoses ametistes del Montseny, que es duien a tallar als obradors de Vic. En un llibre del segle XVII, es parla del Montseny com de «la muntanya d'ametistes», denominació que el famós poeta Guerau de Liost, afincat a Viladrau, va reprendre com a títol d'un dels seus llibres de poemes més coneguts, dedicat al Montseny. Realment, és aquest l'indret geològic més adequat del massís per a la formació de varietats de quars d'aquestes característiques, ja que amb les cristal·litzacions de quars surt una argila de color violat i blavenc en capes alternes amb el quars. Però el filó de les veritables ametistes sembla que ja està exhaurit.

Encara és una de les valls més salvatges del Montseny. A dintre dels seus boscos de castanyers, protegits per la humitat tètrica de l'espessor, s'amaga encara una fauna que ha estat expulsada per l'home del seu antic hàbitat. A la Sala, un mas edificat al damunt d'un turó, com un castell, tenen al pati una guineu fermada amb una cadena, com un gos.

Més amunt de la Sala hi ha la casa senyorial. És una mansió gran, amb les teulades negres de pissarra, una mena de castell o palau, voltada per una alta paret que la protegeix de l'exterior.

Però, al capdavall, anem a buscar pedres, oi?

Doncs bé, per començar, traurem el martell i en primer lloc podem anar a mirar les pedreres que hi ha a prop de la carretara. Són unes pedreres en les quals s'explota un granit gris. La que hi ha a l'altre costat del riu està ja abandonada, però la més important i la que encara és beneficiada, és a damunt mateix de la carretera.

Molibdenita. — En aquesta pedrera, encastades dins del granit, surten petites masses de molibdenita. Aquest mineral metàl·lic és un sulfur de molibdèn ($Mo S_2$) molt característic. És de color gris plom, molt tou i d'exfoliació basal perfecta. Cosa que fa que es pugui desfer en escames amb molta facilitat. Cristal·litza en hexàgons però és molt difícil descobrir aquesta forma en els cristalls, perquè gairebé sempre es troben deformats. Generalment la seva aparença és la de boletes o plaquetes de forma inconcreta. En aquest jaciment es presenta com a taquetes petites, escames, disperses dins de la massa de roca i boletes de cristalls deformats. En algun moment pot ser difícil de descobrir per la seva dispersió i per la similitud de color amb la roca base en què és encastada, però es fa inconfusible perquè no va acompanyada per cap altre mineral metàl·lic.

Quars. — Seguint la pista en direcció a la Sala, s'arriba en un pla on hi ha una bifurcació, i aleshores s'ha d'agafar la pista que baixa al riu. Cal travessar-lo i seguir la pista en molt mal estat. Al cap de poca estona ja veurem trossos de quars pertot arreu. De seguida podrem veure el filó que travessa el camí. Més endavant la pista va tallant els filons que solquen tota la muntanya a partir d'aquest primer.

En aquests filons, per tota la regió de Viladrau i Balenyà, surten també petites quantitats de baritina, l'extracció de la qual s'ha intentat en algun lloc. Ara: en aquesta zona, el quars es presenta com a mineral predominant i es pot dir que únic, en forma de bosses de mineral cristal·litzat dins de les venes quan aquestes es fan més gruixudes. Aquestes venes discorren per masses de granit amb molta ortosa i molt descompost. Aquesta descomposició forma el terreny anomenat sauló. En aquestes geodes només són visibles les piràmides terminals dels cristalls en ser el creixement molt íntim. Són hexagonals amb la piràmide molt ben formada.

Dintre de les seves característiques generals, en aquest jaciment es presenten bastant variats. N'hi ha de transparents, d'altres són opacs, blancs, i molt sovint es presenten amb impureses d'argiles de color violat.

En alguns casos es veu un creixement per etapes. Dins d'un cristall es

Cristall d'ortosa (a l'esquerra, de color clar) implantat dins d'una geoda. Va acompanyat d'alguns cristallets de quars. ▼

veu una matriu, el cristall primitiu, de color violat molt intens o marró. D'altres presenten taques com de verola de la mateixa argila dins de la massa del cristall i també a la superfície. En alguns casos aquestes impureses sobre el cristall i un posterior augment o recobriment de noves capes de quars, ha dont lloc a una mena de cristalls encaputxats, a matrius de la forma de la piràmide.

El quars és un òxid de silici ($Si O_2$), pel que fa a la seva composició química, però quant a comportament, propietats i estructura interna, és un silicat. És un dels minerals més abundants i que es poden trobar pertot arreu. Aquesta forma de presentar-se, com en filons dins del granit (i també d'altres tipus de roques) és una de les més característiques, sobretot a les zones muntanyoses. Els més famosos exemplars de quars són els dels Alps, on se n'han trobat de meravellosos. A Espanya també se'n poden trobar excel·lents exemplars (Salamanca, Astúries, Madrid, Linares i Cartagena). També se'n troben a molts punts del Pirineu (Sallent de Gàllego, Vall d'Aran).

Ortosa. — En aquesta mateixa zona, una mica més cap al fons de la vall, i en el mateix vessant, hi ha unes zones de meteorització, unes pelades («bad lans»). Aquí la meteorització ha trencat una vena d'ortosa. Buscant per la tartera es poden trobar cristal·litzacions d'ortosa, en alguns casos barrejada amb quars. Aquest quars es presenta en cristalls amb el prisma bastant llarg, però més amples de la base que no pas de la punta, com un espàrrec. La superfície és opaca però per dintre són transparents.

L'ortosa és també un silicat amb alumini i potassi ($K Al Si_3O_8$). Cristal·litza en formes molt diverses, usualment en prismes curts, una mica aplanats. Sovint forma macles (unió íntima de dos cristalls, amb penetració d'un dins de l'altre).

En aquest jaciment els cristallets d'ortosa es troben també bastant alterats, en alguns fins i tot no se'n pot reconèixer la forma. Són de color típic de carn o rosat, derivant en alguns punts fins al vermell fosc o marró. Se'n troben de moltes mides i a vegades en geodes. Aquests són els que es troben en més bon estat, ja que han quedat protegits de la meteorització. Els grans, o els que estan damunt superfícies grans de cristal·lització o de geodes grans trencades, acostumen a tenir la superfície rugosa i estriada.

Es presenten com geodes dins d'un filó d'ortosa al granit implantats a les parets, és a dir, formant-ne part, i constituint una massa de puntes, cares i arestes, i no donant lloc a cristalls diferenciats, independents. Són de poca riquesa de cares i formes molt senzilles.

Però amb una mica de sort podreu trobar alguna peça interessant. De totes maneres no se sap mai quan es pot tenir sort, i quin serà el moment en què descobrirem la peça formidable.

Notes sobre els molins fariners de la vall de Llémena (1)

per **Josep Nuet i Badia**

Parlar avui dels molins fariners, és ja fer història, pel fet que gairebé només existeixen, potser, en la memòria d'algú, en records llunyans d'excursions o simplement com un nom de lloc. Els poquíssims molins que encara funcionen, cal considerar-los com una relíquia digna de ser declarada monument nacional, pel seu interès indiscutible.

El molí fariner que ha arribat fins a nosaltres és un dels elements bàsics del sistema pairal de casa nostra. Cal veure la vigència d'aquests molins des d'aquest punt de vista.

«El mas ha estat concebut tradicionalment com una empresa econòmica diversificada i, per tant, amb una estructura complexa que permet d'aconseguir, per una banda, els productes suficients per a la subsistència quasi completa de la família explotadora i, per l'altra, certs productes poden entrar en el corrent comercial» (2).

Aquest mas no pot aconseguir una subsistència completa ni en productes, ni en treball, si bé es pot considerar que els masos majors s'hi acostaven molt. El molí fariner s'inseria en el sistema pairal, aportant la seva activitat industrial totalment especialitzada, imprescindible per a la subsistència dels masos de la rodalia. Venia a representar el paper que feia el ferrer, una indústria molt rústica, auxiliar, que cloïa el cercle bàsic per a la subsistència d'una rodalia de masos junt amb el mercat i la fira anual especialitzada. Només amb aquests elements, quasi ja era possible aquesta subsistència. Cal remarcar que en principi —i segons els llocs— els molins fariners sempre foren indústries lligades totalment a una rodalia molt petita delimitada per un temps de transport. Venia a ser una dependència annexa al mas, amb una situació especial i topogràfica condicionada a l'aigua d'un riu i a un desnivell.

Aquest caràcter de dependència agrícola annexa, es referma si fem cas del nom d'alguns molins, que porten el mateix que els masos més importants o antics de la rodalia. Això voldria dir que els masos grans dotats d'elements productius diversificats podrien també tenir pròpies aquestes indústries transformadores (molí fariner, forn de calç, molí d'oli).

A la vall objecte d'aquest treball se'n poden observar alguns casos. Tenim els noms dels masos el Clascar i el Camós amb el molí del Clascar i el molí d'En Camós. En aquests dos casos el mateix nom podria ser ocasionat per la proximitat, però no és així el cas de dos masos més, Can Sala i Can Mitjana, que es troben allunyats dels molins que porten aquest nom i es troben units, mas i molí, amb camins d'una certa importància.

Origen i decadència

No tenim dades exactes de l'origen d'aquests molins fariners, però es pot avançar la hipòtesi —crec— raonable, de considerar-los bastits a partir del segle IX, encara que els edificis i mecanismes actuals siguin posteriors (3).

L'establiment dels masos (4) correspondria a la repoblació de les comarques reconquerides, feta molt principalment sota el privilegi d'aprisió per afavorir l'assentament de poblacions en aquelles terres. Aquella repoblació feta a partir del segle IX va ser organitzada i promoguda financerament pels senyors feudals i els monestirs, sobretot, benedictins. Aquestes poblacions disperses s'anaren organitzant i completant, i és en aquest punt on pot tenir l'inici el molí fariner, amb un sistema semblant al que coneixem nosaltres.

Els molins que coneixem, són edificats entre el segles XVI i el XVIII, espai de temps en què la rodalia registra el màxim nombre d'habitants i puixança el sistema pairal.

Tal com escriu Pau Vila «Mentre no s'ha trencat l'equilibri entre la producció natural i les necessitats primàries de la població hom ha viscut dels productes de la terra, i les primeres matèries tretes al més sovint d'ella, han estat manufacturades casolanament per a les necessitats domèstiques» (5), els molins han perviscut. Quan, a causa de la modificació social i econòmica característica del nostre segle, s'ha trencat aquest equilibri, els molins fariners han iniciat la seva progressiva decadència i paralització, només espurnejada d'escadusseres temporades d'una certa renaixença, definitivament efímera.

* * *

La resclosa i la bassa

El molí fariner utilitza una font natural d'energia: l'aigua dels rius. Per aquesta raó ha de prendre, aconduir i emmagatzemar aquesta aigua que farà possible el seu moviment. Per a cada una d'aquestes funcions hi ha una construcció adequada.

En primer lloc, la resclosa eleva una mica el nivell de l'aigua del riu i la desvia cap a una de les seves ribes. Les rescloses són molt variades segons, principalment, el seu emplaçament i l'amplada del riu. Els dos tipus extrems de rescloses podrien ser les dels molins de Sant Aniol, de poca longitud i construïda amb unes poques pedres, i la del molí del Clascar, de molta longitud, relativament alta, construïda amb pedra i ciment —refeta diverses vegades— que reté una quantitat considerable d'aigua.

L'aigua desviada del riu per la resclosa, discorre plàcidament fins a la bassa, que serveix de magatzem, alhora que proporciona la pressió necessària per a fer moure les moles.

El canal o bé la bassa acostumen a tenir un sobreixidor per on surt l'aigua quan el molí no funciona.

No es pot parlar d'uns tipus ben definits de bassa, perquè, en principi, es construeixen sobre el terreny, on s'adapten a les possibilitats del lloc.

En general, les basses adopten una forma triangular, derivada de l'eixamplament del canal fins a la paret del molí que tanca aquest triangle per la base. Aquesta forma es justifica per la situació dels molins sobre el pendís de les terrasses flu-

La bassa del molí de Sant Aniol, formada, simplement, per l'eixamplament del canal. ▼

Resclosa del molí del Clascar, una de les més grans de la vall, en un indret anomenat la Planta. ▼▼

Canal del molí d'En Sala que voreja un ressalt basàltic entre la riera de Granollers i el molí. ▼

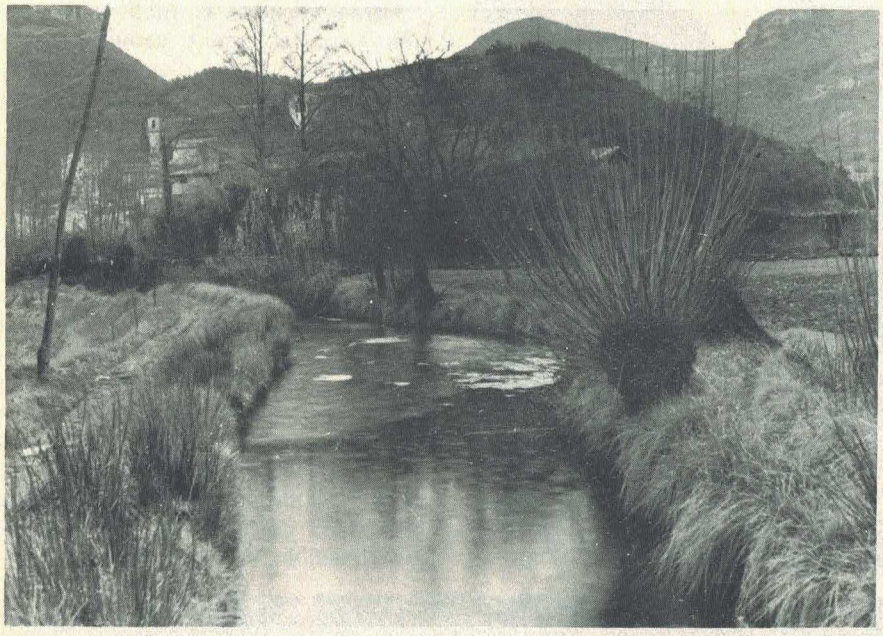

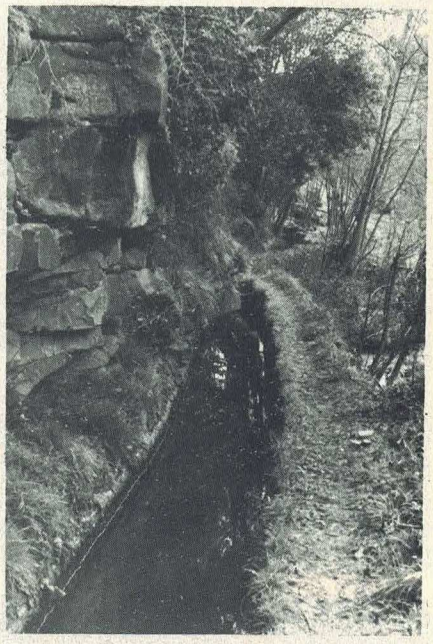

fotos: J. Nuet Badia

vials o de la muntanya, on es disposa d'un espai estret i llarg, i també per la facilitat i l'economia de la construcció, ja que així cal construir, només, una paret per cloure la bassa.

La bassa ha de tenir una profunditat mínima per a poder obtenir la pressió necessària; aquesta profunditat varia força i és considerat un molí de potència mitjana el que té un salt d'uns tres o quatre metres, mentre que un de gran potència en té vuit, deu o més.

La pressió de l'aigua —el salt— també s'aconsegueix altres vegades amb un pou, en els llocs on no es pot bastir una bassa ampla, per mor del terreny estret o poc estable, com en el cas del molí de Sant Aniol i el molí de Can Mitjana.

La bassa amb pou o sense, sempre es recolza en la paret de l'edifici del molí. Aquest edifici no presenta unes característiques prou diferenciades perquè puguin ser agrupats en diferents tipus.

L'edifici

Cal anotar prèviament que el molí disposa sempre —a més de l'edifici de mòlta— de l'habitatge del moliner i de les construccions annexes pròpies del caràcter rural de la casa (corts, galliners, estable). Una característica comuna dels molins és la situació enlairada —i separada com més millor del nivell de l'aigua del riu— de l'habitatge del moliner. Una mida preventiva, que moltes vegades no ho és prou, quan en cas de riuada els molins han de ser evacuats precipitadament.

Tenim, doncs, una característica de la disposició dels molins, definida per un esglaonament i en molts casos desglossant l'edifici en diferents volums, si bé units, perfectament individualitzats. També són observables exemples d'individualitza-

El Molí d'En Nerós entre la vegetació frondosa de la riera. El cos d'edifici més baix, a la dreta, és l'obrador, i la resta l'habitacle del moliner. ▼

El molí de Sant Aniol i el Molinot, un exemple d'aprofitament intensiu d'un desnivell. Els camps assenyalen l'emplaçament de les basses. ▼▼

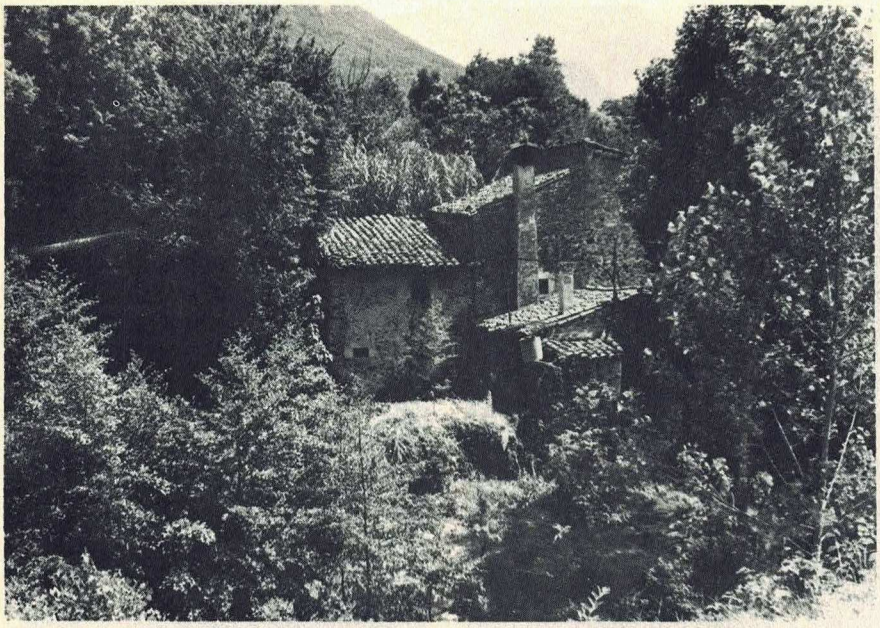

ció només de l'espai destinat a molí.

Altres vegades el molí queda inclòs i perfectament camuflat sota l'arquitectura típica d'un mas.

Aquestes formes que podem veure ara, no són, potser en tots els casos, fruit d'una construcció única, sinó que són el resultat d'un seguit d'addicions i modificacions que han conformat el molí en una edificació de volums excessivament esmicolats.

L'edifici dedicat a molí sempre se situa en el terreny, empès per dos factors determinants: la major llunyania del llit del riu i el nivell de l'aigua, i el major desnivell referent al nivell de la superfície de l'aigua de la bassa. Aquesta contraposició es resol intentant conjuminar els dos interessos de la forma més avantatjosa possible, per aconseguir el ma-

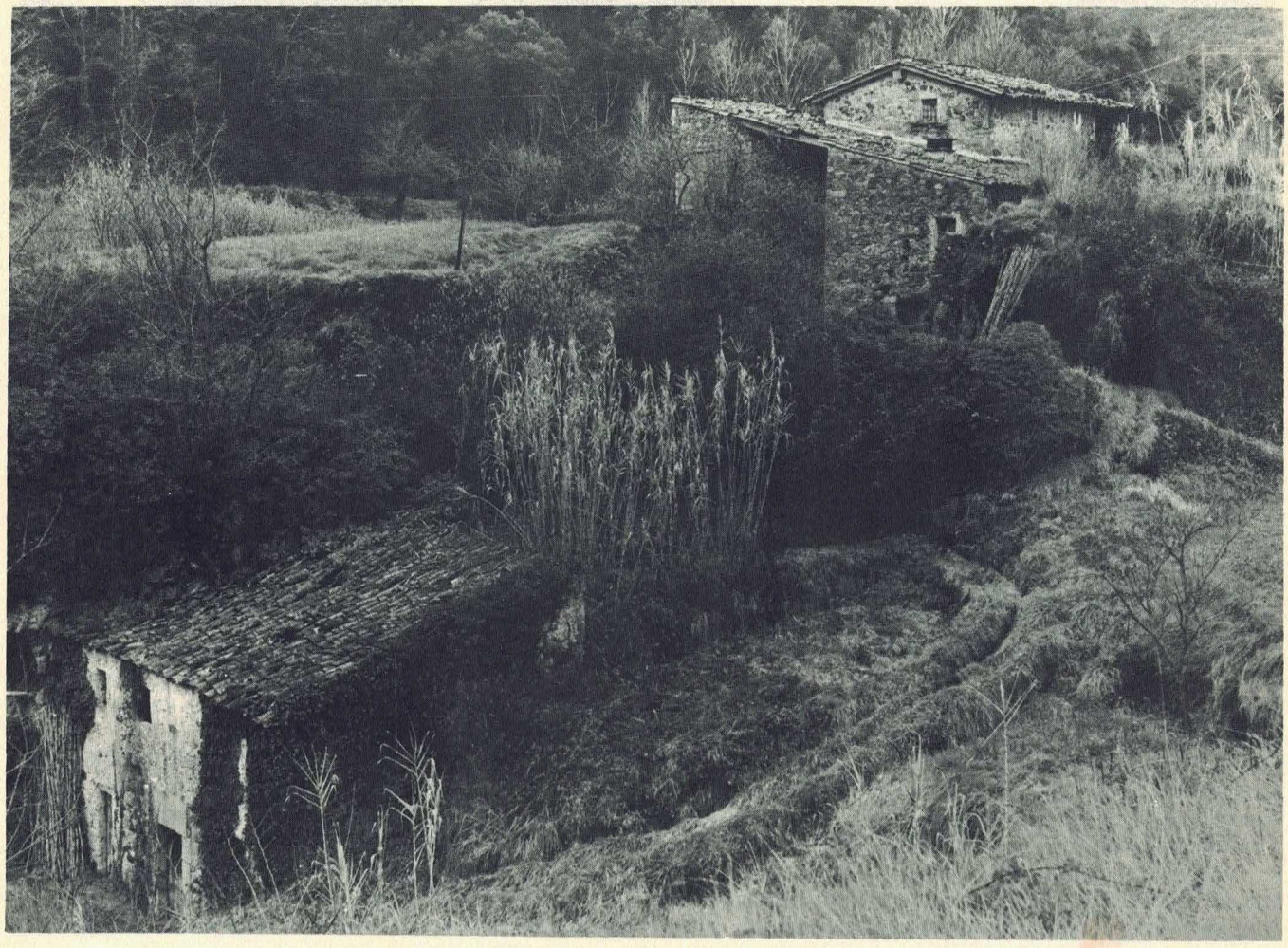

fotos: J. Nuet Badia

Esquema ideal d'un molí fariner

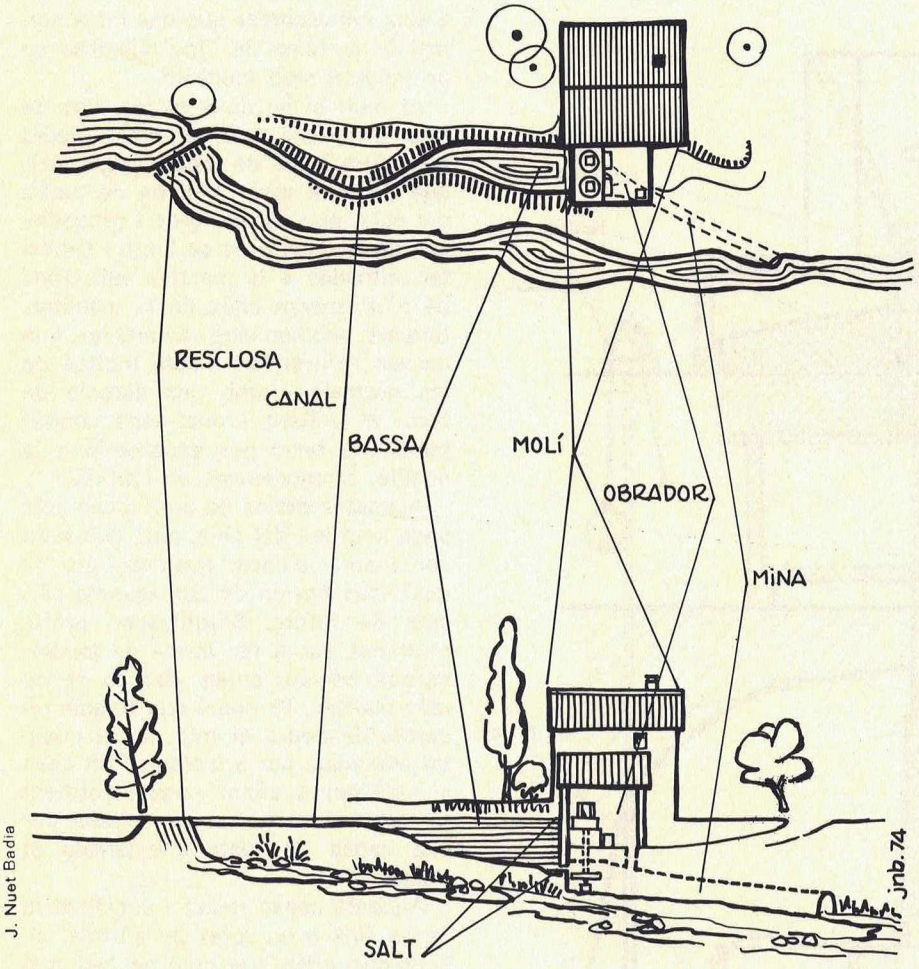

jor salt, i per tant potència, i el menor risc d'inundació.

Els molins d'aquesta vall es troben generalment situats —menys algun com el molí del Clascar— en el talús de la plana alluvial entre la plana i el llit del riu, de manera que queden amagats pel desnivell i les vernedes esponeroses que poblen les ribes.

L'obrador

L'interior de l'obrador té una disposició molt senzilla, comuna en els molins de la vall. L'estança acostuma a ser de forma quadrada o una mica rectangular, al fons de la qual es disposen generalment dues moles (una per a moldre blat i l'altra per als grans inferiors) sobre un sòcol de pedra d'una alçada entre mig metre i uns vuitanta centímetres. A la part frontal d'aquest sòcol hi acostuma a haver uns esglaons per accedir a la palanca del pany i poder obrir i tancar el pas de l'aigua al rodet. Aquesta palanca està arran de la paret entre aquesta i el riscle. Davant del sòcol i de cada riscle hi ha les farineres. Sobre aquest sòcol també pot recolzar-se la **cabra,** escairat amb una mena de politja usada per a moure, tombar i canviar les moles. També pot haver-hi en algun angle o racó, el **bocatge,** mena de forat per a descendir a la mina.

En algun molí —el de Sant Aniol— hi ha una mena de prestatge amb barana, elevat un parell de metres del terra, que utilitzava el moliner per a anar dormint una mica, quan molia de nit, en temporades que a causa de l'excessiva feina calia moldre dia i nit, sense parar.

El mecanisme

El mecanisme del molí (6) és molt simple; consta de dues moles, una d'inferior fixa i la superior mòbil. Aquesta volta sobre ella mateixa impulsada per la força d'un corrent violent d'aigua que cau sobre el rodet. La rotació del rodet és transmesa a la mola per mitjà d'un arbre vertical.

El gra dipositat a la tremuja entra pel centre de la mola superior i surt fet farina per entre les dues moles i a través d'un forat del riscle. La finor de la farina es pot graduar amb la barra, que permet d'aixecar o abaixar la mola mòbil.

L'aigua a pressió surt per una petita comporta, el **pany** (un forat d'uns deu centímetres de diàmetre), que es maniobra per obrir-lo o tancar-lo amb una palanca i el seu raig espetega violentament a les ales del rodet. El rodet està allotjat a la **mina** de desguàs al riu.

La comporta se situa una mica per sobre del rodet, oscil·la entre els deu i vint-i-cinc centímetres, sempre al cantó contrari de la barra.

El **rodet** semblaria una mica una roda de carro, però en lloc dels raigs, hi ha les **ales,** que tenen una mica de concavitat per tal d'aprofitat tota l'empenta violenta de l'aigua. Es construeix totalment metàl·lic o mixt de ferro i fusta, segons, principalment, l'antiguitat. Els rodets de fusta generalment tenien una llanda que encerclava tot el seu perímetre. La fusta més usualment utilitzada era el roure i el vern, per la seva fortalesa i resistència a la mullena.

El rodet es troba situat a la mina a uns vint o trenta centímetres del fons. Perquè rodi bé, cal que el raig de l'aigua caigui sobre unes quatre o cinc ales. Si l'aigua espetega sobre menys ales la força no s'aprofita totalment. Els moliners tenien un sistema ancestral per a determinar el punt on calia posar la comporta amb relació al rodet. Aquest siste-

Esquema ideal del mecanisme d'un molí fariner
(Les parts quadriculades són mòbils.)

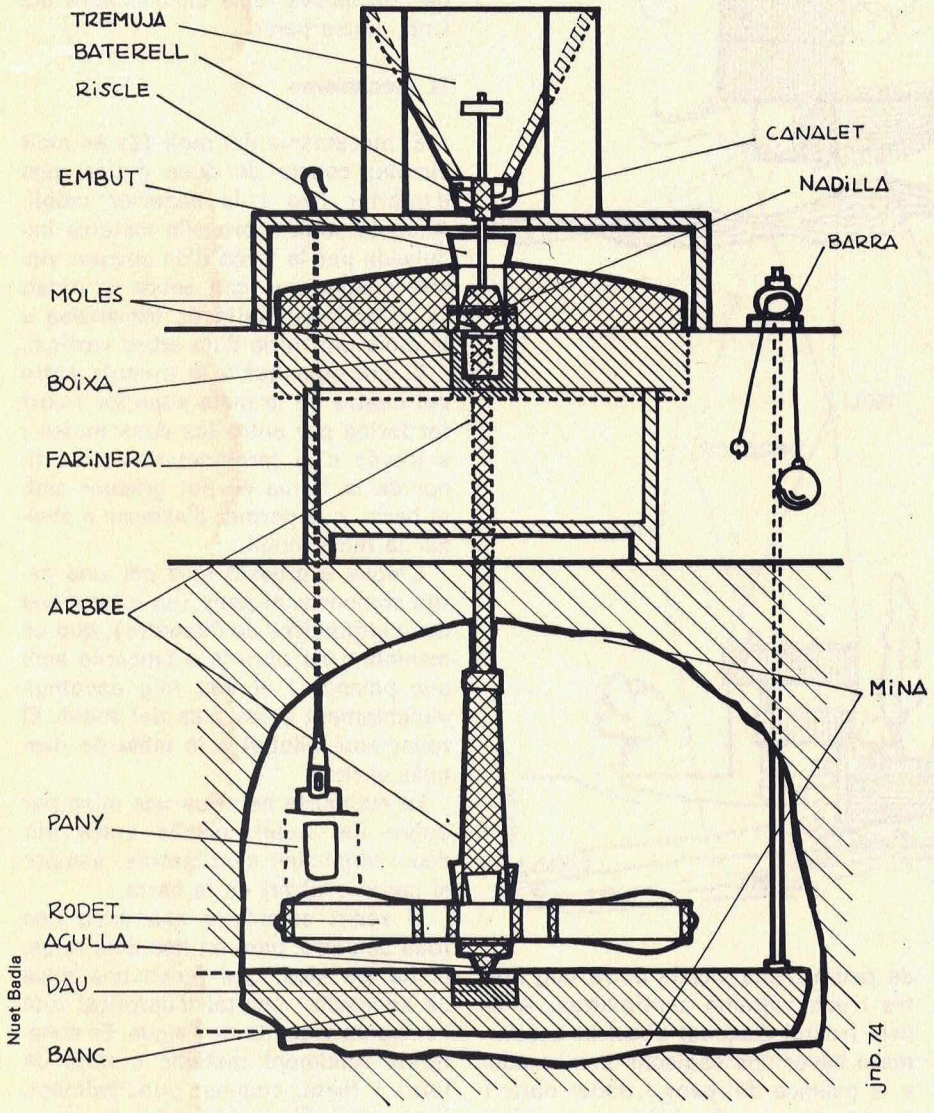

ma, bàsicament, consistia a fer projectar la claror d'un llum sobre el rodet, temptejant l'indret on el llum il·luminava les quatre o cinc ales prescrites.

El rodet està subjectat a l'**arbre** o eix per mitjà —moltes vegades— de falques de fusta. L'arbre té a la seva part superior un cap cònic truncat, la **nadilla** on va encaixada la mola i a la part inferior —o sigui més avall d'on té agafat el rodet— acaba en una punxa metàl·lica, l'**agulla.** Aquesta punxa s'assenta sobre un **dau** també metàl·lic (de coure). El dau està encaixat en un tauló gruixut, d'una llargada igual a l'amplada de la mina, que aguanta tot el pes de la mola, l'arbre, el rodet i d'ell mateix. Aquest tauló anomenat **banc** pot elevar-se o abaixar-se a manera de palanca, per mitjà de la **barra.** Aquest moviment permet de graduar la finor de la mòlta. El banc està unit amb la barra amb un llibant de ferro, i l'altre extrem és el punt de suport.

Les **moles** valen —realment— que se'ls dediqui una mica d'atenció.

La mola és la peça més simple del molí, però la que fa la feina més complexa; cal recordar que una mola normal fa la feina de cinc cilindres en un modern molí mecànic.

Al molí hi ha dues moles, una de fixa (inferior) que és d'una pedra més dura i una de mòbil (superior), que és més tova. N'hi ha de pedra del país, que són de gres i procedeixen de les pedreres de Llorà i Ginestar, situades a la mateixa vall. També n'utilitzaven unes de ja manufacturades, anomenades «Lafartere», que anaven reforçades —com moltes de les normals— amb uns cèrcols de ferro al voltant i una peça central també de ferro per encaixar-la a la nadilla, al capdamunt de l'arbre.

Aquestes moles no eren d'una sola peça com les del país, sinó que eren compostes d'unes quantes, per la qual cosa havien de dur aquests cèrcols de reforç. S'utilitzaven preferentment per a fer farina de pastar, perquè segons diuen «fan la farina més blanca». És comú que tinguin un cercle de pedra al mig, d'una qualitat adequada per a moldre, i un altre al volt per a afinar convenientment la farina. Les moles són closes per una capsa de fusta anomenada el **riscle.**

Aquesta capsa recull i canalitza la farina fins a un forat de sortida, alhora que priva que algú es faci mal amb les moles quan funcionen.

La mola mòbil va suspesa sobre la nadilla, al capçal de l'arbre, per mitjà d'un encaix i una clavilla que subjecta la mola a l'arbre. Una característica bàsica de les dues moles és el ratllat, els gravats que duen a les cares polides —o sigui, les cares que molen— destinats a una sèrie d'operacions, començant per separar el segó, moldre el gra i afinar-lo convenientment.

El **ratllat** és diferent segons la mola i segons també el gra que ha de moldre, si bé no hi ha gaire diferència d'unes a les altres. Bàsicament, el ratllat té una forma triangular molt aguda, amb el vèrtex situat cap a l'eix. En la mola fixa aquest ratllat és recte, alternant ratlles més llargues i ratlles més curtes, normalment en nombre de dotze. Les més

Fons de la mina del Molinot de Sant Aniol. S'hi pot apreciar el rodet metàl.lic, el banc amb el llibant de la barra, i el pany a la dreta. ▼

Detall del rodet metàl.lic del Molinot de Sant Aniol, on es poden observar diverses incrustacions de tosca. ▼▼

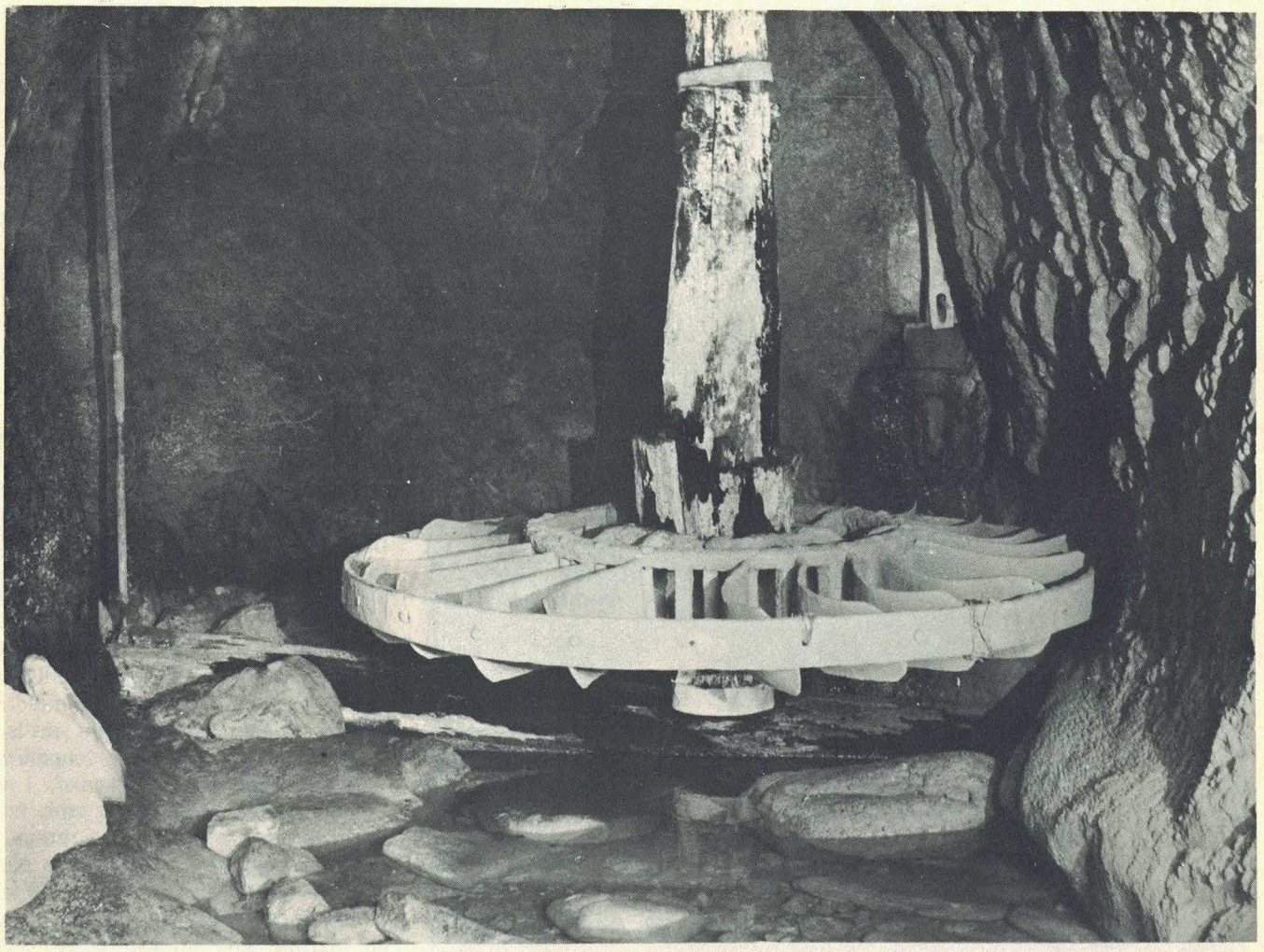

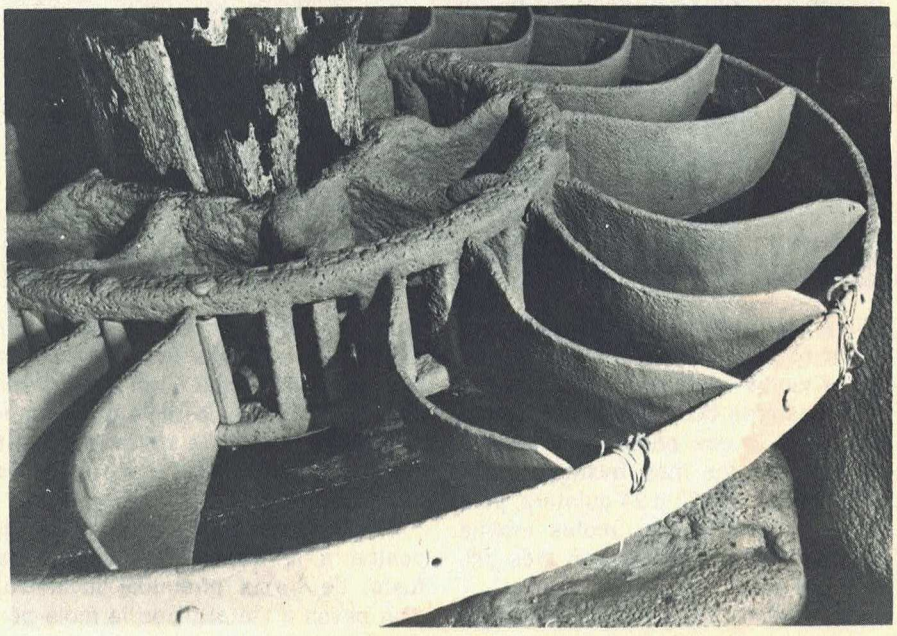

llargues són destinades a treure i apartar el segó.

Les ratlles, tenen una forma i una profunditat precises. En primer lloc no són gaire fondes (entre 3 i 5 mm) i en segon lloc presenten un marge profund a partir del qual la fondària s'atenua fins a desaparèixer, en una diguem-ne rampa. Aquesta disposició es presenta en la direcció en què la mola superior gira.

Un aspecte diferent presenta el ratllat de les moles superiors, destinat a anar fent córrer el gra del mig als extrems, però d'una manera gradual; per això aquestes estries tenen el mateix dibuix, però ondulat, a fi que el gra recorri l'amplada de la mola amb més temps que no ho faria si seguís una trajectòria més rec-

fotos: J. Nuet Badia

La cabra del molí d'En Nerós. Al darrera es pot apreciar una mola del tipus "Lafartere".

▼

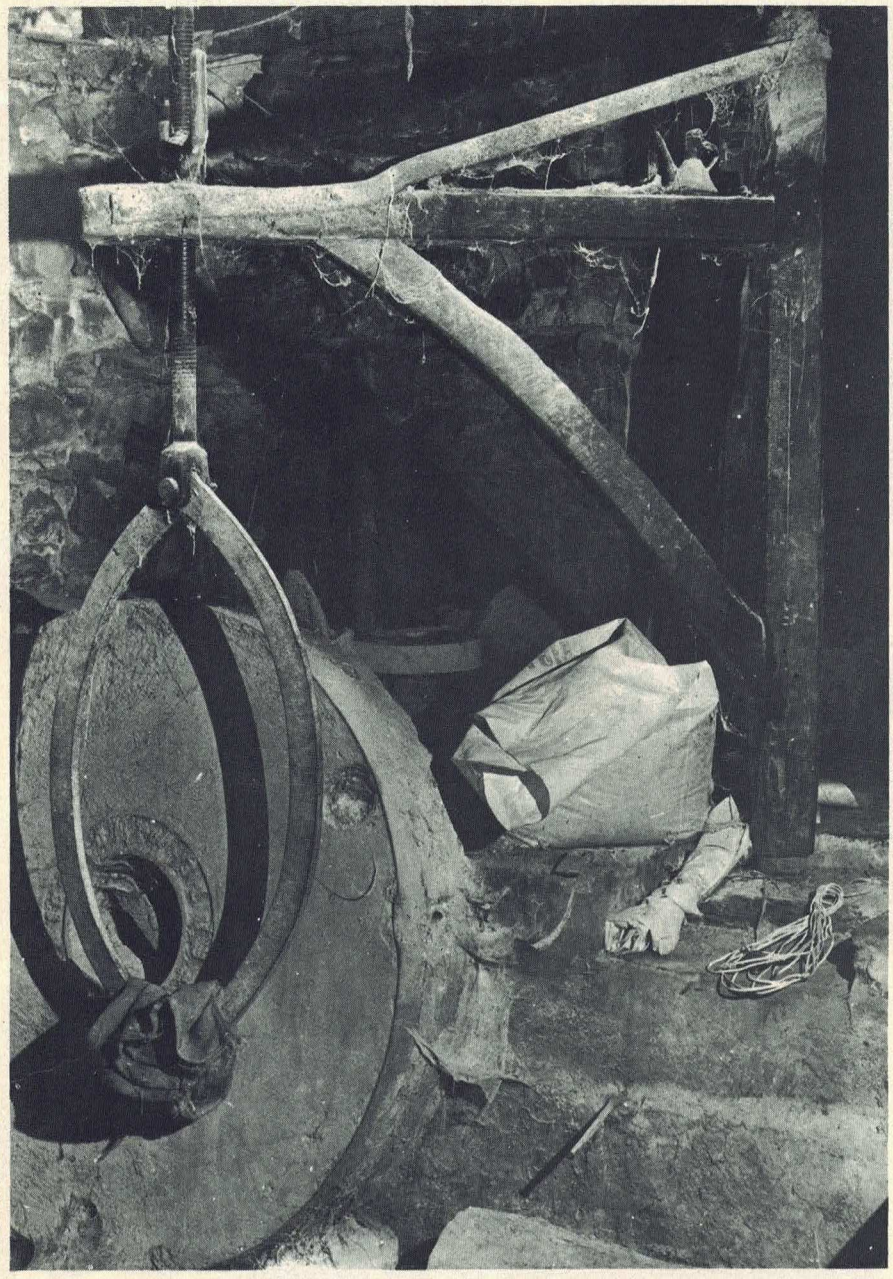

foto: J. Nuet Badia

tilínia. Això és fet perquè es pugui afinar bé la farina.

Les moles acostumen a fer un metre i quaranta centímetres de diàmetre i d'un a dos pams de gruix, de manera que les més feixugues arriben a pesar uns 23 o 24 quintars, pels volts d'una tona. Les moles mòbils són més lleugeres, car són més primes del volt.

La proximitat i, per tant, el fregadís de les dues moles es regula per mitjà d'una palanca, la barra que es fixa amb un cordill i un pes. Quan s'abaixa la barra, la mola puja i mol granat, en moure la barra en sentit invers, la mola baixa i la mòlta és molt més fina.

El gra que s'ha de moldre és dipositat a la **tremuja,** un dipòsit de fusta, de forma piramidal invertida, d'on passa a l'interior de la mola per mitjà del **canalet,** de poca inclinació. Aquest canalet té un moviment oscillant lateral que permet la dosificació adequada de gra a la mola. Aquest moviment oscillant li és transmès per una petita palanca que frega el **baterell** connectat a l'eix que mou la mola.

Tal com es pot apreciar els mecanismes són bén simples, però fan la feina ben feta, bé que lenta.

Adobs i reparacions

El molí, com tota màquina, encara que simple, té un manteniment i unes reparacions. Deixant a part els adobs que són necessaris fer després d'una riuada que hagi afectat el molí, hi ha uns treballs periòdics de manteniment. Els dos principals són untar la **boixa** amb sèu, per tal que l'arbre rodi amb lleugeresa i refer el ratllat de les moles, que desapareix pel frec continuat d'una amb l'altra en moldre.

Per aquesta operació de ratllar, s'usen uns martells de picapedrer, l'**escoda,** amb cap de punxó, i el **tallant,** amb els dos caps amb tall, que serveixen per a fer les ratlles, i la **buixarda** amb les superfícies punxegudes, per a planejar el pla de les moles. També es ratlla amb una mena de martell amb un cap on es fixa una fulla —que és la que fa la feina— a manera de destral.

Hi ha una tècnica particular per a ratllar les moles, que sumàriament es pot descriure així: Estant recolzat el moliner sobre la mola es pren amb la mà dreta el martell adequat per l'extrem inferior del mànec, descansant el puny sobre la mola i picant rítmicament la ratlla, mentre que la mà esquerra, plana sota la part superior del mànec, acompanya i dirigeix el cop. La buixarda es maneja prenent-la amb les dues mans.

Per a tombar, ratllar i tornar a muntar un parell de moles, un moliner destre estava tot un dia sencer.

La mòlta

La mòlta del gra, té diferents passos, els quals descriurem breu-

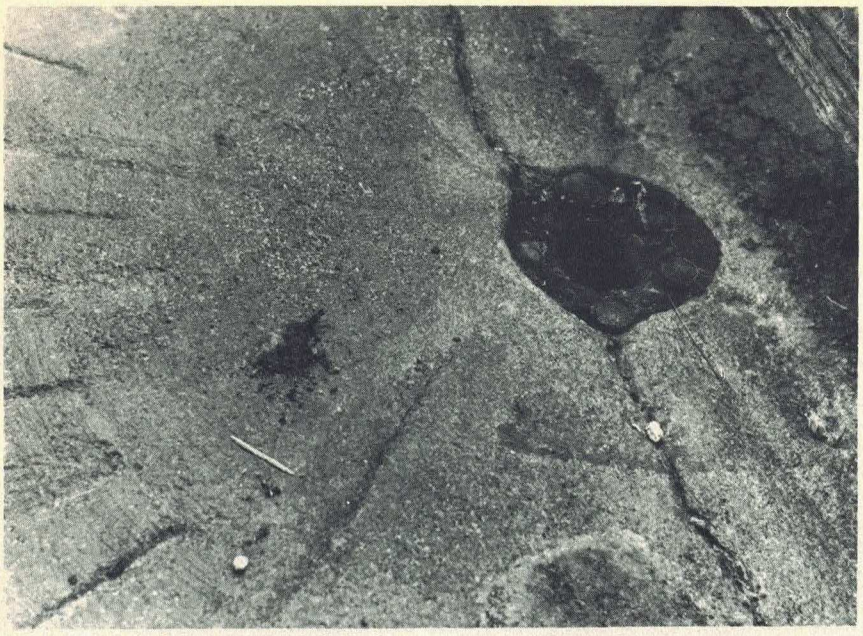

fotos: J. Nuet Badia

Vista de la boixa (mena de coixinet rudimentari), d'una mola del molí de can Mitjana, suara desmuntat. ◀

Manera com cal prendre les eines a fi de ratllar una mola. ◀◀

Tres eines de picapedrer usades pels moliners: l'escoda (a la dreta), al tallant (al darrera) i la buixarda (al davant). ◀◀◀

ment. El que no es pot descriure, però, és l'art que posseeixen els moliners en el seu ofici.

El moliner rep el gra que ha de moldre —de vegades l'anava a buscar ell mateix—, i passa a examinar-lo per a conèixer si és fort o fluix i poder saber com l'ha de remullar i moldre. Aquesta operació que anomenen «entendre el gra», és reconeguda com la qualitat màxima del bon moliner. Si el gra no s'entén no se'n podrà obtenir el rendiment òptim en pes ni en qualitat de farina.

Seguidament es mullava el gra ficat dins d'un cabàs i se'l deixava que es mantingués humit durant un temps mínim de tres hores. Si el gra era molt fort —com els blats russos— calia deixar-lo en remull més temps. Aquesta operació té el nom de **covar.**

Si el gra era brut, de pols, de terra o de sorra a causa de la batuda que es feia amb mitjans rudimentaris, el moliner el rentava abans de deixar-lo covar, però generalment no s'aconseguia deixar-lo perfectament net, especialment si era terrós.

Un cop havia acabat el temps de covar-se, es ficava el gra dins la tremuja i començava la mòlta pròpiament dita.

El gra dipositat a la tremuja sortia pel canalet i queia dins de la mola per l'embut. Un cop dintre la mola, aquesta l'engrunava encletxant-lo entre les dues pedres. A mesura que el gran engrunat es desplaçava del centre de la mola —per efecte del moviment que li dóna el ratllat de la mola— els trossets del gra s'afinaven fins a convertir-se en pólvores fines.

La farina i el segó queien barrejats dins la farinera d'on es treia per ensacar-la i lliurar-la al seu propietari, el qual havia de garbellar la farina per separar-ne el segó (7).

El moliner coneixia la finor de la mòlta, pel so del frec de les moles; aquesta sensibilitat és característica del seu ofici, com també ho és «entendre» el gra, tal com en diuen. Segons la finor amb què es molgui poden sortir quaranta quilos de farina de cada seixanta de gra, mentre que si no s'encerta la finor adequada —no

Detall del lloc per on entra el gra a la mola, de pur sabor ancestral. S'hi pot observar el canalet, el baterell i l'embut. A primer terme, part d'una mesura de coure anomenada llosa (Molí d'En Nerós). ▼

Una mola a l'obrador del molí d'En Nerós. La tremuja, el riscle i la farinera, els tres elements més visibles. ▶

«s'entén» el gra— en poden sortir només trenta-cinc o trenta. Com més fi es mol més farina surt, però si es mol excessivament fi, la quantitat de farina obtinguda disminueix.

La velocitat de mòlta és baixa; cal calcular en un molí de salt mitjà, unes dues hores per a moldre un sac (60 kg), granat, i unes quatre o cinc pel mateix sac, fi.

Els molins fariners molen de tot, normalment compten amb dues moles, una per a la farina de pastar, que en temps dolents els pagesos allargaven, fent-hi moldre juntament amb el blat, glans, faves i altres grans i llegums, i una altra per als grans inferiors: mill, fajol, faves, farro (blat de moro), sègol, i fins i tot al molí d'En Nerós havien separat grana d'userda i esclofollat arròs.

Àrees de servei

Aquests molins de la vall de Llémana (8) servien només les necessitats de la vall, molien el gra que produïen les masies de la rodalia o que importaven quan la collita era massa migrada. La producció no era mai exportada ni transportada gaire lluny.

Cada molí servia unes quantes masies properes, sempre, però, limitantse a una àrea delimitada per un temps màxim de transport (9). Aquesta és una de les raons per la qual trobem tants molins al llarg dels nostres rius, ja que calia tenir el molí prop del lloc de producció i de consum, que era el mateix: la masia.

A tall d'exemple podem assenyalar algunes d'aquestes àrees, si bé no es pot dir que fossin estables, ja que hi havia masos que anaven a moldre el seu gra a diferents molins.

Al molí d'En Camós hi anaven a moldre les masies de la conca de la riera de Granollers de Rocacorba: Vilagran, Bertrans, Can Quel, Campamar, Burlès, Vilotxa, Can Gelats, Can Plana, Can Minguet, la Ginestera, Can Salica, la Coromina, Can Bosc, Can Fusterei, Can Cluques, la Casa Vella, Can Nofre, Can Truà, Can Casica, les Feixes, el Mateu, Can Verdera. Sembla que aquestes masies anaven al molí, confluint al camí antic de Granollers a Sant Esteve, que passa per davant del molí.

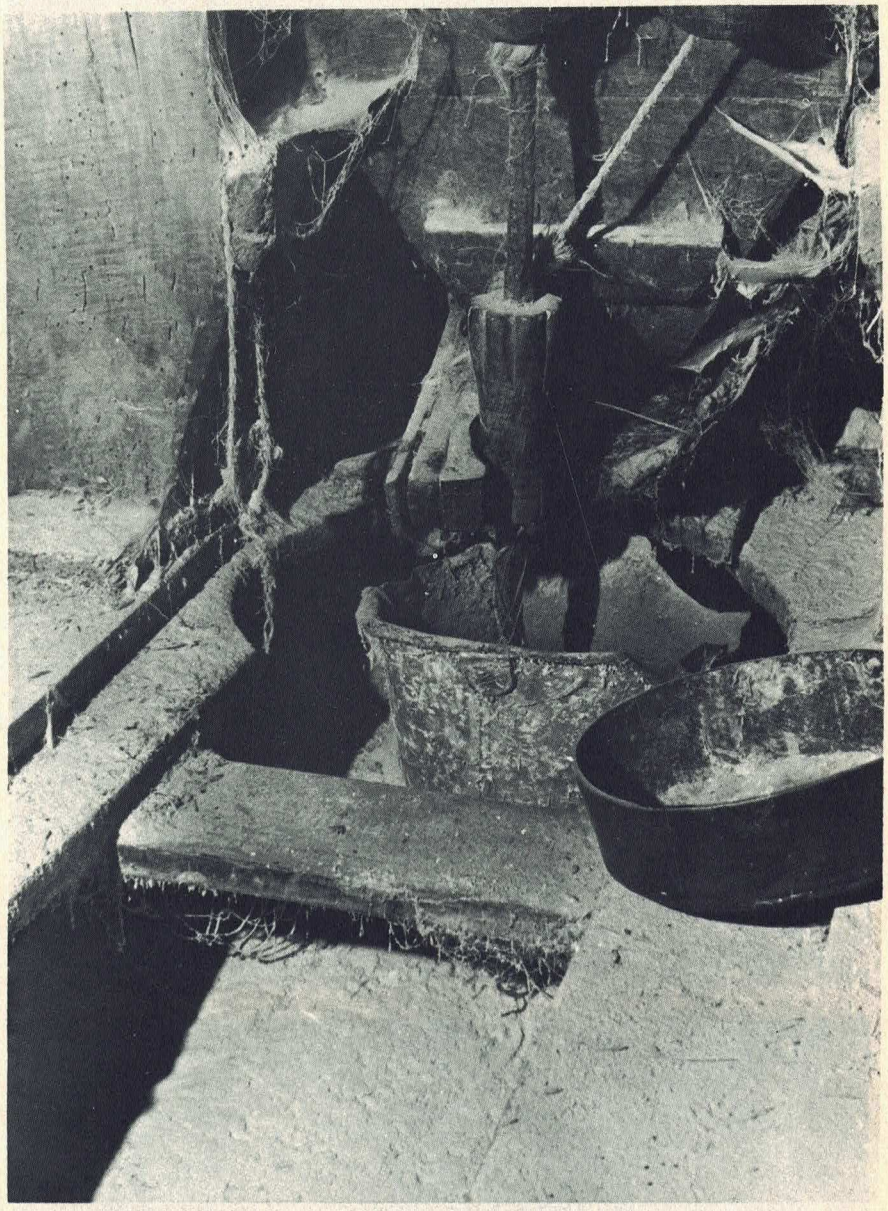

foto: J. Nuet Badia

En canvi al molí del Clascar hi anaven a moldre moltes masies de la Barroca, relativament distant del molí (la Casica, l'Oriol, Can Buc, Can Llapart, el Poliol, Cal Tinent, Can Ponts, la Farigola, Can Terme, Can Janic, el Serrat), i altres situades al vessant de la serra Cònica (el Vilar, el Martí, el Novell).

El molí d'En Sala també tenia —entre altres— per clients uns masos de la Barroca (el Brugué, les Basses, la Llobera, Can Bernadí).

Les zones que poden dibuixar els masos que molen a cada molí, no ens donaran unes agrupacions definides, exclusivament, per factors com poden ser, la distància i per tant el temps de transport, ni la xarxa de camins, sinó que hi ha d'haver motius purament humans (el parentiu, el bon tracte, la rapidesa, la conei-

foto: J. Nuet Badia

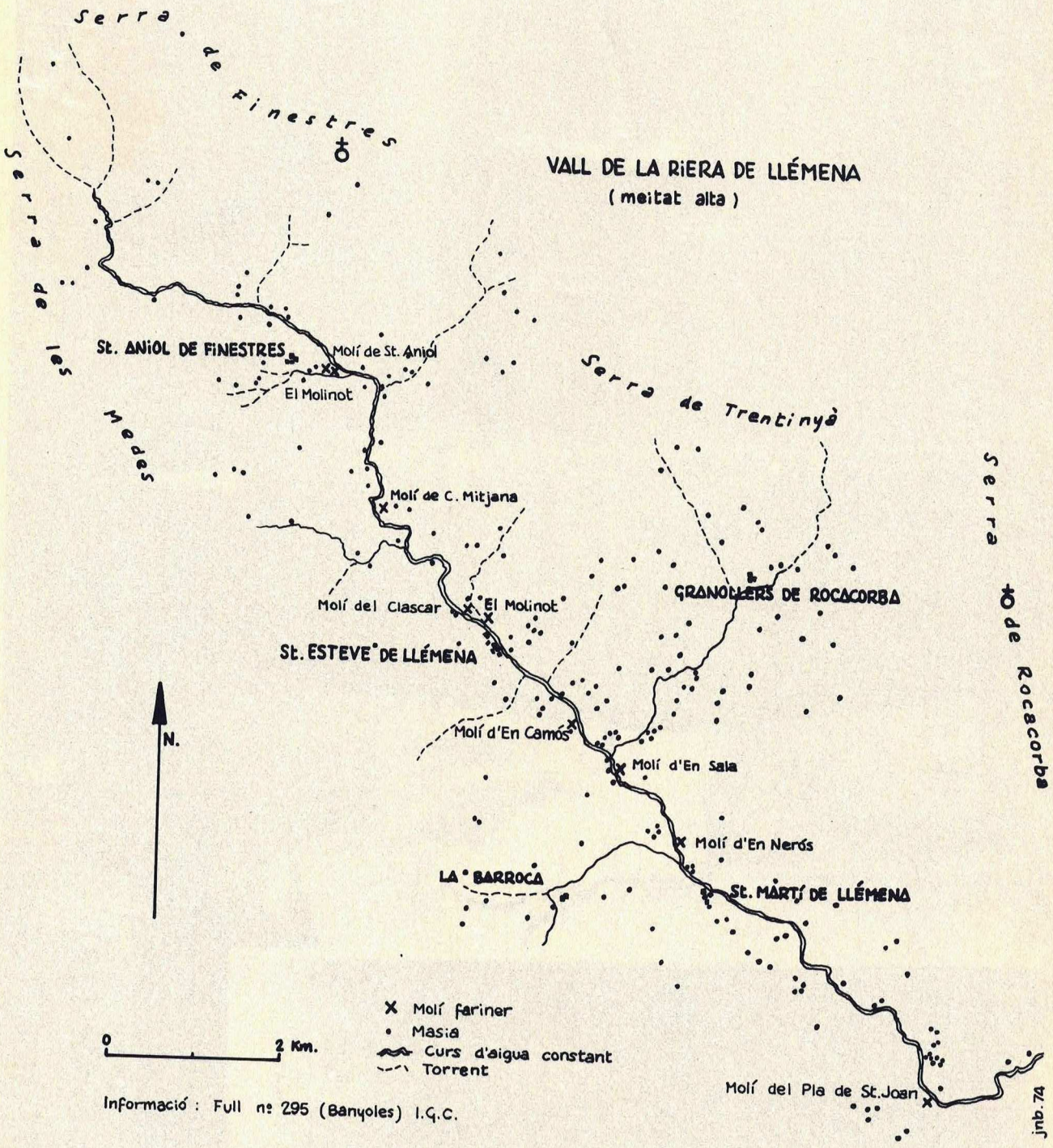

xença, l'honradesa, o simplement, superioritat en el mester) que desdibuixen aquest esquema, el qual traçat només segons aquests factors seria matemàtic. El tragí es feia pels camins de bast, via de comunicació més usual, pel fet que el camí carreter no era gaire estès, especialment en llocs muntanyosos. Es traginava el gra i la farina amb animals proveïts de bast, mena d'albarda on, per mitjà de cordes, lliguen els sacs (10).

El transport el feia normalment el propietari del gra i la farina, però a vegades l'havia de fer el mateix mo-

El moliner Pere Coma mostrant-nos el trull del seu molí d'En Nerós. Amb aquest trull es treien les clofolles del blat, per menjar-lo com l'arròs. ▼

liner, el qual cobrava un preu estipulat.

Per moldre un sac de gra (60 kg) el moliner en percebia un mesuró (2 1/2 kg) de farina, i per anar-lo a buscar i dur-lo, un altre mesuró.

A cada casa es feien el pa un dia, per a tota la setmana, durant la qual portaven a moldre el gra (11) per a fer el pa de la setmana següent, mai no tenien farina emmagatzemada. El transport de gra i de farina era setmanal, probablement s'aprofitava el viatge de recollir la farina per a portar el gra, i el de portar el gra per a recollir la farina.

Perfil humà del moliner

Els moliners tenien fama que robaven la farina dels seus clients (12) però potser la minva de la quantitat de farina, també era deguda a una mòlta inadequada, per la qual cosa, el gra no tenia el rendiment en farina que era d'esperar.

També és notori que anaven molt empolsegats de la farina. Massó i Torrents, en una de les seves narracions excursionistes, tot pujant a la collada de Toses amb diligència, té aquesta expressió: «...la tant malehida pols nos comensa à deixar com uns moliners de farina» (13).

Tenien per patró sant Martí de Tours, que celebra la festa l'11 de novembre, patronatge que prové de la tradició que diu que el pare del sant era moliner. Aquest dia «el tenien per sagrat i no molien, d'ací el refrany: Per sant Martí no mol el molí» (14). A la vall, acostumaven, després de celebrar litúrgicament la festa del patró, anar a la fira d'Amer que es feia aquest dia.

Transformació i desaparició

Els molins fariners tingueren —com totes les indústries rurals— temps pròspers, que formen part definitivament del passat, després dels quals anaren decaient progressivament, no sense algun període d'animació temporal, deguda a dificultats que afectaren la indústria gran.

foto: J. Nuet Badia

La decadència d'aquesta activitat ve determinada per la modificació del sistema tradicional d'economia de subsistència, que ha coincidit amb la industrialització, l'establiment de nous sistemes econòmics i comercials i la millora i expansió de les comunicacions (xarxa i vehicles). Aquest trasbals podem dir que comença a advertir-se en aquesta vall amb el nostre segle, però d'una manera molt lleu, gairebé imperceptible.

Encara que l'inici de la indústria moderna a Catalunya (15) pot situar-se en el segon terç del segle passat, a la vall de Llémena aquest canvi no va apreciar-se, a causa de l'aïllament en què es trobava (16) —malgrat la proximitat de Girona— i que mantenia la vigència del sistema pairal clàssic.

Hi ha, però, una adaptació del molí i la seva força motriu per a d'altres treballs. En tenim alguns exemples: S'installaren serres mogudes per aigua per a desbastar la rabassa del bruc, per a fer pipes, als molins de Sant Aniol, del Clascar i a Cal Pipaire, on ha quedat el topònim (17).

També es varen adoptar algunes moles per a produir electricitat, i el molí d'En Sala o, també, «molí Glòria» va ser comprat pel senyor Sacrest, propietari del mas el Silvés, per installar-hi una petita central elèctrica, per a l'ús de la seva casa. També al molí d'En Nerós hi ha una mola, transformada, amb uns enginys per a produir electricitat per a l'ús de la casa, que avui ja no funciona. Al Molinot (de Sant Aniol) hi ha un trull convertit en alternador per a fer electricitat.

Aquestes adaptacions del molí o part d'ell a d'altres activitats, denoten una decadència que ja no s'aturaria en la seva davallada. No obstant això, es poden observar alguns fets que marquen unes fites en la paralització dels molins.

L'establiment de les farineres modernes assenyala una de les causes fonamentals de la paralització dels molins. A Girona, Botet i Sisó, esmenta, parlant de les indústries de la capital «com a gran indústria, una farinera» (18), que pel cap baix començà a funcionar l'any 1910. A l'any 1930, Pau Vila, ultra la de Girona, n'esmenta unes altres a Amer, Banyoles i Cornellà de Terri (19).

La darrera guerra civil (1936-39) i les seves conseqüències, va constituir un cop molt dur per als molins que encara anaven fent la viu-viu.

Trull del molinot de Sant Aniol transformat per a la producció d'electricitat. ◀

Bassa del molí d'En Camós convertida en hort després de les riuades a causa de les quals suspengué la seva activitat. ▼

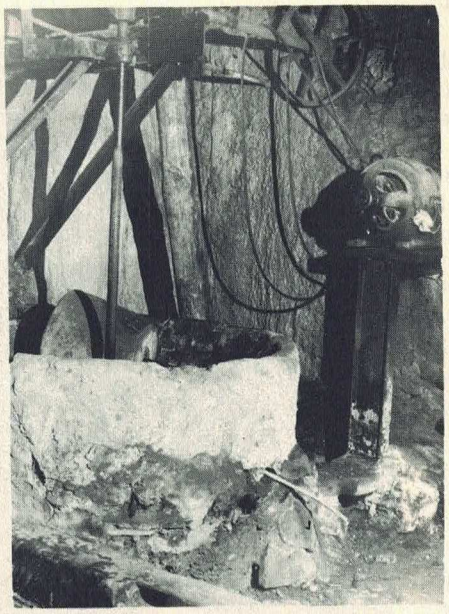

fotos: J. Nuet Badia

Com a materialització econòmica de les idees polítiques del moment, s'imposà la col·lectivització de tot, i els molins no en foren una excepció. A canvi d'una minsa compensació en metàl·lic, els moliners es trobaren amb les moles segellades i la corresponent prohibició terminant de moldre. Per a fer complir aquestes ordres hi havia una policia dedicada a inspeccionar i escorcollar els molins a la recerca dels que molien clandestinament —quasi tots— o els que tenien a casa seva alguna quantitat de farina, també prohibit. Hi havia un moliner que va ser detingut dues vegades per moldre d'amagat. També en un altre molí —a causa de la coneixença del moliner amb el policia que segellava les moles— li van segellar una peça secundària, que a l'hora de moldre podia ser desmuntada fàcilment i substituïda per una altra. També ens han explicat que havien vingut a moldre d'amagat a la vall, alguna carretada de blat desde Riudarenes, d'un conegut del moliner.

Després vingué la postguerra i l'«estraperlo» que també donà una mica d'impuls a uns quants molins per la possibilitat de moldre d'amagat, sense haver-ne de donar comptes a ningú.

Quan finalment s'autoritzà als molins a la seva activitat normal, literalment «ja no hi havia res per moldre», si bé treballaren a temporades o d'una forma intermitent, sobretot per les necessitats casolanes de pinsos.

Hi hagué també una altra circumstància que féu parar algún molí: les riuades. Les inundacions enfanguen i obstrueixen els canals, els rodets, les mines, les moles i tremuges del molí, que cal desmuntar i netejar, a més de treure el llot, els palets, les branques i troncs que l'aigua ha arrossegat.

Una de les més recents i terribles riuades fou la de l'octubre de 1940, que va provocar les pluges d'un temporal de llevant estacionari, amb unes desgràcies i inundacions molt importants (20). A tots els molins encara es poden veure els senyals d'alguna inundació. Al molí d'En Nerós hom recorda haver vist les aigües desbordades fins a l'alçada del sostre del molí, uns cinc metres per sobre el nivell normal del riu. Rar és el molí del qual no es puguin contar alguns moments dramàtics, d'evacuacions precipitades, sobretot de nit.

Actualment (darrera de 1973), tots els molins són parats, llevat del molí d'En Nerós, del qual funciona una mola, i encara per a les necessitats casolanes. El molí de Sant Aniol funcionava per darrera vegada fa dos anys, i el molí d'En Camós parà a causa dels desperfectes de la riuada de l'any 1940, ja que la poca feina que tenia no li pagava el tret d'endegar novament el molí.

Les peces de les dues moles del molí de can Mitjana, recentment desmuntades pels seus propietaris que el destinen a casa d'estiueig. ▼

Notes

(1) Aquests treball és una part de la informació que he pogut aplegar sobre els molins d'aquesta vall, especialment, de la seva meitat alta. Inclou uns apartats sobre els mecanismes del molí, ja que són —crec— força inèdits.

El senyor Pere Coma i Batlle, moliner de tota la vida, nascut al molí d'En Carrera, a Llorà, propietari del molí d'En Nerós, m'ha ensenyat i fet funcionar el seu molí i donat tota mena d'explicacions i dades. Des d'aquí vull expressar-li el meu reconeixement, que faig extensiu als amics Domènec i Josep Maria Roura i doctor Lluís Willaert —que m'han acompanyat en les meves exploracions— per la seva magnífica col·laboració.

(2) Vilà i Valentí, J., «El mas, una creació pre-pirinenca», a **El món rural a Catalunya,** pàg. 68, Barcelona, 1973.

(3) No concretant l'origen dels molins fariners només en aquesta vall, hem trobat algunes referències escadusseres, que anotem seguidament:

Sobre la indústria antiga a Banyoles diu: «Aquest primer nucli [s. IX], fou fonamentalment agrícola, s'industrialitzà aviat, com ho proven el nom del carrer dels paraires i l'antic aprofitament de l'aigua per fer moure molins de farina, drapers i paperers. En el segle XIII, una sèrie de privilegis i franquícies afavorí la instal·lació de noves indústries.»

Solé i Sabarís, E., **Geografia de Catalunya,** vol. II, pàg. 427, Barcelona, 1964.

«L'any 885, el comte Guifré va fundar a la vall de Ripoll el monestir de Sant Joan i, per infondre-li més de prestigi, hi deixà la seva filla Emma com a abadessa, i va donar al monestir aquella vall, que era erma i deserta, i Emma la repoblà amb més de cinc-cents colonitzadors, que van construir-hi cases i corts i molins, i van plantar-hi hortes i vinyes, i van convertir les terres en terres de conreu.»

Soldevila, Ferran, **Història de Catalunya,** vol. I, pàg. 66, 2.ª ed., Barcelona, 1962.

(4) Vilà i Valentí, J., op. cit., pàgines 72-76.

(5) Vila, Pau, **Visions Geogràfiques de Catalunya,** vol. I, pàg. 181, Barcelona, 1962.

(6) En el seu llibre **La vida a pagès,** Salvador Vilarasa esmenta molts noms de peces del molí; aquí només escric les que he sentit anomenar en aquests molins.

(7) Moltes vegades no se separava i es pastava així matiex; és el que anomenem actualment «pa moreno».

(8) Els molins de la vall de Llémena són —començant per la capçalera— els següents: molí de Sant Aniol, el Molinot (de Sant Aniol), molí de Can Mitjana, molí del Clascar, el Molinot (de Sant Esteve), molí d'En Camós, molí d'En Sala i «molí Glòria», molí d'En Nerós, molí del Pla de Sant Joan, molí d'En Carrera o de Llorà, Cal Pipaire, molí de Ginestar, molí de Sant Gregori.

(9) El temps màxim de transport es pot comptar entre els tres quarts i l'hora de camí.

(10) Cada sac pesava seixanta quilos, dos sacs feien una «càrrega», cent-vint quilos, pes màxim que pot portar un mul.

(11) A tall d'exemple, citarem la quantitat de gra que feien moldre cada setmana dos masos grans: Burlès, 65 quilos, i Can Salica, 45 kg.

(12) Els moliners «eren tinguts per lladres i deien que es quedaven la farina». D'aquí el refrany: «De moliner mudaràs, però de lladre no sortiràs». Amades, Joan, **Arts i Oficis,** pàg. 38, Barcelona, 1938.

(13) Massó i Torrents, J., «Una excursió al Carlit», But. A.E.C., 1887, pàgina 128.

(14) Amades, Joan, op. cit., pàg. 38.

(15) Vilà i Valentí, J., «L'allunyament del món rural. L'inici de la indústria moderna», a **El món rural a Catalunya,** pàg. 132, Barcelona, 1973.

(16) Aquest aïllament és degut al fet que la vall de Llémena és una mena de cul-de-sac, que queda marginada del corrent circulatori, que sempre ha seguit majoritàriament la línia del Ter i el Brugent o el Terri i el Fluvià.

(17) També es coneix un altre topònim a la riera d'Arbúcies, el molí de les Pipes.

(18) Botet i Sisó, J., **La província de Girona,** pàg. 200, Barcelona, [1912 ?], a **Geografia de Catalunya,** de F. Carreras Candi.

(19) Vila, Pau, **Resum de Geografia de Catalunya,** vol. IV, pàg. 8, Barcelona, 1930.

(20) Solé i Sabarís, E., **Geografia de Catalunya,** vol. I, pàg. 197 i 198, Barcelona, 1958.

CRÒNICA DEL CENTRE

El senyor Josep M. Garrut, antic soci del Centre, durant el seu parlament de la Festa de Sant Jordi, al Saló de Cent de la Casa de la Ciutat. ▼

Lliurament de la insígnia d'or a un dels nostres consocis que fa 50 anys que pertanyen a la nostra Entitat, durant la Festa de Sant Jordi. ▼▼

Festa de Sant Jordi

Com ja és tradicional s'ha celebrat la diada del nostre patró sant Jordi al Saló de Cent, del nostre Ajuntament.

El dia 23 d'abril, a última hora de la tarda, es van reunir bon nombre dels nostres socis, sota la presidència dels senyors Gonçal Quesada, regidor ponent d'esports, de l'Ajuntament de Barcelona, i Agustí Bou, president del Centre.

Una vegada obert l'acte, el nostre president va dirigir unes breus paraules recordant, en primer lloc, els amics que ens han deixat, entre ells els senyors Joan Janer i Vidal, Vicenç Labarta i Salvatella, Emili Roig i Trius i Lluís Recolons i Portabella, tots els quals feia més de cinquanta anys que eren socis de l'Entitat. També va recordar el malaurat Jaume Masip i Jané, mort a Cerler, en plena joventut, i en Joan Alabau i Giralt, que morí a la Molina durant la Setmana Santa, després d'una intensa vida dedicada a l'esquí i a la muntanya.

A continuació va posar en relleu que les dues oportunitats de comunicació amb els socis eren, aquesta festa de sant Jordi, per l'abril, i l'Assemblea General Ordinària del mes d'octubre. O sia que, aproximadament, cada sis mesos es presentava una ocasió de contacte directe amb un grup molt nombrós de socis. Per això aprofitava per a informar dels fets més sobresortints ocorreguts des del passat mes d'octubre de 1973. Entre altres, els següents:

A) Constitució de les Comissions General i Executiva del Centenari, la qual cosa ha portat a una intensa campanya de premsa i ràdio. Es complau a remerciar públicament els responsables dels elements de difusió per aquest interès per les coses del Centre.

B) Visita al Centre dels presidents de la Federació Espanyola i Catalana de Muntanyisme.

C) La dissolució de la Germandat de Sant Bernat, amb paraules d'agraïment per a la tasca que en el seu dia van fer.

C) El donatiu d'un milió de pessetes que un generós i anònim donant ha fet, amb destí a la construcció d'un refugi a la regió del Besiberri. Aprofità l'ocasió per a recordar que aquests donatius tenen la possibilitat d'ésser deduïts de la base de l'impost sobre la Renda de les Persones Físiques.

E) Per fi va esmentar l'èxit de la campanya de cartells de la Comissió per la Defensa de la Naturalesa. Campanya que ha estat un fet gràcies a l'ajuda de la Caixa d'Estalvis de la Diputació Provincial de Barcelona i dels esforços personals de tots els membres de la comissió que va personificar en el senyor Narcís Rucabado, a qui hem de prendre com a model d'esforç i dedicació personal a la tasca collectiva.

Acabada aquesta fase d'informació es va referir breument a l'ajuda que el Centre necessita dels seus socis, tant econòmica, ja que en són el seu suport principal, com personal, ja que la tasca social s'aconsegueix gràcies als treballs dels socis, i tots són necessaris per a fer anar endavant les diferents seccions i comissions.

Sense ànim de singularització va posar com a exemple els èxits de la Secció d'Esquí (Copa d'Europa, Campionat de Veterans, etc.), no precisament per les victòries que hagin pogut obtenir, sinó per la quantitat de treball i organització que hi han esmerçat.

Va acabar presentant el conferenciant d'aquest any, el senyor Josep M. Garrut, antic soci del Centre, subdirector del Museu d'Història de la Ciutat i Director del Museu Gaudí, amb nombroses activitats periodístiques i literàries. Va recalcar la dedicació que de sempre ha tin-

La coral del Centre durant la seva actuació al Saló de Cent de la Casa de la Vila. ▼

gut envers el Centre i l'especial ofrena d'ajuda que ha fet darrerament amb motiu del Centenari.

En Josep M. Garrut, en el seu parlament sobre el tema «El nostre Centre, damunt del Mont Tàber» es referí, entre altres, als següents aspectes:

— La situació geogràfica del nostre local dins la ciutat de Barcelona. Situació que a alguns ha semblat anacrònica, però que a l'amic Garrut, com a molts de nosaltres, ens sembla plena de sentit.
— Fa un breu resum de la ciutat romana i de les seves vicissituds històriques.
— Ens descriu a continuació algunes de les hipòtesis sobre l'origen del nom del carrer on tenim el local social, el carrer Paradís i donà alguna referència del temple romà que s'hi alçava.
— Acabà parlant de les nostres orientacions bàsiques: civisme, cultura i esport, i de les dues muntanyes que es troben en els nostres orígens: el Mont Tàber i el turó de Montgat. Molt humils com a muntanyes, però molt alteroses en grau de significació.

Pel seu interès reproduïm, en un altre lloc d'aquest mateix número, el text íntegre del parlament de Josep M. Garrut.

A continuació va tenir lloc el lliurament de les medalles d'or i argent als socis que fa 50 o 25 anys que pertanyen a la nostra Entitat. Com sempre va ésser molt emotiu, ja que no endebades hi han esmerçat gran part de la seva vida i és un moment d'illusió rebre aquest premi a la fidelitat.

Per fi la nostra Coral ens va ofrenar un concert de cançons de muntanya que van tenir gran èxit per la seva acurada interpretació.

El proper centenari del Centre

El proper centenari del Centre Excursionista de Catalunya, que s'escaurà, com és sabut, l'any 1976, i tots els treballs que es vénen ja duent a terme a fi de programar els actes amb què serà commemorat, han obtingut un ressò força considerable de la premsa periòdica, que ha dedicat un bon nombre d'articles, reportatges, entrevistes i notes diverses als ja imminents cent anys d'existència de la nostra entitat. A part de la premsa barcelonina, ens han arribat també els comentaris que hi han dedicat algunes publicacions comarcals, com ara les de Lleida i Igualada, així com del diari ABC, de Madrid.

En aquesta sèrie d'escrits i de notes s'esbossa el dilatat historial del Centre i s'anuncien els principals projectes que es vénen fent per a la celebració del centenari. No tots els comentaris, és clar, tenen el mateix grau d'encert i de justesa en la valoració de la fecunda trajectòria del Centre i de la seva significació social i ciutadana, però alguns d'ells han estat particularment afortunats a posar en relleu l'autèntica dimensió de l'existència de la nostra Entitat, que ha ultrapassat tothora el simple marc de les activitats esportives.

Vicenç Labarta, in memòriam

Avui ens cal dir adéu a un veterà del Centre, Vicenç Labarta, que va morir el diumenge de Pasqua, a 80 anys.

Era desconegut dels joves de l'Entitat perquè una llarga malaltia l'havia reclòs a casa més de sis anys.

Va obtenir l'ensenya d'or per la seva dedicació al Centre i a l'excursionisme durant més de 50 anys. Molt actiu ja abans dels anys 30, fou company de curses pel Pirineu i pels Alps dels amics Pellicer, Pons, Queralt, Samitier i Sellarès. La seva presència a la muntanya va anar disminuint a causa de la seva precària salut.

Prim i lleuger, obstinadament senzill i metòdic, conservava encara el clàssic vestit de vellut que era tan corrent a la seva joventut.

Els veterans del Centre es recorden de l'amic que ha complert la seva vida amb emocionat silenci.

Jaume Masip i Janer

El dia 3 de març, durant la celebració del campament d'hivern a la pleta d'Empriu (Benasc) va morir, víctima d'un collapse, el nostre soci junior Jaume Masip i Janer.

Nat a Barcelona el 29 d'abril de 1958, s'havia iniciat a la muntanya de la mà del seu pare, veterà soci del Centre. Com a llobató de l'agrupament escolta Santíssim Redemptor havia participat a diversos campaments a Loarre, Picos de Europa, Muros (Galícia), els Ports de Beseit, etc.

Soci del Centre des del febrer de 1971, s'havia integrat al Consell de Jovent, i havia efectuat múltiples sortides a muntanya, col·lectives i particulars.

El Centre lamenta profundament la mort d'aquest jove excursionista, entusiasta de la muntanya, i fa arribar el seu sentit condol als seus pares.

crònica

Victòria sobre l'Annapurna

En el moment de tancar la nostra edició ens arriba la magnífica notícia que els membres de l'expedició catalana a l'Himalaia han aconseguit el cim de l'Annapurna. Superades les difícils i feixugues etapes de la marxa d'aproximació i un cop installat el campament base, uns dies de bon temps excepcional van permetre l'assalt al cim i la seva consecució abans del terme previst. La cordada que va arribar fins al cim era formada per Anglada, Pons i Civis. De moment no se saben més detalls d'aquesta gesta excepcional en els annals del nostre alpinisme, però segons que sembla no ha calgut lamentar cap accident i totes les etapes s'han anat cobrint feliçment. Felicitem de tot cor els membres de l'expedició del Club Muntanyenc Barcelonès, protagonistes d'aquesta brillant victòria que representa el primer vuit mil de l'excursionisme català, i esperem que en un número vinent en podrem oferir als nostres lectors un detallat reportatge.

Operació Kènia 74

Els incansables companys del grup d'alta muntanya del Centre Excursionista de la Comarca de Bages, de Manresa, després de l'èxit de la seva darrera expedició a l'Hindukush, durant la qual aconseguiren el difícil i cobejat cim del Tirich Mir, preparen per a aquest estiu una expedició alpina lleugera als massissos de l'Àfrica Oriental, que han batejat amb el nom d'Operació Kènia, 74. Hi prendran part 15 escaladors, tots ells membres de l'esmentada entitat.

L'operació Kènia té com a objectiu de dur a terme importants escalades i ascensions als massissos de Kibo, Rawenzi i Kènia, de cims de més de 5.000 metres d'altitud, i amb l'intent d'obrir noves vies d'escalada a les parets de roca i gel de més de 600 metres d'alçada.

Els excursionistes manresans estan realitzant actualment un entrenament intensiu que els permetrà d'aconseguir els objectius d'aquesta expedició que té prevista la data de sortida a mitjan juliol.

Vandalisme en el cremallera de Núria

Reproduïm a continuació una nota que hem rebut de la societat «Ferrocarriles de Montaña a Grandes Pendientes», que explota els serveis del cremallera de Núria.

«Durant la penúltima setmana del mes de febrer es va procedir a installar en els pals indicadors d'altitud del traçat del cremallera de Núria una sèrie de cartells amb frases en català allusives a Núria, el Pirineu i la muntanya catalana en general.

»Entre la darrera setmana de febrer i la primera de març, tots els cartells collocats foren arrencats, destrossats o inutilitzats.

»Considerant aquest fet un greu atemptat contra les essències més pures dels qui estimen la muntanya, el Pirineu en general i Núria en particular, s'agrairà i se sollicita de tots els excursionistes qualsevol informació que pogués donar algun indici sobre el causant o els causants d'aquest acte de vandalisme, sia per visió directa dels fets, sia per haver-ne captat algun comentari.

»Qui en tingui coneixement, és pregat d'adreçar-se al departament de Relacions Públiques —senyor Armengou— del Cremallera, passeig de Gràcia, número 26, Barcelona, 7, tel. 245 97 77.»

No cal dir que, per la nostra part, condemnem decididament i enèrgicament aquest nou acte d'incivisme, aquesta nova expressió de barbàrie, trista repetició d'altres de semblants que es vénen succeint des de fa anys i generats, no hi ha lloc a dubtes, per un mateix nucli d'elements, que tenen com a mòbil fonamental l'odi a la cultura.

Universitat Catalana d'Estiu

La sisena Universitat Catalana d'Estiu tindrà lloc a Prada de Conflent, al Liceu Renouvier, del 21 al 31 d'agost d'enguany.

La Universitat Catalana d'Estiu treballarà per seccions especialitzades, però molts dels actes, tals com ara conferències, colloquis, excursions, espectacles, etc., són comuns. Cada participant, en formular la seva inscripció, ha de comunicar la secció per la qual s'interessa. Les sessions previstes, en principi, per al curs de 1974 són les següents: 1 Llengua elemental. 2 Lingüística i literatura. 3 Història. 4 Estudis rossellonesos i occitans. 5 Estudis bascos. 6 Ciències socials. 7 Economia. 8 La manipulació ideològica. 9 Prospectiva. 10 Ciència política. 11 Dret. 12 Matemàtica i informàtica. 13 Física. 14 Medicina. 15 Art. 16 Teatre. 17 Cinema. 18 Pedagogia musical. 19 Psicopedagogia. 20 Expressió plàstica. 21 Expressió dinàmica. 22 Pedagogia de la matemàtica moderna. 23 Pedagogia Freinet. 24 Dinàmica de grups.

La pensió completa (menjar i dormir) serà de 25 F. per dia. Els drets d'inscripció són de 70 F. i cobreixen les despeses d'excursions i d'espectacles. Les inscripcions han de ser enviades al G.R.E.C., B. P. 1000-8, Perpinyà, i el gir de 70 F. ha de ser adreçat al senyor Josep Pons, carrer dels Ocells, 66, Toulouges (França).

Federació Catalana
de
Muntanyisme

Convocatòria
del

I Premi
de Cançons de Muntanya
"ELISARD SALA"

1974

Convocatòria del I Premi de Cançons de Muntanya «Elisard Sala»

La Federació Catalana de Muntanyisme, d'acord amb la proposta presentada a l'Assemblea General Ordinària d'entitats federades celebrada a la ciutat de Vic el 7 d'octubre de 1973, ha decidit de crear el premi «Elisard Sala», a fi d'enriquir el cançoner excursionista del nostre país.

El premi «Elisard Sala» s'atorgarà a una composició original i inèdita, tant pel que fa al text, en vers o en prosa, que haurà d'ésser escrit en llengua catalana, com a la part musical, que es refereixi a un tema relacionat amb la muntanya o al cant de les seves belleses naturals. L'adjudicació del premi, l'import del qual és de 20.000 pessetes, es farà segons les bases que han estat àmpliament divulgades. El terme d'admissió finirà el dia 31 de juliol de 1974, i les obres s'hauran de presentar al domicili social de la Federació, Rambla, 61, 1er., Barcelona.

Cal felicitar la Federació Catalana per aquesta nova iniciativa, amb la qual s'honorarà la memòria de l'enyorat Elisard Sala i es contribuirà, sens dubte, a incrementar el repertori de les nostres corals i de tots els excursionistes afeccionats al cant.

bibliografia

Els ocells de les terres catalanes. Joaquim Maluquer i Sostres. Dibuixos i fotografies. 321 pàgines. Editorial Barcino, 1973.

Cal assenyalar l'aparició de la segona edició del voluminós estudi **Els ocells de les terres catalanes**, de Joaquim Maluquer i Sostres, tant perquè es tracta de l'únic estudi de conjunt sobre els nostres ocells existent i la seva primera edició, datada del 1956, era introbable, com perquè aquesta nova edició és considerablement ampliada amb noves dades i es beneficia dels grans progressos realitzats d'aleshores ençà per la ciència ornitològica, així com per les nombroses fotografies a tot color que enriqueixen l'edició.

Tornem a tenir al nostre abast, doncs, un extens treball on recórrer en recerca de qualsevol dada coneguda sobre cada una de les tres-centes noranta espècies d'ocells, comptant-hi les rares o accidentals que hom pot trobar al conjunt format pel Principat de Catalunya, el País Valencià i l'Arxipèlag Baleàric. Remarquem el concepte de **dada coneguda** perquè és obvi que un bon nombre dels coneixements que formen la ciència ornitològica no es basen en els estudis sistemàtics, sinó en els resultats de l'observació, la qual no sempre ha reeixit, malgrat la paciència i la tenacitat que hom hi esmerça, a resoldre tots els interrogants que plantegen la vida de les diverses espècies, els seus costums, les migracions, la localització fixa o transitòria, etc.

El treball del professor Maluquer, doncs, aplega i exposa orgànicament tot el material provinent de les seves observacions personals i d'altres de persones de tota garantia, l'estudi de les col·leccions conservades al Museu de Zoologia de Barcelona i tot el material dispers en llibres, articles i notes.

Els tres primers capítols de l'obra són de caràcter general: els ocells a les terres catalanes, els ocells en general i la vida dels ocells al llarg de l'any. Els altres capítols són dedicats a l'estudi i la descripció detallats de les espècies de cada família, que són classificades en cinc grans grups: els ocells de muntanya i de roca, els ocells de bosc, els ocells dels conreus i de les planes, els ocells d'aiguamoll, d'estany i de riu, i els ocells marins. L'obra es clou amb dos apèndixs. El primer d'ells és una relació, per famílies, dels ocells de les terres catalanes, segons un criteri restrictiu —que pot ésser ampliat per futures troballes—, i complementat amb una llista d'espècies considerades accidentals en els territoris objecte d'estudi. Aquesta relació comprèn el nom «científic», és a dir, segons la nomenclatura en llatí d'ús universal, i el nom català adoptat per acord dels ornitòlegs, i establert partint, sempre que ha estat possible, dels noms «vulgars», amb les discrepàncies inevitables i les precisions per mitjà de tot un joc de determinatius (p. e.: calàbria grossa, calàbria agulla, calàbria petita) que ha calgut, a fi d'evitar els casos de sinonímia i d'homonímia tan propis de les nomenclatures populars. El segon apèndix està constituït per una taula alfabètica de tots els ocells de les terres catalanes, que inclou les diverses nomenclatures.

Un dels incentius d'aquesta nova edició el constitueixen 64 làmines fora de text que contenen 85 fotografies a tot color d'algunes de les espècies més espectaculars i vistoses, obtingudes, en llur majoria, de les col·leccions de Lluís Pechuan Albiñana, Josep Ramon Pons Oliveras i Artur Sarró Martín.

Albert Jané

Le Pays et la Vicomté Féodale de Fenollède. (Du VIII au XIV siècle). Anny de Pous. Edition Roudil. París, 1973.

Heus ací un llibre interessant que comença recordant que el petit país del Fenollet comprèn la conca del riu Aglí, al nord de l'actual departament dels Pirineus Orientals de l'Estat Francès. És un petit enclavament de llengua d'oc al cap de les terres de la Catalunya del nord, si en determinem els límits geogràfics pels vessants de les Corberes. Actualment la seva economia i el seu mercat estan orientats a Perpinyà.

El País del Fenollet està format per petites valls: Arsa, Corbos, Campoussy, Sequère, Rupidera, etc. Al nord, el muntanyam calcari i trencat formant congostos i espadats és el pedestal dels antics castells del país de Perapertusa, que junt amb els del Fenollet estan lligats a la història feudal del vescomtat, entroncada directament amb la dels comtes de Catalunya i Aragó.

Després de la presentació geogràfica, l'autora fa un resum de la història medieval d'aquest vescomtat junt amb una relació de la dinastia dels comtes catalans, de clara exposició i de precisió cronològica. Fruit d'aquesta història són aquests nombrosos castells-fortaleses situats en estratègics indrets del país. Anny de Pous en fa un minuciós estudi de quaranta-dos, tant en l'aspecte arquitectònic com històric, amb dades i referències a diversa bibliografia. Destaquen per la seva conservació, importància i meravellós emplaçament els castells de Perapertusa, Querbus i Puilaurens, de construcció iniciada cap als segles X-XI.

El llibre és ben presentat, amb belles fotografies molt ilustratives i alguns plànols dels castells més importants. Al començament, un mapa ens situa les fortaleses comentades dins el país del Fenollet i al nord d'aquest, a l'antic «pagus» de Perapertusa. És una obra amena i documentada feta per una persona que estima i coneix el país i que ens descobreix un món, com diu l'autora a la conclusió del llibre i amb paraules expressives, on «no hi ha res» per al gran públic, però on precisament l'absència d'explotació turística en fa una joia intacta; amb els seus llogarrets, boscos, pedres i runes feudals, és talment «Le pays béni des dieux».

Estem segurs que la lectura d'aquest llibre despertarà immediatament en el lector un gran interès per a conèixer aquest antic passat d'un país veí, i alhora serà d'una gran utilitat com a guia quan es decideixi a fer l'itinerari per a recórrer sobre el terreny el seguit de fortaleses emmarcades dins un paisatge tan agrest com excepcional.

Anna Borbonet

Atlas didàctic universal Spes. Bibliograf, 1974.

L'**Atlas didàctic universal Spes** s'anuncia com el primer atlas en català i efectivament, encara que per poc, l'ha estat. Per no tan poc, ha estat també el primer atlas universal, o, si ho preferiu, escolar, en llengua catalana.

Es tracta, doncs, tal com s'acaba de dir, d'un atlas específicament escolar, sense novetats, en el contingut, dignes d'esment, però amb aquesta característica lingüística tan important que ens indueix a posar-lo en relleu, ja que, segons afirma, al pròleg, la coneguda pedagoga Marta Mata, aquest atlas «constitueix una aportació considerable a l'esforç general pel retrobament entre llengua i escola, retrobament imprescindible si aspirem a tenir llengua i a tenir escola». Efectivament, aquest retrobament entre llengua i escola necessita d'un copiós bagatge de material divers,

d'un seguit d'instruments idonis, no tots encara existents, que cal anar elaborant fins a obtenir la totalitat del repertori. La manca d'un atlas, que ens familiaritza d'una manera tan suggestiva amb les seves representacions gràfiques, amb el coneixement del món físic, era notòria. I la seva necessitat indiscutible. Són ostensibles les falles de terminologia i de nomenclatura geogràfiques en la pròpia llengua de tots aquells qui no han resolt aquest problema pel seu compte: no ja únicament en el llenguatge col·loquial, per naturalesa sempre més descurat, sinó fins i tot en l'escrit, i encara en redactats destinats a la impressió (i ho podem afirmar, per experiència, en la redacció d'aquesta revista). La utilització d'aquest instrument escolar, que és un atlas en català, ha de contribuir a l'eliminació d'aquestes falles tan lamentables, és a dir, al retrobament entre llengua i escola a què es refereix la prologuista.

Com a complement del conjunt de mapes de tot el món que formen l'Atlas, assenyalem un interessant diccionari de conceptes cartogràfics i geogràfics, dividit en dues parts, i amb bona il·lustració de dibuixos i fotografies, una relació, també il·lustrada, de signes cartogràfiques, una introducció astronòmica i una representació gràfica del relleu de gran interès didàctic.

Pel que fa a la transcripció dels topònims estrangers, deixant de banda que és un problema molt delicat, que podria prestar-se a moltes consideracions pels diversos criteris amb què pot ésser tractat, cal dir que ha estat realitzada amb tota cura.

Albert Jané

Atlas de Catalunya. Geogràfic, econòmic, històric. Diàfora, S. A. Barcelona, 1974.

L'aparició del primer atlas universal en català, que comentem en la nota anterior, ha estat seguida per la de l'anomenat **Atlas de Catalunya,** que va ser llençat al mercat el passat «Dia del llibre». Editat per Diàfora, S. A., l'obra ha estat concebuda pel Departament d'Informació del seu Estudi Cartogràfic i realitzada pels seus distints departaments, a cura de Ferran González (disseny cartogràfic), Josep M. Mir (disseny gràfic), Miguel Jiménez (realització tècnica) i F. J. Javaloyes (coordinació i planificació). A la presentació de l'obra s'esmenten també els noms dels diversos responsables, entre els quals en llegim, entre molts d'altres, de tan coneguts i prestigiosos com els de Maria Bolós, Oriol Riba i Arderiu, Josep Iglésies, Antoni M. Badia i Margarit, Miquel Tarradell, Lluís Soler Sugranyes, Joan Veny i Clar, etc.

Ultra la presentació del gerent d'edició, Lluís Mercadé i Nubiola, l'obra s'encapçala amb unes breus paraules proemials del mestre de geògrafs Pau Vila, el qual posa en relleu com aquest atlas ve a esmenar una falla entre els instruments d'estudi que hem de tenir a mà per a la nostra cultura, i acaba dient que la publicació d'aquest atlas obre el camí cap a un altre de més gran: el futur «Atlas de les terres catalanes».

Formen l'obra un conjunt de 76 mapes dividits en tres grans apartats: geografia, economia i història. En el primer apartat s'inclouen els grups següents: mapes físico-polítics, concentracions urbanes, geologia, climatologia, biogeografia, utilització del sòl, comarques, demografia, estructura religiosa i geografia lingüística. L'apartat de l'economia comprèn també diversos mapes per a tots els aspectes econòmics, des de les generalitats del conreu de la terra fins a les finances i les comunicacions. I l'apartat històric està constituït per 30 mapes corresponents a tantes altres circumstàncies històriques, des de la Catalunya paleolítica, fins a la darrera guerra civil (1936-39).

L'àmbit de l'obra se centra, exclusivament, en l'estricte Principat de Catalunya. Aquest criteri restrictiu es fa sempre difícil d'acceptar, especialment en una representació cartogràfica, en què sembla invitar a pensar en una mena d'acabament de l'espai físic, com si les terres germanes haguessin estat materialment eliminades, però ens hem avesat a admetre les raons editorials que sovint han d'imposar-se unes limitacions o altres en les seves realitzacions. Amb tot, creiem que aquest criteri s'ha mantingut amb un excés de rigor: solament en alguns casos comptats, en què la naturalesa del tema hi ha obligat sense altra alternativa, com ara en el de la geografia lingüística, s'ha vulnerat aquest criteri tan restringit.

Els dos mapes inicials, Catalunya física i Catalunya política, són realitzats a escala 1:2.000.000, que ens sembla de bon tros excessiva, especialment pel que fa a la Catalunya física, ja que no permet d'obtenir-ne una bona visió de conjunt. Així mateix, els mapes parcials del territori, per agrupaments comarcals, amb el detall dels nuclis de població, el relleu, la hidrografia i les vies de comunicacions són realitzats a escala 1:300.000. Creiem que s'hauria pogut arribar a 1:200.000, amb què aquest detall hauria pogut ser realment satisfactori.

El conjunt de mapes sobre els altres aspectes geogràfics, els econòmics i els històrics, així com els diversos esquemes gràfics que els complementen, compleixen la seva funció d'il·lustrar, sobre cada tema, d'una manera directa i visual. Sens dubte que un examen detingut i minuciós de cada d'aquests mapes podria originar més d'una reserva —així el de comunicacions, de bon tros excessivament esquemàtic—, però en general creiem que la feina realitzada és digna d'elogi i ha de resultar de gran utilitat per al consultant mitjà que hi podrà resoldre els seus dubtes.

La sempre tan problemàtica qüestió de la toponímia ha estat resolta —sembla que sense vacil·lacions— segons l'únic criteri que considerem admissible: el de la fidelitat a les formes i a les grafies genuïnes, establertes i fixades pels nostres especialistes en la matèria. En un terreny tan delicat com és el de la correcció toponímica, han de sorgir, inevitablement, discrepàncies sobre determinats casos concrets, que cal creure que nous estudis i investigacions aniran resolent l'un darrera l'altre. Però el problema essencial sobre aquesta qüestió continua essent, encara, la nefasta influència de les grafies oficialitzades, que tants d'estralls ha causat, i de la qual no tothom aconsegueix de deseixir-se. Sembla que, a còpia d'insistir-hi, la preocupació sobre aquest problema tendeix a ultrapassar els cercles minoritaris i a generalitzar-se, i fins i tot, arran d'algun cas pintoresc com ara el del Vendrell, ha estat tema d'àmplia difusió. Aquesta obra que comentem, doncs, que inclou un índex de més de 5.000 topònims, representarà una notable contribució al coneixement i a la imposició d'aquestes formes correctes.

Esperem que l'Atlas de Catalunya farà un bon servei i creiem que mereix, doncs, d'ésser recomanat. Els petits defectes que hom hi pugui trobar —atribuïbles, creiem, a una certa precipitació— no minven el seu indubtable interès i la utilitat que ha d'oferir per a consultes de l'índole més variada.

Albert Jané

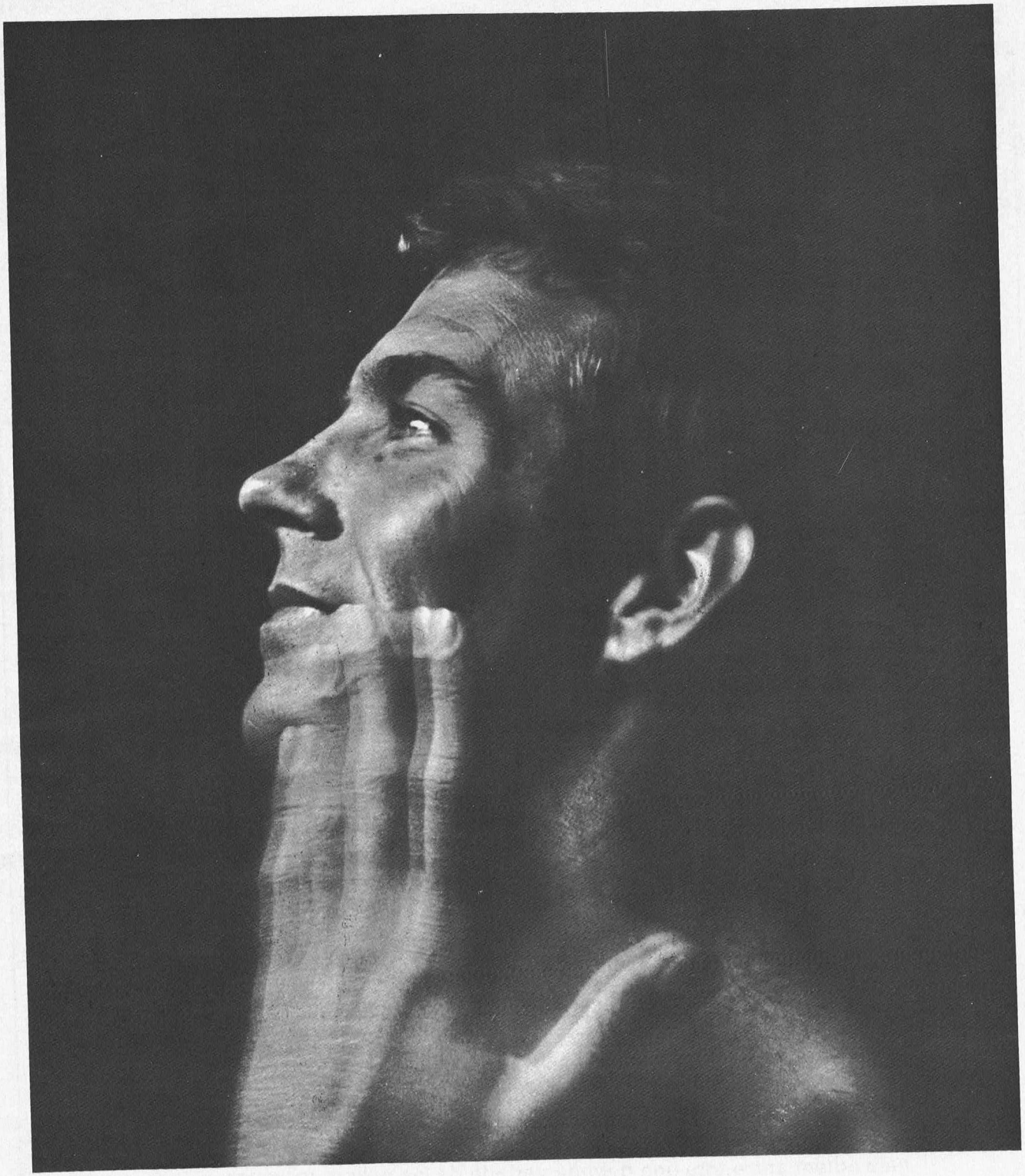

AMB AQUEST GEST...

milions d'homes de tot el món comencen
cada dia llur jornada.
Un massatge fort i baronívol de FLOID
després d'afaitar-vos us evitarà tota irritació
cutània i prepararà la vostra pell
per a l'afaitada de l'endemà.
Amb l'ús habitual de FLOID AFTER-SHAVE
l'home d'avui reprèn la lluita diària,
optimista i ben dispost.

Useu, també, Aigua de Colònia FLOID.
Fresca, baronívola... excitant.

Floïd

HAUGRON CIENTIFICAL, S. A. New York / London / París / Barcelona

· PIJOAN · *estudio baqués*

No us n'estranyeu! Encara no ha visitat Mañanes

Mañanes es preocupa
per tothom qui vol practicar un esport.
Li aconsella l'equip complet
més adient entre tota una gamma variada de les millors marques.

MAÑANES MK esports

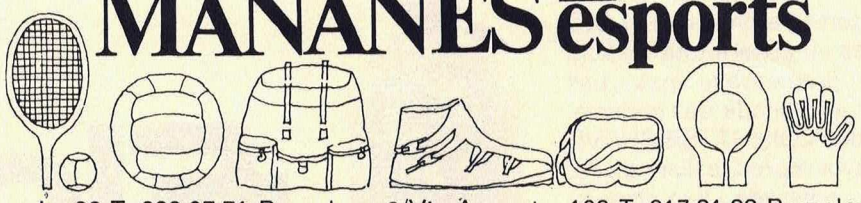

Canuda, 26 T. 232 07 71 Barcelona-2/Via Augusta, 103 T. 217 91 88 Barcelona-6
Bailèn, 170 T. 258 10 15 Barcelona-9/Prim, 99 T. 380 48 21 Badalona

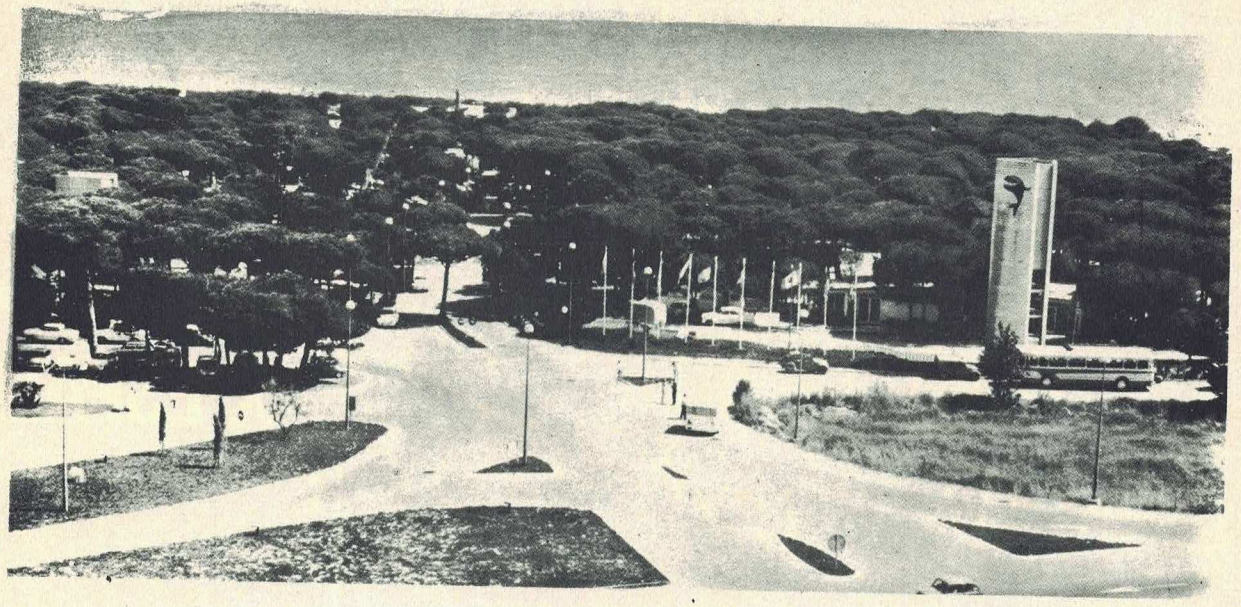

"la ballena alegre"

Camping

La Ballena Alegre

A 9 minuts de Barcelona per l'autopista de Castelldefels, el camping "LA BALLENA ALEGRE", us convida a acampar als seus boscos frondosos i a banyar-vos a les transparents aigües mediterrànies.

Així mateix i per a comoditat dels nostres clients hem instal.lat a l'interior del recinte del camping els serveis complets de bar, restaurant, serveis sanitaris, supermercat, dutxes, lavabos, assistència mèdica, parc infantil, zona esportiva, bugada i planxa i el sector comercial on podreu adquirir tots aquells articles que vulgueu.

SANTA EULALIA

N A U T I C A

Passeig de Gràcia, 93

B A R C E L O N A - 8

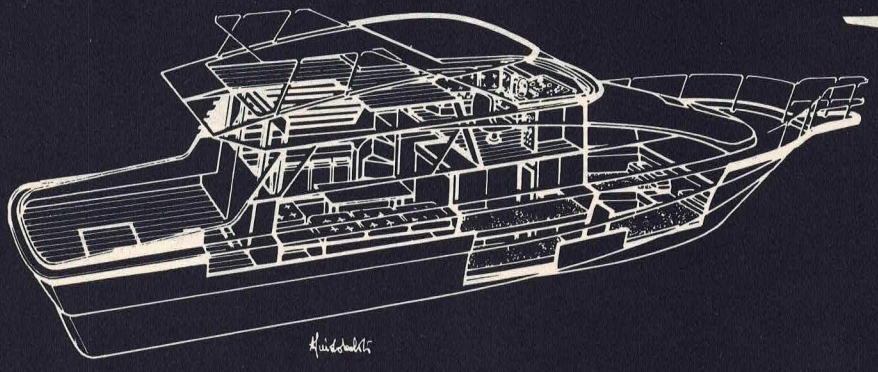

Italcraft

X-ESPADA

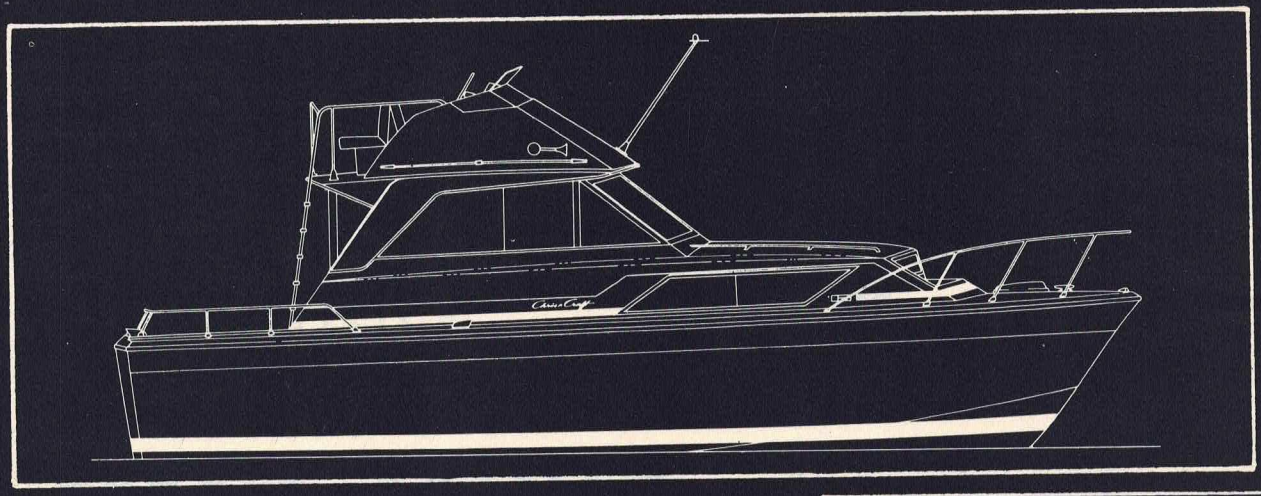

Chris Craft

33' Sports Sedan

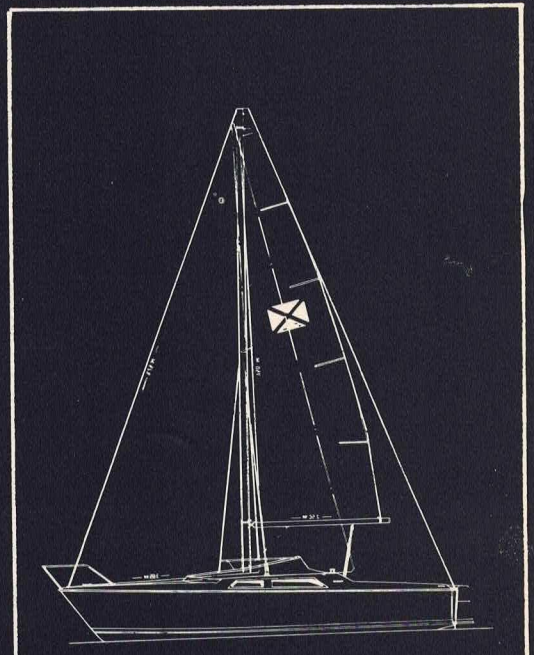

Pelle Petterson ab

MAXI

MUNTANYA Editada pel CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

La revista excursionista de més tradició i de més difusió de Catalunya.
Reflex de totes les activitats i tots els aspectes de la muntanya i l'excursionisme.

Si encara no sou subscriptor de MUNTANYA, retalleu i envieu aquest butlletí i rebreu puntualment la revista al vostre domicili.

Si ja en sou, doneu-lo a un amic que s'interessi per l'excursionisme i segur que us ho agrairà.

Nom .....

carrer..... núm. ..... pis .....

població .....

(districte postal)

Se subscriu a la revista MUNTANYA a partir del núm. , amb la quota anual de 195 pessetes país o 225 pessetes estranger.

Cobrament:

☐ gir postal

☐ reembossament

☐ compte corrent

Signatura

imatge de catalunya

En els llibres d'aquesta col·lecció, que harmonitzen profundament la imatge i el text, el lector hi trobarà una resposta a cada un dels capítols i contrades de la història de Catalunya. ELS LLIBRES QUE COMPREN TOTS ELS CATALANS.

Voldria més informació de la col·lecció imatge de catalunya

Nom ..... Professió .....

Domicili .....

Població ..... Prov .....

Dipositeu aquesta tarja a la bústia de Correus més propera.

La revista **MUNTANYA,** editada pel Centre Excursionista de Catalunya, ha guanyat una nova etapa de superació, tant per la presentació com pel contingut, com a fruit dels esforços d'un treball d'equip.

Ara, **MUNTANYA,** demana la col.laboració dels seus lectors per a una nova etapa d'expansió, perquè aconsegueixi tota la difusió que es mereix.

Franqueig

TARGETA POSTAL

Revista MUNTANYA
CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Paradís, 10
BARCELONA (2)

Molts excursionistes no llegeixen MUNTANYA perquè no la coneixen.

Parleu-vos de MUNTANYA i feu-los-la conèixer.

Retalleu aquest butlletí i doneu-los-el perquè se subscriguin a MUNTANYA

d'EL CASERIO, me'n fio!

Per això és el primer formatge en porcions d'Espanya

Pes en origen: 170 grams

EL CASERIO

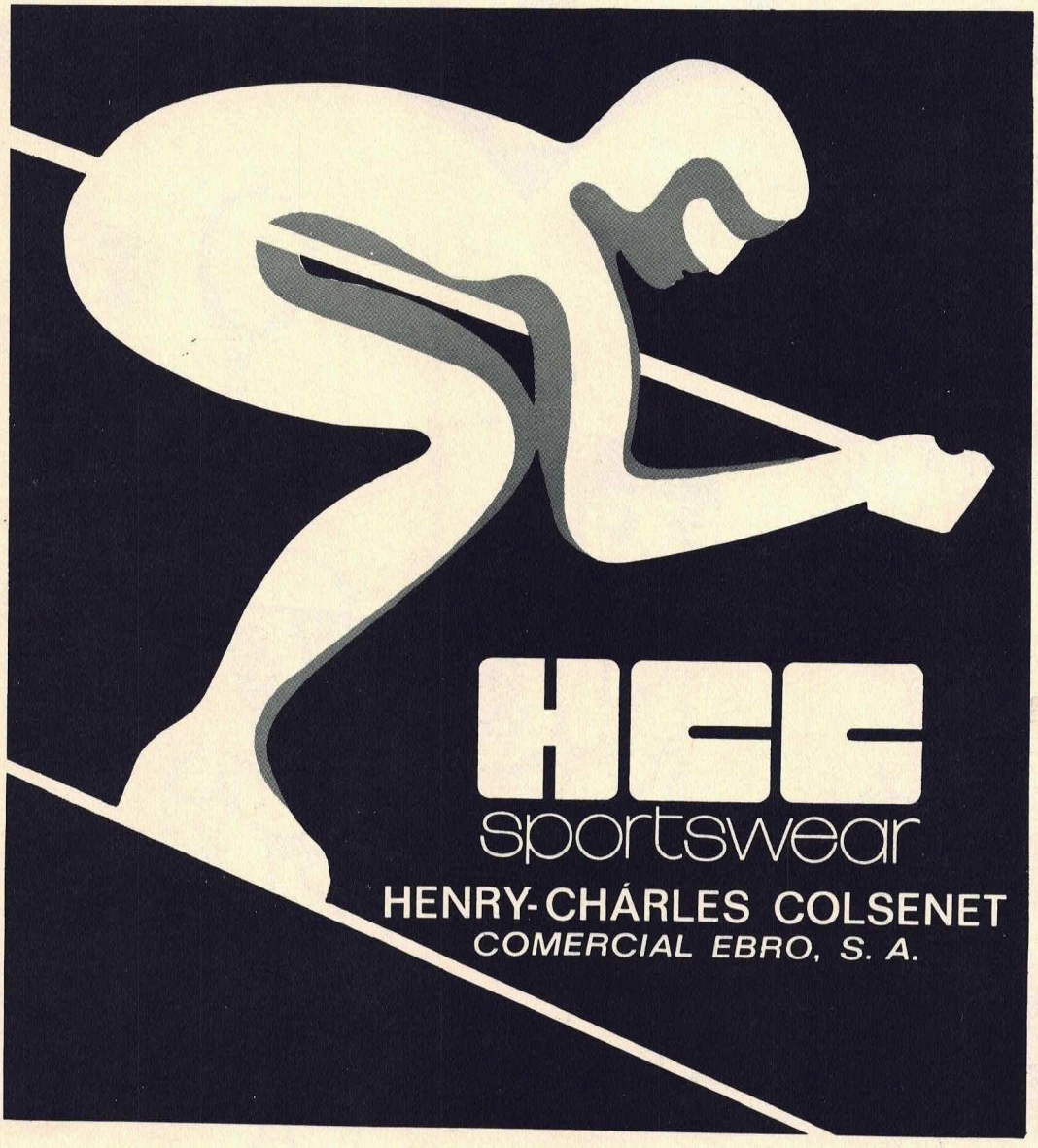
HCC
sportswear
HENRY-CHÁRLES COLSENET
COMERCIAL EBRO, S. A.

a qualsevol època de l'any us podreu equipar a

Parellesset

ENRIC GRANADOS, 122 - AVINYÓ, 8-10 - PASSEIG MANUEL GIRONA, 49

SUCURSAL A GIRONA: CORT REIAL, 15